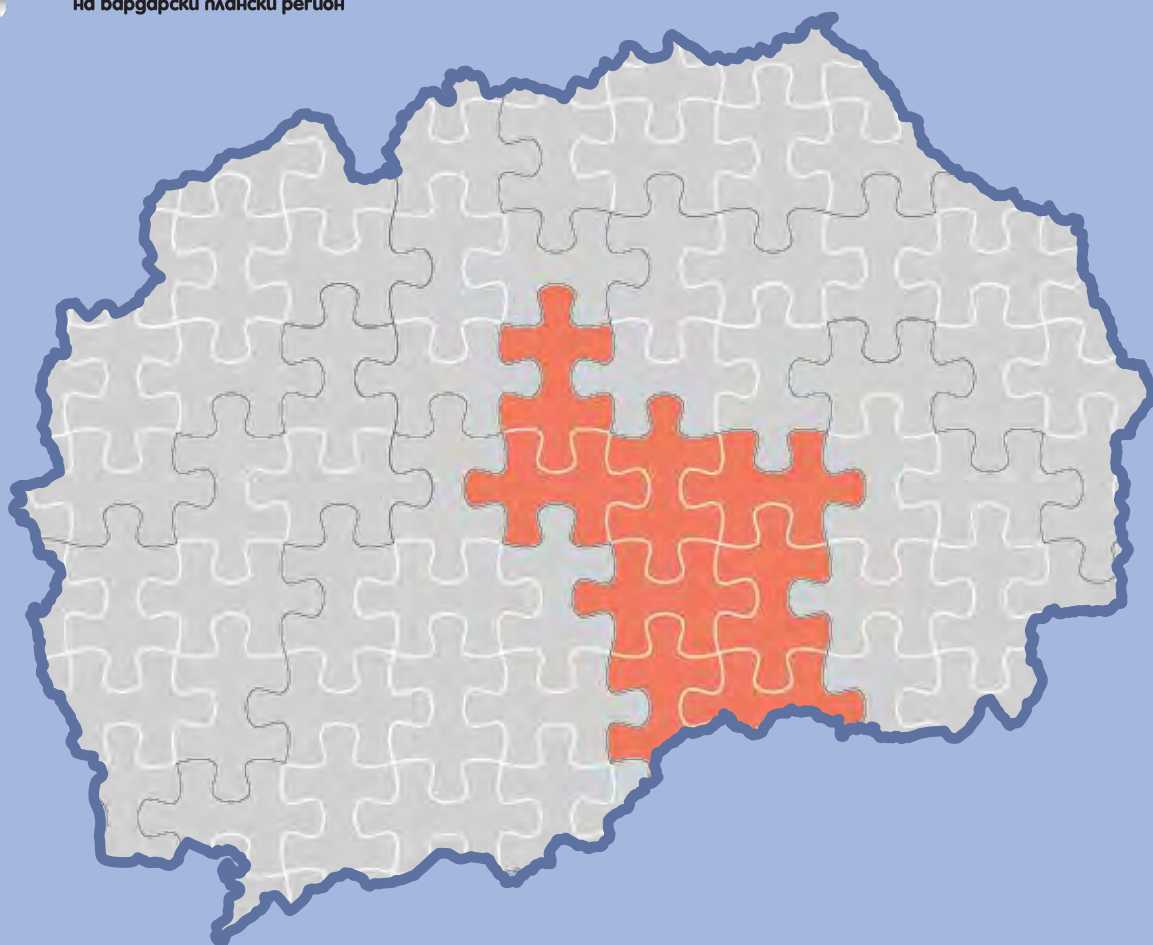

ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН

2015 - 2019

Regional Economic Development

This project is co-funded
by the European Union

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

**Програма за развој на Вардарски плански регион
2015 - 2019**

Содржина

Вовед.....	5
Карактеристиките на развојот на планскиот регион	7
Демографски развој	9
Економски карактеристики	11
Социјален развој.....	17
Туризам.....	19
Земјоделство.....	29
Инфраструктура.....	33
Транспортна инфраструктура	33
Енергетска инфраструктура	37
Животна средина.....	41
Цврст отпад.....	41
Вода	42
Водоснабдување.....	43
Отпадни води.....	44
Квалитет на водите.....	44
Наводнување.....	45
Почва	46
Индустриско загадување	46
Ерозија.....	47
Воздух	47
Природа.....	48
Среднорочна цел 1	51
Среднорочна цел 2	61
Среднорочна цел 3	71
Среднорочна цел 4.....	82
Среднорочна цел 5.....	93
Среднорочна цел 6	102
Финансирање на имплементацијата на програмата за развој	107

Оваа публикација е направена со поддршка од Европската унија, Швајцарската развојна агенција и Германското друштво за меѓународна соработка. Содржината на оваа публикација не ги одразува погледите и ставовите на горенаведените институции.

Вовед

Законот за рамномерен регионален развој ја дефинира основната рамка за водење на политиката на рамномерен регионален развој во земјата и ги пропишуваат планските документи за нејзина реализација. Покрај Стратегијата за регионален развој на Република Македонија како основен документ, секој од планските региони треба да подготви сопствена Програма за развој на регионот во склад со насоките од Националната Стратегија и сопствените регионални приоритети за развој. Законот за рамномерен регионален развој ја одредува програмата за развој на еден плански регион како документ со кој се дефинираат среднорочните цели, приоритети и мерки за развој на регионот. Методологијата на подготовката на програмата за развој на Вардарскиот регион, нејзината содржина и начинот на подготовка се дефинирани со Правилникот за методологијата за изработка на планските документи за регионален развој (Службен весник на РМ, бр. 102 од 13.08.2009 година).

Подготовката на програмата за развој на Вардарскиот плански регион започна во септември 2014 година, а завршена е во месец декември 2014 година. Во рамките на подготовката на програмата се подготвија и секторски анализи за областите кои се карактеристични за Вардарскиот регион.

При подготовката на програмата земени се предвид и искуствата на сите чинители на регионалниот развој во Вардарскиот регион, стекнати од имплементација на програмата за развој на Вардарски плански регион 2009 - 2014 година.

При изработка на Програмата за развој на Вардарскиот регион користени се расположивите национални документи од областа на регионалниот развој (ревидираната верзија на Стратегијата за регионален развој на Република Македонија и Законот за рамномерен регионален развој). Со одветно на тоа, Програмата поаѓа од насоките за развој на регионот опишани во Националната Стратегија, како и во националните стратегии и други национални стратешки документи.

Во текот на подготовка на програмата се одржаа шест тематски работилници на кои се дефинираа клучните елементи на овој стратешки документ, како што се визија, среднорочни цели, приоритети, мерки и индикатори. На работилниците учесници беа претставници од локалната самоуправа, приватниот и невладиниот сектор, а дефинирањето на среднорочните цели и приоритетите за развој на регионот е извршено врз база на нивните укажувања.

Карактеристиките на развојот на планскиот регион

Местоположба и урбанизираност

Вардарскиот плански регион се простира во централниот дел на Република Македонија и го опфаќа средното сливно подрачје на реката Вардар, долните теченија на притоците Брегалница и Црна Река и крајниот западен дел од Овче поле. Зафаќа површина од 4042 км² или 16% од територијата на Република Македонија.¹ Во овој регион влегуваат 9 општини (Табела 1.1.) во кои се лоцирани 215 населени места. Регионот се одликува со исклучително ниска густина на населеност од 38 жители/км² (во споредба со просекот на земјата од 81 жители/км²) и голема концентрација на населението во градските средини (околу 69%). Речиси половина (четири) од општините во регионот се рурални.

Табела 1. Општините во Вардарскиот плански регион

	Општина	Површина км2	жит/ км2	Населени места	Учество (во %) на градското во вкупното население
1	Велес	427	129	29	84.8
2	Градско	235	15	16	
3	Демир Капија	309	13	15	72.1
4	Кавадарци	992	39	40	75.3
5	Лозово	166	16	11	
6	Неготино	478	41	19	69.1
7	Росоман	132	31	10	
8	Свети Николе	483	37	33	74.3
9	Чашка	820	10	42	
	Вкупно	4042	38	215	68.7

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Процени на население (31.12.2013)

Вардарскиот плански регион се граничи со Грција од јужната страна, но граничниот премин “Пулевец” сè уште не е активиран. Овој граничен премин може да биде од исклучително значење за поттикнување на прекуграничната соработка со Грција, како и поттикнување на развојот на регионот, зашто преминот би обезбедил побрз пристап до ски центарот Кожуф.

Природни ресурси. Вардарскиот плански регион има одлични климатски услови за развој на земјоделството и особено, лозарството. Земјоделското земјиште зафаќа површина од 145.699 ха (12% од вкупната земјоделска површина во Република Македонија), од кои обработливи површини се 70.006 ха и пасишта 75.666 ха. Во овој регион има околу 45% од вкупните лозови насади во земјата. Вкупната површина под шуми изнесува 150.009 ха (15% од вкупните шуми во Република Македонија). Дрвната маса изнесува 8.8 милиони м³ (11% од вкупната дрвна маса во земјата), додека планираниот сечив етат на дрвната маса учествува со 10%.²

Од минералните ресурси во регионот најважно економско значење имаат ферониклоносните руди, а застапени се перлитот, талкот, кварцитите и дијатомејската земја. Водни ресурси на регионот се долните теченија на реките: Вардар, Црни Дрим, Брегалница, Бабуна, Тополка и Отовица кои даваат можност за изградба на 6 хидроакumulации, од кои досега се подигнати три - “Тиквеш”, “Лисиче” и “Младост”.

1 Површините на регионите се однесуваат само на копнениот дел од територијата.
2 Дрвната маса и планираниот сечив етат во планските региони се однесуваат на шумите уредени со шумско-стопански основи со кои стопанисува ЈП Македонски шуми

Демографски развој

Населението во Вардарскиот регион во последните 4 години бележи стагнација. Согласно податоците на Државниот завод за статистика за 2013 година, во регионот живее 7.43% од вкупното население во државата. Пресметано по копнената површина, вардарскиот регион е најретко населен со густина на населението од 38 жители на километар квадратен, што претставува 10 пати пониска вредност од густината на ниво на скопскиот регион.

Табела 2. Население, Вардарски регион и Р. Македонија, 2010-2013

	Република Македонија	Вардарски регион	% на население од вкупниот број на население
2010	2057284	153858	7,48%
2011	2059794	153822	7,47%
2012	2062294	153659	7,45%
2013	2065769	153487	7,43%

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Во последните 5 години нема позначајни промени во половата структура на населението. За 3% има повеќе мажи од жени. Во однос на старосната структура, 15.9% се на возраст од 0-14 години, што е под просекот на ниво на државата, додека 13.4% се на возраст над 65 години, процентуален износ над државниот просек.

Коефициентот на старосна зависност е малку над државниот просек и во 2013 година изнесува 41.3. Ова укажува на една просечна оптовареност на работоспособното население, споредено со другите региони. Имајќи предвид дека коефициентот бележи раст во последните 3 години, ова е нешто што треба да се следи внимателно со цел навремено да се реагира на дадени можни социјални импликации.

Карактеристично за Вардарскиот регион е што има најниска стапка на разводи, додека она што загрижува е исклучително високата стапка на смртност на доенчиња. Имено, во вардарскиот регион оваа стапка изнесува 16.9%, тоа е стапка повисока од државниот просек за дури 65%. Соодветно на ова, вардарскиот регион, заедно со источниот и пелагонискиот бележат негативен природен прираст. Стапката на фертилитет е на ниво на просекот на Република Македонија, и во последните 3 години не бележи поголеми осцилации.

Во делот на внатрешните миграции, треба да се напомене дека бројот на доселени граѓани е зголемен и впрочем е на највисоко ниво анализирано од 2007 до 2013 година. Во тој период бројот на доселени граѓани на годишно ниво бележи раст од преку 30%, што е сосема поволен резултат споредено со останатите региони.

Табела 3. Внатрешни миграции, доселени граѓани, на ниво на вардарски регион и Република Македонија

	2010	2011	2012	2013
Република Македонија	2 976	3 326	3 641	3 191
Вардарски регион	314	325	304	363

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Забелешка: Податоците се однесуваат на вкупно доселени-отселени граѓани во Република Македонија, но не се вклучени доселбите-отселбите во ист регион.

Значителен раст има и кај надворешните миграции каде во последните 4 години бројот на доселени граѓани се зголемил скоро за 4 пати.

Табела 4. Надворешни миграции, доселени граѓани, на ниво на вардарски регион и Република Македонија

	2010	2011	2012	2013
Република Македонија	1 659	2 096	2 468	2 431
Вардарски	56	72	93	201

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Сепак, миграционото салдо на Вардарскиот регион е неповолно. Од вкупно 9 општини, четири имаат позитивно миграционо салдо, но бројките не се многу високи. Тие општини се Демир Капија, Кавадарци, Росоман и Свети Николе. Општина Велес има за 62% повеќе отселени граѓани во рамките на државата отколку доселени. Општина Велес е општина со добар потенцијал за развој поради својата големина и близината до главниот град што може да овозможи поврзување и искористување на врските со клучниот пол на раст во Македонија.

Дополнително, околу две третини од населението живее во урбаните средини, додека 4 општини се сметаат за рурални.

Економски карактеристики

Вардарскиот регион има релативно ниско учество во креирањето на вкупниот бруто домашен производ на ниво на Република Македонија. Во 2013 година, БДП на регионот изнесува 35,722.00 милиони денари. Забележителен е позитивен тренд од 2009 до 2013 година каде БДП и неговото учество постојано расте (како што е прикажано на табела 4).

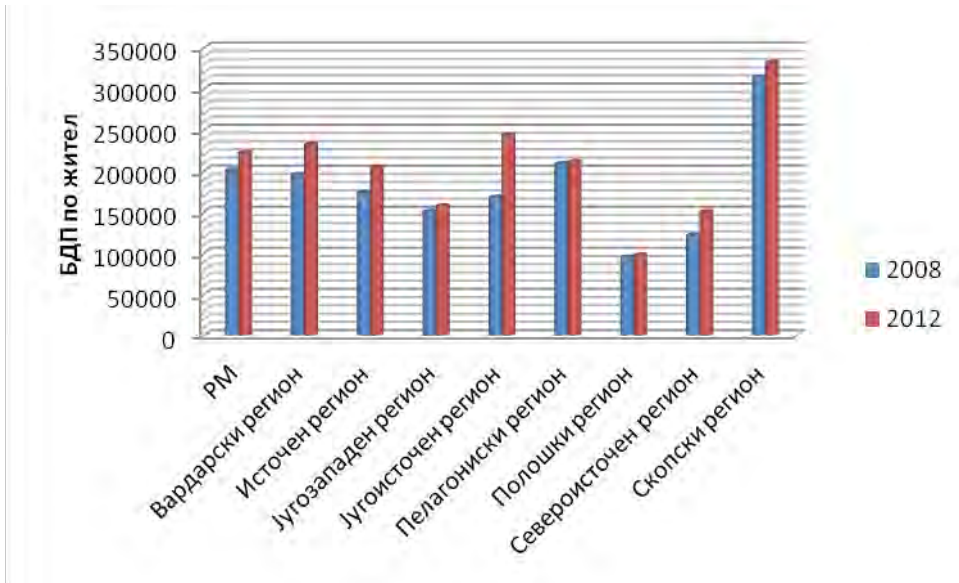
Табела 5 Бруто домашен производ на ниво на вардарски регион, 2008-2012

година	Бруто домашен производ во милиони денари	Учество во БДП на ниво на Република Македонија (%)
2008	30169	7.33
2009	29862	7.27
2010	31797	7.32
2011	35121	7.64
2012	35722	7.79

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Вардарскиот регион има доста поволен бруто домашен производ по жител од 232,737.00 денари. Имено, учеството во вкупниот БДП е релативно ниско, но имајќи ја предвид слабата населеност, по глава на жител БДП придонесот е сосема добар. Во периодот 2008-2012, индексот на БДП по глава жител бележи раст и во 2011 и 2012 година го надминува државниот просек.

График 1. Бруто домашен производ по жител, 2008/2012

Вардарскиот регион е еден од најнеразвиените во Република Македонија согласно одлуката за класификација на планските региони според степенот на развиеноста за периодот од 2013 до 2017 година (Сл. Весник 88/2013). Имено, регионот се наоѓа на претпоследно место со развоен индекс 73.5, економско социјален индекс 70.5 и демографски индекс 75.9. Споредбено, Скопскиот регион има двојно подобри перформанси по секој од овие параметри. Соодветно на утврдениот степен на развиеност, учеството во распределбата на средства за поттикнување рамномерен регионален развој изнесува 14.7%.

Во периодот 2010-2012 година, вардарскиот регион бележи раст на учеството во вкупната бруто-додадена вредност на ниво на Република Македонија. Овој раст се должи на повеќе сектори, при што како најзначајни би го издвоиле: градежништво; трговија на големо и на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна и Стручни, научни и технички дејности; административни и помошни услужни дејности“. Споредено со другите региони, според бруто-додадената вредност вардарскиот регион се наоѓаше на 5-то место во 2010 и 2011 година, со подобри перформанси од полошкиот и североисточниот регион, но во 2012 година го надмина и југозападниот регион со вкупна бруто-додадена вредност во износ од 30.827,00 милиони денари.

Табела 6 Бруто-додадена вредност според секторот на дејност во вардарски регион, 2010-2012, милиони денари

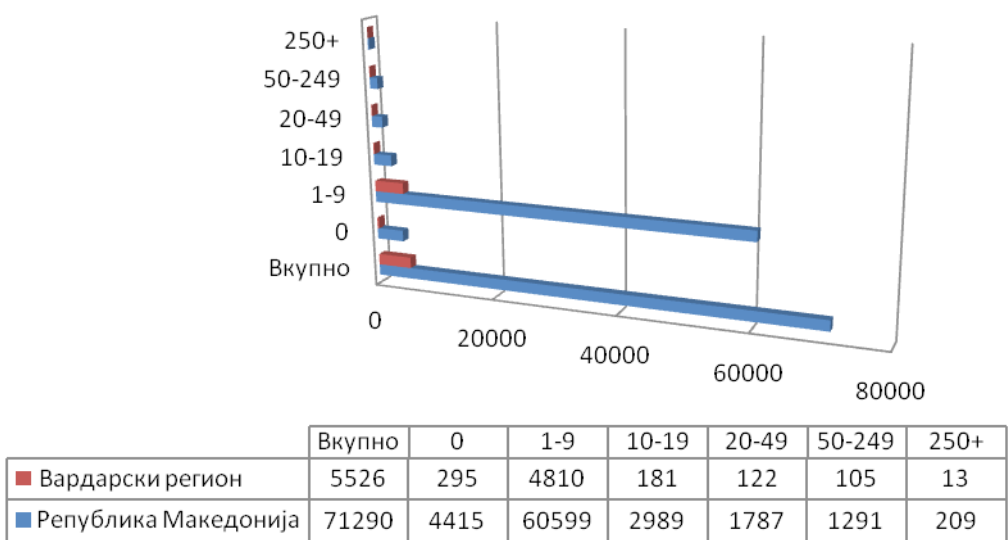
	Бруто-додадена вредност според во Вардарски регион, во милиони денари			Учество во вкупната бруто-додадена вредност на ниво на Република Македонија (%)		
Сектор на дејност	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Вкупна бруто-додадена вредност	27 918	30 737	30 827	7.32	7.64	7.80
Земјоделство, шумарство; рибарство	4 571	4 420	3 990	10.45	10.07	9.80
Рударство и вадење на камен; Преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација, снабдување со вода, управување со отпад, санација на околината	9 174	9 318	7 330	11.21	10.70	10.44
Градежништво	1 281	2 153	2 464	5.36	7.19	7.91
Трговија на големо и на мало; Поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	5 232	7 299	9 009	6.78	8.76	10.57
Информации и комуникации	127	163	119	0.69	0.86	0.76
Финансиски дејности и дејности на осигурување	133	154	176	1.35	1.35	1.29
Дејности во врска со недвижен имот; импутирани ренти	2 060	1 862	2 857	6.76	5.97	6.03
Стручни, научни и технички дејности; Административни и помошни услужни дејности	298	446	676	1.89	2.95	4.61
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување; Образование; Дејности на здравствена и социјална заштита	4 673	4 411	3 742	7.00	6.52	5.65
Уметност, забава и рекреација, Други услужни дејности	369	511	464	2.78	3.69	4.44

Извор: Државен завод за статистика

Според бројот на пополнети работни места, Вардарскиот регион се наоѓа на четврто место. Имено, согласно податоците на Државниот завод за статистика за второто тримесечје од 2014 година, во Вардарскиот регион пополнети се вкупно 39.824 работни места. Интересно е да се забележи дека Вардарскиот регион има највисока стапка на слободни работни места од 2.06%. Ваквата состојба може да се анализира од два аспекти. Од една страна, оваа стапка укажува на можноста за наоѓање на вработување, но од друга страна една од причините за ваквата ситуација може да биде неусогласеноста на понудата и побарувачката на пазарот на труд во Вардарскиот регион.

Во 2013 година, во Вардарскиот регион има вкупно 5526 активни деловни субјекти. Единствено Североисточниот регион има помал број на деловни субјекти, споредено со Вардарскиот. Сепак, што се однесува до бројот на поголемите претпријатија, оние со 50-249 и 250+ вработени, Вардарскиот регион бележи подобри резултати. Дополнително, Вардарскиот регион нема големо учество во вкупниот број на новосоздадени (7.3%) и згаснати претпријатија (6.76%).

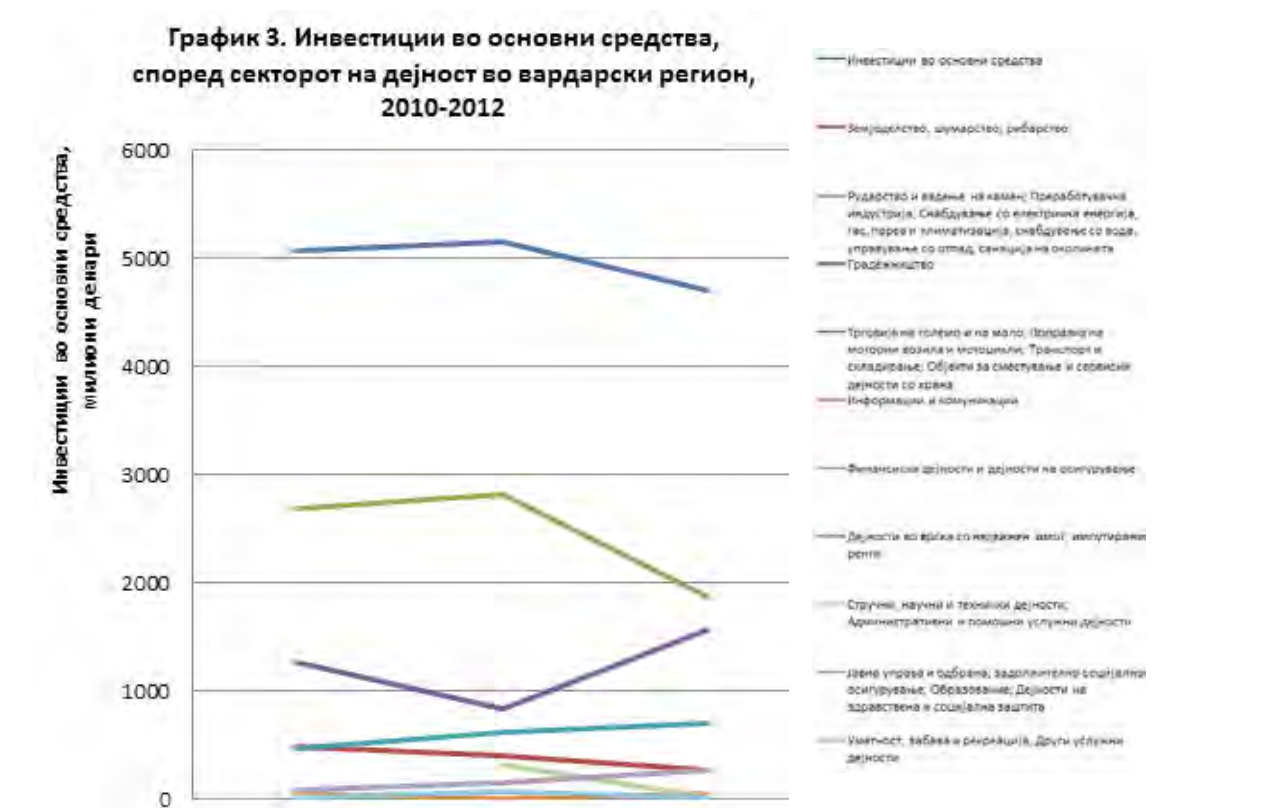
График 2. Број на активни деловни субјекти според бројот на вработени, 2013 година

Во периодот 2010-2012 година се забележува еден неповолен надолен тренд на инвестициите во основни средства во Вардарскиот регион. Единствено во Југоисточниот регион трендот е сличен, додека кај сите останати региони во 2012 година имало повеќе инвестиции во основни средства отколку претходната година. Во 2010 година, во Вардарскиот регион учеството во вкупните инвестиции во основни средства на ниво на Република Македонија било 6.1%, за во 2012 година да дојде до намалување на 4.45%. Сектори кои сепак бележат раст во овој период се „Градежништво“ (раст од 23.26%) и „Трговија на големо и на мало; Поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна“ (раст од 49.46%). Еден од главните причинители на падот на инвестициите во основни средства е секторот „Рударство и вадење на камен; Преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација, снабдување со вода, управување со отпад, санација на околината“, каде споредено со 2011 година, инвестициите во 2012 година се намалени скоро за половина.

На графикот подолу прикажан е трендот на инвестициите во основни средства по секој од секторите на дејност.

Пазар на работна сила

Вардарскиот регион располага со најмал број работоспособно население (лица), споредено со било кој друг регион. Ова е разбирливо затоа што се работи за најретко населениот регион во Република Македонија. Таму се наоѓа 7.5% од работоспособното население (2013 година). Она што е особено позитивно е рапидниот пораст на вработеноста во периодот 2008-2013 година и соодветниот пад на невработеноста во истиот период. Освен североисточниот регион, ниеден од останатите регион не бележи вака поволни трендови кај стапката на вработеност и стапката на невработеност. Благодарение на ваквите резултати, дојдено е до скоро целосна конвергенција на стапките на невработеност на ниво на вардарскиот регион и државата. На табелата подолу евидентни се позитивните трендови во однос на пазарот на работна сила во Вардарскиот регион.

Табела 7. Стапка на активност на населението во вардарски регион на возраст од 15 години и повеќе

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Работоспособно население (лица)	122138	125901	126020	126086	126150	125708
Стапка на активност	57.9	58.3	59.1	59.7	59.1	60.7
Стапка на вработеност	32.7	35.2	37.2	38	37.9	42.6
Стапка на невработеност	43.6	39.7	37	36.4	35.9	29.8

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

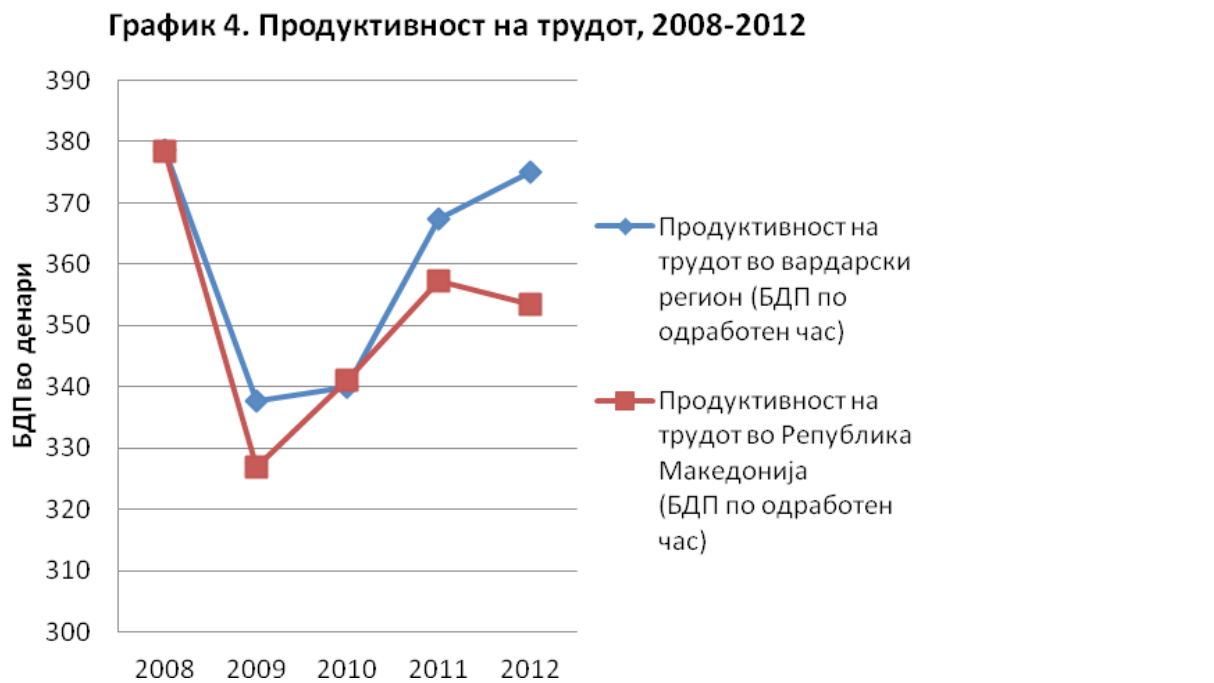
Во однос на половата структура, интересно е да се забележи дека во руралните делови на Вардарскиот регион има поголема невработеност кај мажите, за разлика од урбаниот дел каде што стапката на невработеност е поголема кај жените. Споредбено со 2010 година, состојбата била сосема поинаква. Имено, таа година евидентирана е стапка на невработеност кај мажите во урбаниот дел поголема за 2.4% од онаа кај жените, додека во руралниот дел е сосема обратно, стапката на невработеност е за 7.3% поголема кај жените.

Табела 8 Стапка на невработеност на ниво на Вардарски регион и Република Македонија, 2013

	Република Македонија	Вардарски регион
Вкупно	29	29.8
мажи	29	28.2
жени	29	32.2
Урбан дел	30.6	29.7
мажи	30.8	26.8
жени	30.4	33.4
Рурален дел	26.7	30
мажи	26.7	30.6
жени	26.6	28.8

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Промените во продуктивноста на трудот во вардарскиот регион и на просечно ниво во Република Македонија се многу слични. Како што е прикажано подолу на графикот, трендот во многу точки се поклопува. Во 2008 година, продуктивноста на трудот во вардарски регион (БДП по одработен час) изнесува 378 денари. Скоро идентична е продуктивноста и на ниво на државата. Во 2012 година продуктивноста на трудот во Вардарскиот регион малку позабрзано расте, при што ја надминува продуктивноста на трудот во Република Македонија за 6%.

Социјален развој

Согласно пописот од 2002 година, во Вардарскиот регион живеат 47469 домаќинства.

Во апсолутни бројки, бројот на домаќинства корисници на социјална помош во вардарскиот регион бележи пад. Во периодот 2010-2012 година, бројот е намален за 30-тина проценти. Од друга страна, бројот на домаќинства корисници на социјална помош бележи пад во секој од регионите во Република Македонија, па имајќи го тоа предвид учеството во вкупниот број на домаќинства не бележи позначителни промени. Во однос на половата структура, како носители на домаќинства корисници на социјална помош се јавуваат скоро 4 пати повеќе мажи отколку жени.

Табела 9. Корисници на социјална парична помош, на ниво на вардарски регион, 2010-2012

	Број на домаќинства	Учество во вкупниот број на домаќинства во РМ (%)	Членови на домаќинството (заедно со носителот)	Учество во вкупниот број на членови на домаќинство во РМ (%)
2010	3087	6.87	9183	5.20
2011	2654	7.17	7706	5.02
2012	2397	7.11	6817	5.10

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Бруто платата по вработен се наоѓа под просекот на ниво на Република Македонија. Во 2013 година, просечната бруто плата по вработен во вардарски регион изнесува 24.487,00, што претставува раст од 3.54% во однос на 2011 година. За споредба, просечната бруто плата по вработен во периодот 2011-2013 година во Република Македонија бележи раст од само 1%.

Од вкупно 38 домови за ученици-студенти во Република Македонија, во Вардарскиот регион се наоѓаат 5, од кои 2 се домови за ученици во основни училишта и 3 се домови за ученици во средни училишта. Во Вардарскиот регион се наоѓаат 4.68% од студентите-ученици во домови.

Во периодот 2011-2013 година, бројот на деца во установи за згрижување и воспитание на деца - детски градинки бележи раст. Во Вардарскиот регион се наоѓаат 8.72% од вкупниот број на деца. Соодветно на зголемениот број на деца, расте и бројот на вработени во овие установи.

Табела 10 Деца и вработени во установи за згрижување и воспитание на деца - детски градинки, 2011-2013

	Вардарски регион		Република Македонија	
	Деца	Вработени	Деца	Вработени
2011	2058	353	25056	3815
2012	2269	356	26885	3937
2013	2539	370	29113	4087

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Во Вардарскиот регион релативно висок процент на деца одат во градинки. Во периодот 2011-2013, забележителен е нагорен тренд, при што споредено со просекот на ниво на Република Македонија, овој процент е повисок скоро за четвртина во вардарскиот регион. Од друга страна, процентот на корисници на додаток за деца, до 18-годишна возраст бележи пад, но сепак е над просечното ниво.

Табела 11. Социјална и детска заштита, 2011-2013

	Вардарски регион		
	2011	2012	2013
Деца на возраст од 0 до 5 год. Во детски градинки (%)	21.2	22.2	25.8
Корисници на додаток за деца, до 18-годишна возраст (%)	8.4	7.4	6.8
Корисници на посебен додаток, до 26-годишна возраст (%)	1.1	1.2	1.2
Домаќинства-корисници на социјална парична помош на возраст од 18 + (на 000 население)	21.5	19.4	20.3
	Република Македонија		
	2011	2012	2013
Деца на возраст од 0 до 5 год. Во детски градини (%)	16.50	17.70	21.00
Корисници на додаток за деца, до 18-годишна возраст (%)	4.80	4.20	3.80
Корисници на посебен додаток, до 26-годишна возраст (%)	0.90	0.90	1.00
Домаќинства-корисници на социјална парична помош на возраст од 18 + (на 000 население)	22.80	20.70	21.10

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Во Вардарскиот регион се наоѓаат 6.34% од вкупниот број здравствени работници во Република Македонија. Општини кои се издвојуваат како места со ваков тип на услуги се Велес, Кавадарци, Неготино и Свети Николе, со вкупен број на вработени од 1769 здравствени работници.

Туризам

Туризмот во Вардарскиот регион е еден од носечките оски на развојот. Со промената на туристичките трендови во изминатите години Вардарскиот регион станува сè поатрактивен од аспект на туризмот. Со промената на туристичката побарувачка, односно со потребите на туристите да патуваат во места кои се генерално непознати и недопрени од човекот, Вардарскиот регион кој има вакви потенцијали, го препознава туризмот како можност за развој на регионот.

Податоците за остварувањата во туризмот во Вардарскиот плански регион се прикажани во следната табела.

Табела 12 Обем, динамика, структура и процентуален однос на туристичката посетеност во Вардарскиот плански регион и Р. Македонија

Година	Број на домашни туристи	Индекс база 2009	Број на странски туристи	Индекс база 2009	Вкупен број на туристи во регионот	Индекс база 2009	Вкупен број на туристи во РМ	Процентуално учество на вкупниот број на туристи во регионот во вкупниот број на туристи во РМ
2009	4063	100	5385	100	9448	100	587770	1,61 %
2010	4166	102,5	6406	119,0	10572	111,9	586241	1,80 %
2011	3525	86,8	8539	158,6	12064	127,7	647568	1,86 %
2012	4471	110,0	11396	212,6	15867	167,9	663633	2,39 %
2013	4120	101,4	13076	242,8	17196	182,0	701794	2,45 %

Извор: Државен завод за статистика

Од табеларниот преглед може да се забележат промени во движењата на бројот на туристите кои го посетиле Вардарскиот плански регион во периодот од 2009-2013 година. Од 2009 година кога во регионот пристигнале 9.448 туристи, во наредните години во разгледаниот период се зголемува нивниот број, за во 2013 година да се постигне пораст на посетеноста за 82%, односно 17.196 туристи.

Домашните туристи пак, покрај зголемувањата бележат и намалувања во 2011 година (3.525 туристи) и 2013 година (4.120 туристи). Странските туристи го посетуваат регионот во поизразен интензитет. Поточно, се бележи поизразен пораст во изминатите години, така да од 5.385 странски туристи во 2009 година, бројот се зголемил на 13.076 во 2013 година или вредност на индексот од 242,8. Тоа зборува за постоење на многу поволна ситуација.

Процентуалното учество на туристите кои го посетиле регионот, во однос на нивниот вкупен број на ниво на држава, покажува растечка тенденција, но релативно ниски вредности. Во 2013 година процентуалното учество се покачило на 2,45%, што претставува пораст од 0,84% во однос на базната - 2009 година.

Генерален заклучок е дека структурата на туристи кои го посетиле регионот има поволни карактеристики, односно повеќе странски туристи се евидентираат во однос на домашни туристи. Во однос на процентуалното учество, релативно ниските вредности треба да се зголемат во наредниот период преку преземање на соодветни туристичко-развојни мерки и активности.

Табела 13 Обем, динамика, структура и процентуален однос на остварените ноќевања во Вардарскиот плански регион и Р. Македонија

Година	Остварени ноќевања на домашни туристи	Индекс база 2009	Остварени ноќевањана странски туристи	Индекс база 2009	Вкупен број на остварени ноќевања во регионот	Индекс база 2009	Вкупен број на остварени ноќевања во РМ	Процентуално учество на вкупниот број ноќевања во регионот во вкупниот број на ноќевања во РМ
2009	6741	100	10487	100	17228	100	2101606	0,82 %
2010	6930	102,8	13207	125,9	20137	116,9	2020217	1,00 %
2011	5666	84,1	15473	147,5	21139	122,7	2173034	0,97 %
2012	6327	93,9	19662	187,5	25989	150,9	2151692	1,21 %
2013	6194	91,9	24646	235,0	30840	179,0	2157175	1,43 %

Извор: Државен завод за статистика

Слични показатели како кај туристичката посетеност се среќаваат и во табеларниот преглед за остварени ноќевања во Вардарскиот плански регион. Така, ноќевањата остварени од страна на вкупниот број туристи покажуваат растечки карактер. Во 2013 година се бележи пораст на ноќевањата со износ на индексот од 179,0, во однос на базната анализирана година, односно 30.840 ноќевања во 2013 година, за разлика од 17.228 во 2009 година.

Стагнантни вредности се среќаваат кај остварените домашни ноќевања во анализираниот период. Единствен исклучок е 2010 година кога се евидентирани 6.930 ноќевања или индекс од 102,8 што е највисока вредност во разгледаниот период. Во другите години вредностите се пониски, за во последната година (2013) да се бележат 6.194 ноќевања, со износ на индексот од 91,9.

Слично како кај бројот на доаѓањата, остварените ноќевања на странските туристи интензивно и континуирано се зголемуваат во анализираниот период. Од 10.487 ноќевања во базната 2009 година, бројот се зголемил на 24.646 со индекс 235,0 во 2013 година.

И покрај растечкиот карактер на процентуалното учество на остварени ноќевања на туристите, вредностите се релативно ниски и изнесуваат нешто повеќе од само 1% во Република Македонија. Тоа учество е прениско и логичен заклучок е дека мора преземените мерки и активности во наредниот период да бидат во насока на нивно зголемување, како и за порамномерна распределба помеѓу регионите.

Процентуално учество на бројот на посетители и бројот на ноќевања на регионите во Република Македонија за 2013 година

Табела 14 Доаѓања на туристи, по статистички региони во 2013 година

Регион	Број на туристи	Учество на регионот
Туристи		
ВКУПНО	701794	100%
Вардарски регион	17196	2,45%
Источен регион	20747	2,96%
Југозападен регион	264826	37,74%
Југоисточен регион	109982	15,67%
Пелагониски регион	70312	10,02%
Полошки регион	30823	4,39%
Североисточен регион	5584	0,80%
Скопски регион	182324	25,98%
Домашни туристи		
ВКУПНО	302114	100%
Вардарски регион	4120	1,36%
Источен регион	13582	4,50%
Југозападен регион	130020	43,04%
Југоисточен регион	59977	19,85%
Пелагониски регион	49635	16,43%
Полошки регион	15491	5,13%
Североисточен регион	1856	0,61%
Скопски регион	27433	9,08%
Странски туристи		
ВКУПНО	399680	100%
Вардарски регион	13076	3,27%
Источен регион	7165	1,79%
Југозападен регион	134806	33,73%
Југоисточен регион	50005	12,51%
Пелагониски регион	20677	5,17%
Полошки регион	15332	3,84%
Североисточен регион	3728	0,93%
Скопски регион	154891	38,75%

Извор: Државен завод за статистика

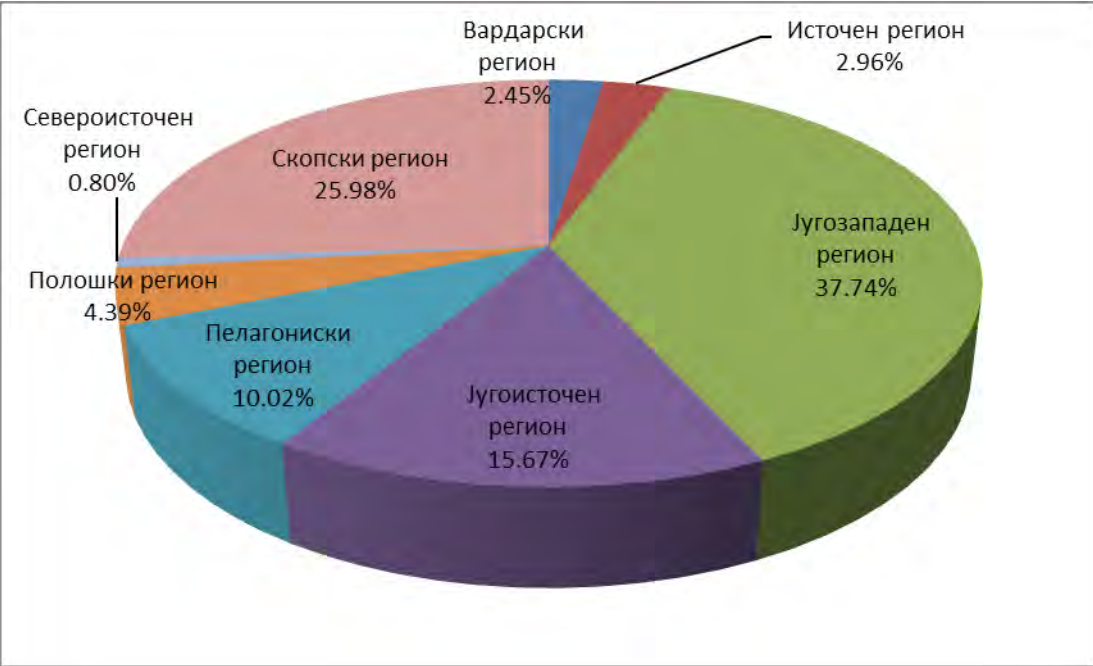

График 5 Процентуален однос на бројот на посетители во регионите на РМ за 2013 година

Од графикот број 5 и табелата број 14 може да се увиди процентуалното учество на планските региони во Република Македонија според бројот на туристи во 2013 година. Се забележува дека Вардарскиот плански регион е втор по најниското учество и се наоѓа единствено пред Североисточниот плански регион (со учество од 2,45%). Доколку се спореди со другите региони може да се заклучи дека и покрај располагањето со богат фонд на природно и културно наследство на регионот туристичките развојни стратегии се наоѓаат на прениско ниво и мора да се унапредат во наредниот период.

Табела 15 Ноќевања на туристи, по статистички региони во 2013 година

Регион	број на туристи	Учество на регионот %
ВКУПНО	2157175	100%
Вардарски регион	30840	14,33%
Источен регион	42222	19,62%
Југозападен регион	1152651	535,68%
Југоисточен регион	327279	152,10%
Пелагониски регион	162752	75,64%
Полошки регион	61652	28,65%
Североисточен регион	8244	3,83%
Скопски регион	371535	172,67%
Домашни туристи		
ВКУПНО	1275800	100,00%
Вардарски регион	6194	0,49%
Источен регион	24987	1,96%
Југозападен регион	763788	59,87%
Југоисточен регион	231870	18,17%
Пелагониски регион	112637	8,83%
Полошки регион	30806	2,41%
Североисточен регион	2553	0,20%
Скопски регион	102965	8,07%
Странски туристи		
ВКУПНО	881375	100,00%
Вардарски регион	24646	2,80%
Источен регион	17235	1,96%
Југозападен регион	388863	44,12%
Југоисточен регион	95409	10,83%
Пелагониски регион	50115	5,69%
Полошки регион	30846	3,50%
Североисточен регион	5691	0,65%
Скопски регион	268570	30,47%

Извор: Завод за статистика

График 6 Процентуален однос на ноќевањата на посетители во регионите на РМ за 2013 година

Визуелниот приказ на графикот број 6 и табелата број 15 покажуваат изразити разлики помеѓу регионите во поглед на процентуалното учество во остварените ноќевања на туристите за 2013 година. Имено, Вардарскиот плански регион, слично како и кај процентуалното учество за бројот на туристи, бележи многу ниски вредности. Повторно тој е втор по ред по најниското учество со остварени 1,43%. Зад него се наоѓа единствено Североисточниот плански регион, а со скоро исти вредности од околу 2 до 3% се наоѓаат Источниот (со учество од 1,96%) и Полошкиот плански регион (со учество од 2,86%). Развојните стратешки мерки и активности повторно треба да се однесуваат на елиминирање на причините за оваа моментална негативна состојба во наредниот плански период.

Од претходните показатели на бројот на посетители и ноќевања во различните региони, може да се анализира просечниот број на ноќевања на туристите во Вардарскиот плански регион. Оваа анализа се однесува на последниот 5-годишен период, а резултатите се дадени во следната табела.

Табела бр.16 Просечен престој на туристите во Вардарскиот плански регион во денови

Година	Просечен престој на домашни туристи	Просечен престој на странски туристи	Просечен престој на вкупниот број
2009	1,66	1,95	1,82
2010	1,66	2,06	1,90
2011	1,61	1,81	1,75
2012	1,42	1,73	1,64
2013	1,50	1,88	1,79

Извор: Државен завод за статистика, сопствени пресметки

Од прв поглед во табелата за просечниот престој на туристите во Вардарскиот плански регион може да се забележат релативно ниски вредности кои изнесуваат под 2 дена и покажуваат викенд – туристички карактеристики. Домашните туристи имаат стагнантни особености во однос на просечниот престој кој скоро континуирано се намалува за време на анализираниот период. Мало незначително зголемување се бележи во последната 2013 година во однос на претходната 2012 година, односно просечен престој од 1,5 дена што е за 0,16 дена пониско во однос на првата анализирана година (во 2009 просечниот престој изнесувал 1,66 дена).

Слични карактеристики се јавуваат и кај просечниот престој на странските туристи. Имено, во 2013 година се бележат 1,88 дена просечен престој што претставува пониска вредност во однос

на првата анализирана година. Тоа претставува негативна тенденција и покрај исклучоците на зголемувања евидентирани во 2010 година и 2013 година во однос на нивните претходни години (2009 и 2012 година). Сепак, забележителна е повисоката вредност на просечниот престој во однос на престојот кај домашните туристи.

Поради претходно споменатите показатели за странските и домашните туристи, просечниот престој на вкупниот број на туристи покажува скоро непроменливи вредности во последната 2013 година (1,79 дена просечно), во однос на првата анализирана година (1,82 дена во просек за 2009 година). Следствено, промените во годините измеѓу се незначителни.

Сместувачки капацитети во Вардарскиот Плански Регион

Покрај динамиката на туристичката посетеност и престој на туристите во просторот на Вардарскиот плански регион, развојот може да се следи и според движењата кои се однесуваат на изграденоста во областа на оваа дејност. Меѓутоа, капацитетите треба да се споредат со другите региони, како и во временски рамки. Во следната табела даден е тој преглед во различните плански региони за минатиот 5-годишен период.

Табела бр. 17 – Капацитети за сместување според статистички региони

	2009	2010	2011	2012	2013
Број на соби					
ВКУПНО	26390	26189	26448	26877	26887
Вардарски регион	508	554	589	689	690
Источен регион	598	533	544	599	620
Југозападен регион	16369	16013	16033	16035	16050
Југоисточен регион	2152	2105	2277	2298	2346
Пелагониски регион	3102	3390	3330	3497	3322
Полошки регион	1080	1011	1018	1014	1072
Североисточен регион	297	292	302	306	300
Скопски регион	2284	2291	2355	2439	2487
Број на легла					
ВКУПНО	69561	69102	69737	70287	70297
Вардарски регион	1360	1496	1701	1829	1819
Источен регион	1718	1591	1606	1721	1826
Југозападен регион	42103	41458	41454	41458	41411
Југоисточен регион	5750	5724	6069	6088	6298
Пелагониски регион	8999	10229	10165	10310	10001
Полошки регион	3182	3057	3058	3059	3153
Североисточен регион	805	633	645	653	647
Скопски регион	5644	4914	5039	5169	5142

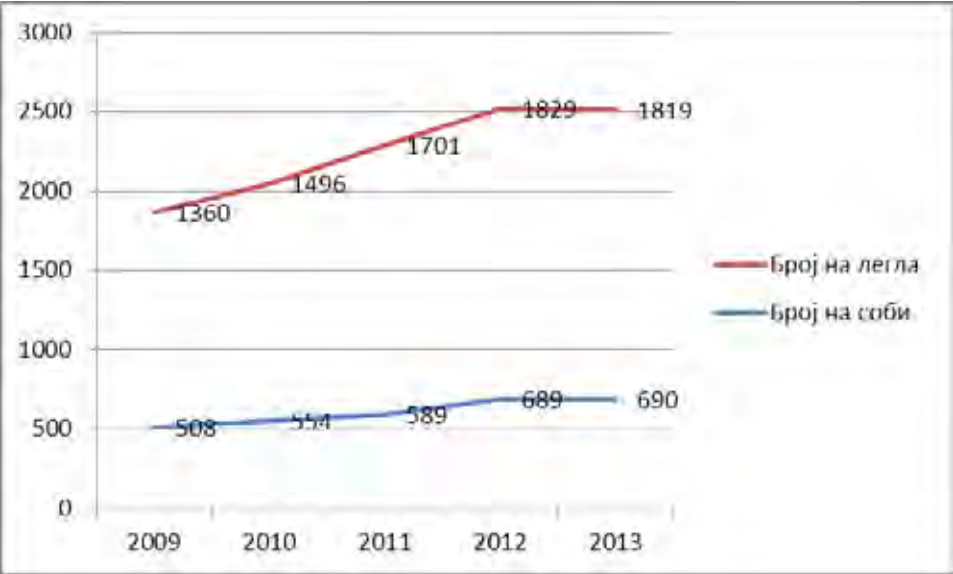

График бр.7 Динамика на сместувачките капацитети во Вардарскиот плански регион по години

Од прикажаните податоци може да се забележат позитивни карактеристики на динамиката на сместувачки капацитети во Вардарскиот плански регион. Имено, забележителен е порастот на леглата кој е поизразен, за разлика од порастот на бројот на собите во анализираниот период. Собите бележат зголемување за 182 единици, односно во 2009 година евидентирани биле 5.058 соби, а во 2013 година 690.

Леглата пак, од износ од 1.360 во 2009 година, се зголемиле веќе во 2012 година на забележителна вредност од 1.829. Стагнантни вредности се бележи единствено во последната година (2013 год.) кога постои мало уназадување во бројот на леглата.

Доколку се спореди бројот на соби и легла во Вардарскиот плански регион со другите региони во Република Македонија, може да се забележи многу ниското учество. Така, во 2013 година регионот се наоѓа на трето место по најмалку застапени соби, како и на второ место по најмал број на легла.

И во овој поглед негативните карактеристики со кои располага Вардарскиот плански регион треба да се отстранат во идниот период, во поглед на сместувачките капацитети - бројот на расположливи соби и легла треба да се зголеми, а исто така треба да се унапреди и нивниот квалитет.

Табела бр. 18 Капацитети за сместување по видови во Вардарскиот плански регион за 2010 година

Видови објекти	Број на објекти	Број на апартмани	Број на легла
Вкупно	20	34	1496
Хотели вкупно	6	23	337
Хотели ***	2	9	107
Хотели **	2	3	40
Хотели *	2	11	190
Мотели	2	5	98
Планински домови и куќи	1	-	30
Детски и младински одморалишта	2	1	296
Некатегоризирани објекти за сместување	9	5	658

Видовите на капацитети кои постојат во Вардарскиот плански регион можат да се увидат во табелата број 7. Бројот на објектите, апартманите и леглата во 2010 година, како последна достапна анализирана година од страна на Заводот за статистика на Република Македонија, покажуваат многу ниски вредности. Од објектите (вкупно 20) најзастапени се некатегоризираниите (9) и хотелските објекти (6). Постојат единствено хотелски објекти од пониска категорија на кои отпаѓа и најголемиот број на расположливи апартмани во регионот (23 од вкупно 34 апартмани).

Најголем број на легла има во некатегоризираниите и хотелските објекти, а следат детските и младинските одморалишта.

Со цел за унапредување на туристичкиот развој во Вардарскиот плански регион во наредниот период, треба да се преземат мерки и активности кон зголемување на бројот и квалитетот на видовите објекти на сместувачки капацитети, посебно оние од повисока категорија.

Туристичка понуда

Туристичката потрошувачка е претставена преку прометот во угостителските објекти. Таков преглед за Република Македонија и Вардарскиот плански регион се дава во долунаведената табела.

Табела бр.19 Туристички промет во угостителски објекти во Вардарскиот плански регион

	2011		2012		2013	
	Пансионска потрошувачка	Вонпансионска потрошувачка	Пансионска потрошувачка	Вонпансионска потрошувачка	Пансионска потрошувачка	Вонпансионска потрошувачка
Туристички промет во угостителски објекти во РМ, во илјади денари	7428958	387385	7782534	383730	6389528	398687
Туристички промет во угостителски објекти во Вардарски плански регион, во илјади денари	455918	11669	474210	11702	461907	9946
Процентуално учество на туристичкиот промет на Вардарскиот плански регион во вкупниот промет на РМ	6,14 %	3,01 %	6,09 %	3,05 %	7,23 %	2,49 %

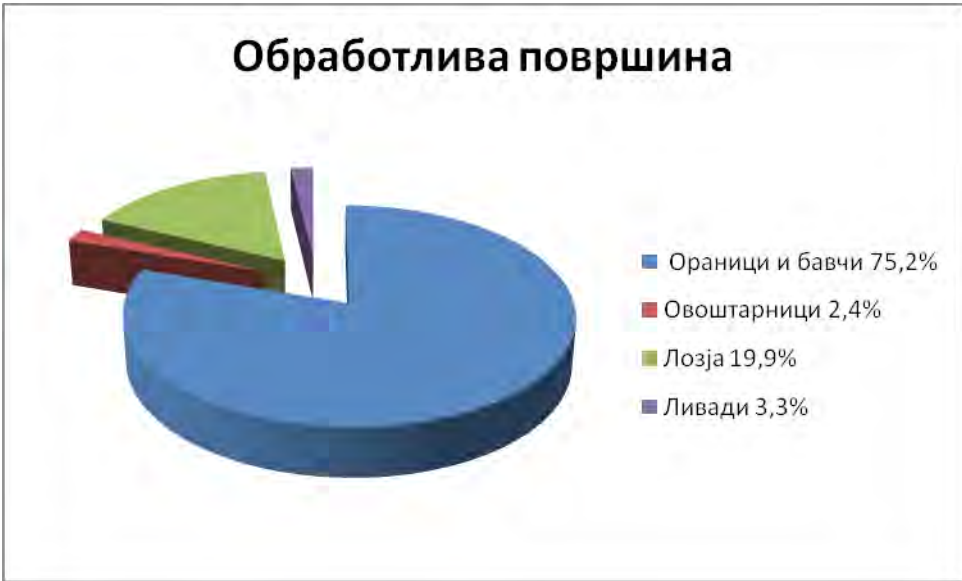
И процентуалното учество на туристичкиот промет на Вардарскиот регион во вкупниот промет на Република Македонија покажува прениски вредности, како во поглед на пансионската, така и во поглед на вонпансионската потрошувачка. Нормални се разликите кои се јавуваат помеѓу овие видови на потрошувачка во регионот, што е слично со состојбата во овој поглед на ниво на републиката, но нивното процентуално учество бележи стагнантни карактеристики. Единствено мало зголемување постои во пансионската потрошувачка во 2013 година со остварени 461.907.000 денари, односно 7,23% во однос на првата анализирана година – 2011 година. Слично зголемување за вонпансионската потрошувачка се бележи во 2012 година, но повеќе од двојно е помал процентот од процентуалното учество на пансионската потрошувачка (3,0% што е воедно и највисоко учество во анализираниот период).

Земјоделство

Вардарскиот регион располага со вкупно 140 752 хектари земјоделско земјиште од што 35,9% или 50 592 хектари се обработливи површини, а 64,03% или 90 132 хектари се пасишта.

Од обработливите површини во овој регион доминираат ораници и бавчи со 38 077 ha, овоштарници има 1 234 ha, лозја 10 086 ha и ливади 1 195 ha. Процентуалната застапеност на земјоделските површини е прикажана на следната слика.

График бр.8 Процентуалната застапеност на видови земјоделските површини

Извор: Државен завод за статистика

Во последните години, од 2009 до 2012 вкупното годишно земјоделско производство во вардарскиот регион континуирано се намалува. На следниот график прикажано е годишното земјоделско производство во тони и трендот на земјоделското производство.

График бр.9

Извор: Државен завод за статистика

Вкупното земјоделското производство во вардарскиот регион (базирано на одделни култури) во последните 5 години било најголемо во 2009, но ако се спореди 2012 со 2008 година тоа е опаднато за 10%. Неговото учество во вкупното земјоделско производство на државата незначително се намалува од 14,1% во 2008 на 13,4% во 2012.

Од вкупно 59 земјоделски претпријатија се обработуваат 11 718 ха, додека 20 263 индивидуални земјоделски производители обработуваат 31 569 хектари. Според тоа просечната големина на обработуваното земјиште од земјоделските претпријатија е околу 198 ха. Индивидуалните земјоделски производители во просек обработуваат 1,5 ха, што укажува на средна просечна големина од републичкиот просек (1,84 ха).

Во овој регион има околу половина од вкупните лозови насади во републиката и таа гранка е со најголема традиција. Од успехот на лозарството т.е. исходот на приносите и откупот зависи голем дел од населението во регионот. Тука се сконцентрирани и најголемиот број на винарии во Република Македонија, особено во општината Кавадарци. Лозарите се најорганизирани земјоделци, но сепак недоволно за униформност на производството и следење на трендовите на побарувачка на нови сорти винско и трпезно грозје. Површините се многу фрагментирани и парцелите кај индивидуалните производители мали, што претставува најголем проблем за користење на механизацијата.

Сепак овој регион има добар пристап до сите земјоделски површини и се наоѓа на главниот патен и железнички правец север-југ, што дава одлична можност за развој.

Табела бр.20 Производство на некои поледелски и градинарски култури

2011								
	Пченица	Пченка	Тутун	Компир	Кромид	Домати	Пиперки	Краставици
Република Македонија	256103	126096	26537	192675	44540	165642	153842	49879
Вардарски регион	24 689	3 046	2 139	12 676	1 727	20 796	10 566	2 529
% од Р. Македонија	9,64%	2,41%	8,06%	6,57%	3,87%	12,55%	6,86%	5,07%
2012								
	Пченица	Пченка	Тутун	Компир	Кромид	Домати	Пиперки	Краставици
Република Македонија	214963	115928	27333	168859	43732	145818	166247	50093
Вардарски Регион	17 997	2 842	1 892	9 604	1 329	17 193	13 991	2 385
% од Р. Македонија	8,37%	2,45%	6,92%	5,68%	3,03%	11,79%	8,41%	4,76%
2013								
	Пченица	Пченка	Тутун	Компир	Кромид	Домати	Пиперки	Краставици
Република Македонија	258960	131043	27859	189590	50787	130960	152153	36834
Вардарски Регион	21 631	3 572	2 236	11 899	1 746	19 746	11 569	2 380
% од Р. Македонија	8,35%	2,72%	8,02%	6,27%	3,43%	8,2%	7,6%	6,46%

Извор: Државен завод за статистика

Производството на сите горенаведени култури во тони не варира многу во последните три години. Исто така, стабилно е и нивното учество во вкупното производство од Република Македонија кое впрочем е доста ниско.

Табела бр.21 Производство на овошје и грозје

2011									
	Цреши	Вишни	Кајсии	Јаболка	Круши	Сливи	Праски	Ореви	Грозје
Република Македонија	6019	6514	3747	124552	7460	35448	9039	5480	235104
Вардарски регион	139	192	430	753	497	1 580	2 584	565	115 774
% од Р.Македонија	2,3%	2,94%	11,47%	0,6%	6,66%	4,45%	28,58%	10,31%	49,24%
2012									
	Цреши	Вишни	Кајсии	Јаболка	Круши	Сливи	Праски	Ореви	Грозје
Република Македонија	5539	8127	4503	127171	6937	35444	8987	4952	240461
Вардарски регион	134	733	682	746	564	1 356	3 117	430	110 100
% од Р.Македонија	2,39%	9%	15,14%	0,58%	8,13%	3,82%	34,68%	8,68%	45,78%
2013									
	Цреши	Вишни	Кајсии	Јаболка	Круши	Сливи	Праски	Ореви	Грозје
Република Македонија	6037	8867	3968	112929	7265	38902	11034	5467	292075
Вардарски регион	143	1 163	816	799	704	1 913	4 845	572	144 381
% од Р.Македонија	2,36%	13,11%	20,56%	0,7%	9,69%	4,91%	43,90%	10,46%	49,43%

Извор: Државен завод за статистика

За разлика од поледелските и градинарските култури во бардарскиот регион, овошјето, освен јаболки и сливи кои се во незначителни количини, е повеќе застапено и неговиот удел во вкупното производство на Република Македонија е исто така значаен особено кај грозјето кое во континуитет претставува околу 50%. Производството на праски во 2013 год. бележи раст од 87,5% во однос на 2011 година, а исто толку и кајсиите кои од 430 тони во 2011 доаѓаат на 816. Според уделот на кајсиите во вкупното производство на републиката, се гледа дека порастот на производството на оваа култура се должи единствено на зголемувањето на насадите и приносите од овој регион. Најголем раст на производството има кај вишните кои од 192 тона во 2011 расте на 1163 тони во 2013 година или околу 5 пати. Со тоа процентот на вишни од овој регион во вкупното производство во Македонија расте од 2,94% на 13,11% за само две години.

Табела бр.22

Површини под ораници и бавчи										
хектари/ха	Ораници и бавчи	Жита	Индус-триски култури	Фуражни култури	Мешунк-сти култури	Зеленчук вкупно	Компир	Цвеќе и украсни растенија	Семе и расад	Угари
Република Македонија	236 291	158 314	24 717	23 561	2 283	12 722	5 053	34	26	9 581
Вардарски регион	24 471	16 191	1 889	2 275	208	1 755	121	2	4	2 025
% од Р. Македонија	10,35,%	10,22%	7,64%	11,77%	9,11%	13,79%	2,39%	5,88%	15,3%	21,1%

Извор: Државен завод за статистика

Од анализата за застапеноста на културите, може да се каже дека житните култури имаат прилично висока застапеност во вкупното производство (10,22%) затоа што во овој регион влегува делумно и Овче Поле. Најзастапени се пченицата и јачменот и секоја од нив се сади на над 7000 хектари. Од индустриските култури најзастапен е тутунот кој се сади на 1 352 хектари. Зеленчукот е застапен со 13,79% од вкупното производство во Македонија, а најдоминантна култура е пиперката. Добар процент од републичкото производство зафаќаат и фуражните и мешункастите култури од кои најмногу се сади луцерката.

Табела бр.23

Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства 2013							
број	Коњи	Говеда	Свињи	Овци	Кози	Живина	Пчелни семејства
Република Македонија	20 682	238 333	167 492	731 828	75 028	2 201 550	68 294
Вардарски регион	1 723	16 073	18 029	96 984	6 377	132 533	13 393
% од Република Македонија	8,33%	6,74%	10,76%	13,25%	8,49%	6,01%	19,61%

Извор: Државен завод за статистика

Во овој регион има најголема застапеност на овците и свињите кои имаат прилично голем удел во вкупната бројна состојба на Република Македонија.

Сепак вкупниот број на грла или добиточни единици во овој регион е 30 223, и е помал од сите други региони. Исто така, има само 1,28 добиточни единици по индивидуално земјоделско стопанство што укажува на недоволна развиеност и конкурентска способност на сточарството во овој регион.

Инфраструктура

Транспортна инфраструктура

Патна инфраструктура

Патната инфраструктура во Вардарскиот регион се состои од локална, регионална и А патна мрежа. Низ регионот поминува европскиот коридор X.

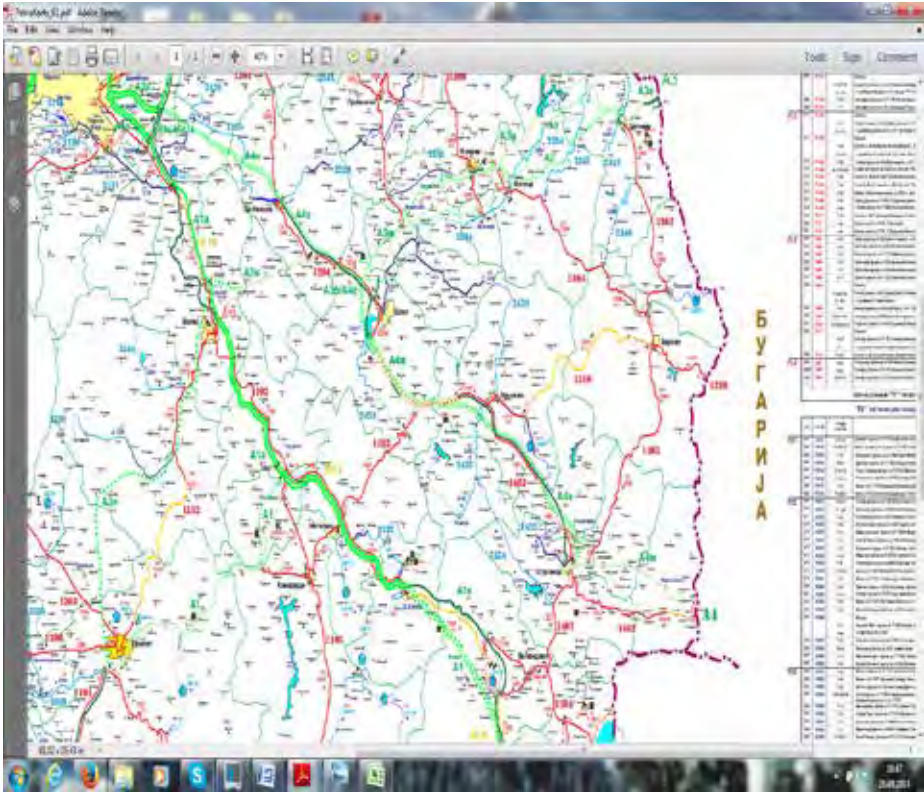
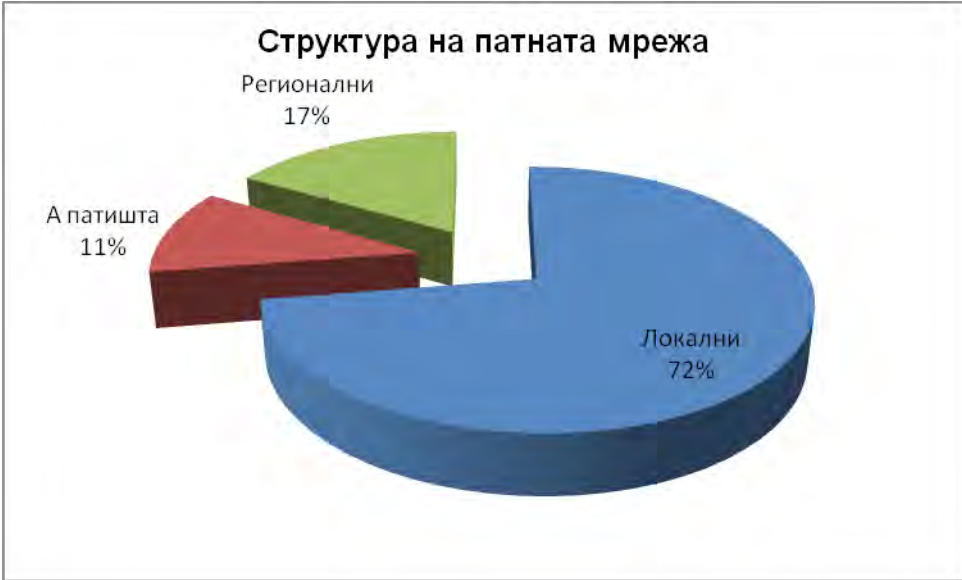

график 10. Патна мрежа во Вардарски плански регион

Постојната патна инфраструктура во Вардарскиот плански регион се состои од 1005 км локални патишта, 99 км А државни патишта и 370 км регионални патишта.

График 11

Главни патни правци кој што го поврзуваат овој регион со другите регион се државниот пат А1 (Скопје - Велес - Неготино - Гевгелија -Граница со Грција и врска со А1 - Росоман - Прилеп), државниот пат А3 (Велес - Врска со А4 - Штип) и државниот пат А4 (Куманово - Свети Николе - Штип).

Патната мрежа во овој регион е добро развиена, иако густината на патната мрежа во Вардарскиот плански регион изнесува 0,34 и е помала за 40% од густината на патната мрежа на ниво на Република Македонија (0,55). Малата густина на патната мрежа пред сè должи на мариовскиот локалитет каде имаме многу мала населеност.

Постојната состојба на дел од патниот правец А1 (врска со А1 - Росоман - Прилеп) е во релативно лоша состојба пред сè поради оштетените коловозни површини и несоодветните технички елементи кои постојат на овие делници. Во последните неколку години превземени се одредени зафати за подобрување на техничките елементи на овој патен правец, но сеуште постојат одредени делници со несоодветни технички елементи. Во тек е реконструкција на патниот правец од А3 државниот пат Велес -Штип и изградба на автопатско решение за државниот пат А4 Миладиновци - Свети Николе - Штип. Со завршување на овие патни делници ќе се добијат современи патни правци.

Одредени делници од регионалната патна мрежа Р 1102 (Катланово - Велес - Градско - Гевгелија) што поминува паралелно со државниот пат А1 се во катастрофална состојба. 28 км од патниот правец Р 1312 Велес - Чашка - Извор - Прилеп е со земјан коловоз, додека одредени делници од Р 1107 (врска со А1 - Росоман - Кавадарци- врска со А3 (Прилеп) и од Р 1103 (врска со А1 - Кавадарци - Неготино - врска со А4 (Штип) се во релативно лоша состојба.

Како и насекаде во Република Макеоднија и во Вардарскиот регион локалната патна мрежа воглавном е во лоша состојба, а на одредени делници квалитетот на локалната патна мрежа е на толку ниско ниво што на одредени места претставува и потенцијална опасност за нормално одвивање на сообраќајот.

Во последните неколку години со користење на сопствени средства, како и средствата од Министерството за транспорт и врски дел од локалните патишта се реконструирани и надоградени (3,5%).

Табела 24 Состојба со локалната патна мрежа по општини

	Велес	Градско	Демир Капија	Кавадарци	Лозово	Неготино	Росоман	Свети Николе	Чашка
Асфалт	35	25	14	101	18	20	25	55	50
Коцка	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Макадам	14	13	-	12	8	9	-	19	6
Земјани	16	-	26	150	107	48	9	30	65
Непросечени	70	-	-	32	-	-	-	-	10
Вкупно	135	38	40	295	133	79	34	104	131

График 12

Табела 25 Патна инфраструктура во Вардарскиот плански регион во однос на патната инфраструктура во Република Македонија

	Република Македонија	Вардарски регион	%
А патна мрежа	1153	151	13,10%
Регионални патишта	3771	230	6,10%
Локални патишта	9258	1005	10,86%
Вкупно	14182	1386	9,77%

Просечниот годишен дневен сообраќај на државната А патна мрежа во Вардарскиот регион во 2013 година е прикажан во следната табела.

Табела 26

Пат број	Бројачко место	Патна делница	ПГДС						
			К1	К2	К3	К4	К5	К6	Вкупно
А-1	006+007	Петровец - Велес	9112	1273	245	96	161	715	11602
А-1	10	Велес - Градско	4420	683	96	49	107	388	5743
А-1	8	Градско - Неготино	3009	391	88	29	101	457	4075
А-1	11	Демир Капија - Удово	3519	567	120	86	165	495	4952
А3	55	Велес - Овче Поле	3442	658	90	72	43	136	4441
А4	56	Кадрифаково - тип	2804	526	70	52	61	157	3670

Просечниот годишен дневен сообраќај на регионалната патна мрежа во Вардарскиот регион во 2013 година е прикажан во следната табела.

Табела 27

Пат број	Бројачко место	Патна делница	ПГДС						
			К1	К2	К3	К4	К5	К6	Вкупно
Р 1102	102	Велес - Градско (стар пат)	1404	298	73	204	382	127	2488
Р1204	202	Свети Николе - Овче Поле	978	141	46	101	65	67	1398
А1	58	Прилеп - Дреново	2493	674	53	151	54	174	3599
А1	59	Дреново - Росоман - врска со А1	2982	913	52	137	79	223	4386
Р 1103	108	Неготино - Кавадарци	2641	579	68	224	216	114	3842
Р 1107	109	Кавадарци - Дреново	2628	516	29	207	171	97	3648
Р 1107	110	Кавадарци - Росоман	1302	146	12	156	68	36	1720
А4	201	Куманово-Павлешенци-Св.Николе	842	301	15	62	46	48	1314
А4	70	Свети Николе - Кадрифаково	868	189	16	151	81	54	1359

Железничка инфраструктура

Во Вардарскиот регион лоцирани се три железнички линии и тоа во коридорот бр. X е дел од железничката линија од Граница со Србија - Куманово - Скопје - Велес - Граница со Грција (во должина од 106,6 км,) дел од железничката линија Велес - Прилеп - Битола - Граница со Грција (во должина од 45 км) и дел од железничката линија Велес - Штип - Кочани (должина од 15.58 км).

Густината на железницата во регионот изнесува 44.16 км’ на 1000км² (27 км’ просечно во Македонија), а должината на пруги на стоилјади жители изнесува 136.94 км’ (33,9 км’ просечно во Македонија).

Железничката мрежа во Вардарскиот регион има добра густина ако се спореди со просечната густина во Македонија. Регионот од аспект на железница претставува раскрсница на три железнички патни правци. Проблемите кои се јавуваат кај овој вид на транспорт се застарен возен парк, мала брзина на транспорт и несоодветно одржување на инфраструктурата. Во последните години преземени се мерки за реконструкција на пругата Скопје - Велес - граница со Грција.

график бр.13 железничка мрежа во Вардарскиот плански регион

Од аспект на опслуженост на општините со овој вид на транспортни услуги, може да се каже дека сите општини кои се дел од овој регион се добро опслужени со оние железнички услуги кои се нудат од страна на Македонски железници - транспорт.

Табела бр.28 Број на превезени патници

година	Неготино	Велес	Вкупно	Република Македонија	%
2010	34.456	485.126	519.582	1.489.000	34,89%
2011	31.241	477.452	508.693	1.408.000	36,13%
2012	22.336	384.002	406.338	1.000.000	40,63%

Табела бр. 29 Промет на стока (тони)

година	Неготино	Велес	Вкупно	Република Македонија	%
2010	31.432	681.951	713.383	2.198.206	32,45%
2011	17.777	494.176	511.953	1.902.581	26,91%
2012	25.496	637.731	663.227	1.875.974	35,35%

Бројот на превезени патници со железница е значително намален во периодот 2010 - 2012. Намалувањето на бројот на превезени патници изнесува 21,8% (32,84% намалување на ниво на Република Македонија), додека кај транспортот на стока имаме мало намалување од 7% (2012 година- 14,65% намалување на ниво на Република Македонија).

Воздушен сообраќај.

Во Вардарскиот регион се лоцирани следните леталишта за лесна авијација:

- Пеширово - Свети Николе, со површина од 8,59 ха
- Црвени Брегови-Неготино, со површина од 9.36 ха
- Росоман -Кавадарци, со површина од 12.47 ха
- Орел-Свети Николе, со површина од 3 ха

Енергетска инфраструктура

Најзначајна енергетска инфраструктура која е лоцирана во Вардарскиот регион е ХЕ Тиквеш, ТЕЦ Неготино, нафтоводот Солун - Скопје и трафостаницата Дуброво што има централно место за пренос на електрична енергија внатре во Република Македонија и кон (од) Грција.

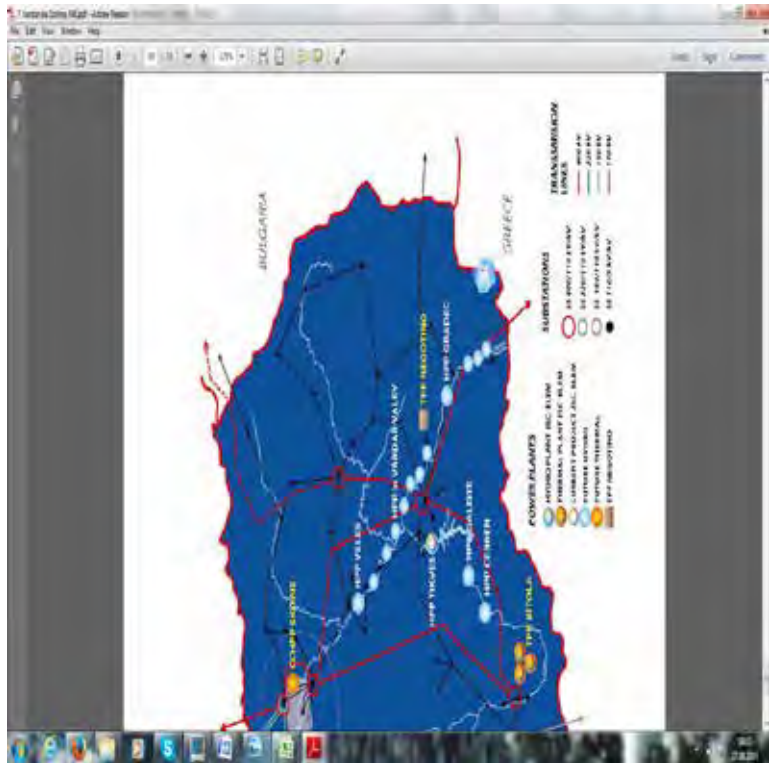

График бр.14 Енергетска инфраструктура Вардарски плански регион - постојна и планиран

ХЕ Тиквеш има камено-насипна брана со висина од 113,5 м, при што се формира акумулација со вкупен волумен од 475 милиони м³, од кои корисниот волумен изнесува 309,6 милиони м³. Нормалното проектирано работно ниво на акумулацијата е 265,00 м.н.в. а минималното е 233,00 м.н.в. Хидроелектраната Тиквеш е проектирана и изведена со инсталирана моќност од 92 MW и годишно производство од 184 GWh.

ТЕЦ Неготино има инсталиран капацитет од 319 MW и за производство на електрична енергија користи нафта.

Дел од нафтоводот од Солун до Скопје поминува низ овој регион. Нафтоводот е изграден во 2002 година и се протега по должина на коридорот 10. Капацитетот на нафтоводот е 360 м³/час или проток од 2.5 милиони тони нафта годишно.

Табела 29 Инсталиран капацитет за производство на електрична енергија во Вардарскиот плански регион

MW	Република Македонија	Вардарски Регион	%
2011	1849	330	17,85%
2012	1913	330	17,25%
2013	1938	331	17,08%

Според податоците од државниот завод за статистика за периодот од 2011-2013 година, вкупната просечна годишна потрошувачка на електрична енергија во индустријата во Вардарскиот плански регион изнесувала 36 GWh односно околу 1,5% од вкупната потрошувачка во индустријата во Република Македонија.

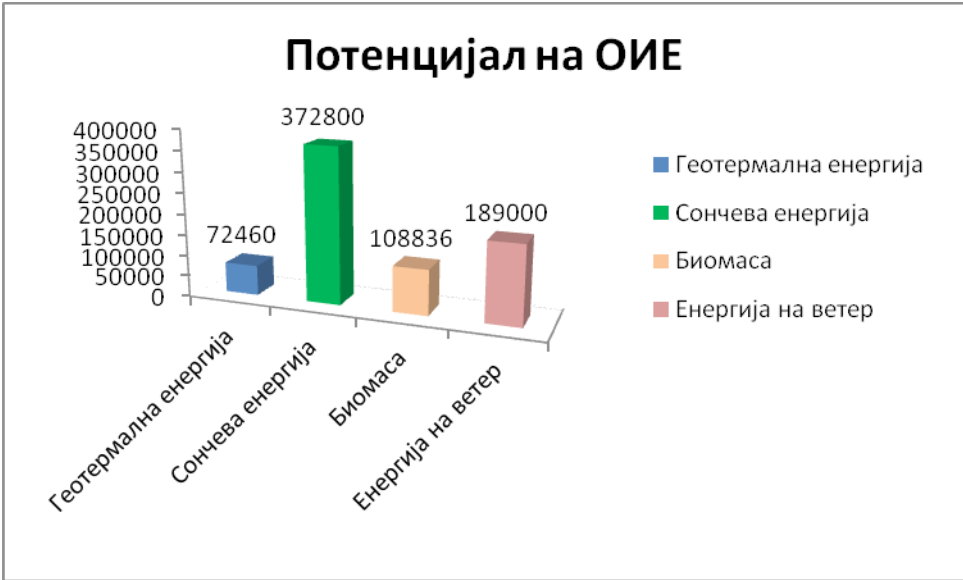
Табела 30

GWh	Република Македонија	Вардарски Регион	%
2011	2194	686	31,27%
2012	2693	856	31,79%
2013	2369	915	38,62%

Во регионот идентификувани се потенцијали за користење на обновливите извори на енергија. Одредени проценки за енергетскиот потенцијал на обновливите извори на енергија во Вардарскиот регион се направени во рамките на претходно подготвените студии.

Предвидувања на енергетскиот потенцијал на Вардарскиот регион на годишно ниво, сразмерно на тони нафтен еквивалент на годишно ниво се прикажани на графикот бр. 15

График бр.15

Најголем потенцијал има сончевата енергија (373 илјади тони нафтен еквивалент), потоа енергијата на биомаса (109 илјади тони нафтен еквивалент), енергија на ветер (189 илјади тони нафтен еквивалент) и геотермална енергија (0,7 илјади тони нафтен еквивалент).

Приоритетна насока за искористување на обновливите извори на енергија во Вардарскиот регион е искористувањето на сончевата енергија и искористувањето на енергијата на ветрот. При искористување на овие видови на енергија може да се добијат 608 MW електрична моќност и 493 MW топлинска моќност во постројките.

Најголем енергетски потенцијал во Вардарскиот регион има водата, односно реките Вардар и Црна река. Планирано е да се изградат следниве хидро центри:

ХЕ Велес - Се предвидува да се изгради на реката Вардар блиску до Башино Село возводно од градот Велес и да биде со инсталирана снага од 93 MW.

ХЕ Вардарски слив - Десет хидроелектрани се планира да се изградат по должината на реката Вардар со цел да се искористи целиот воден потенцијал на реката.

Табела бр.31

Основните технички карактеристики на објектите:						
ЕЛЕКТРАНА	Qav[m³/s]	Qins[m³/s]	H[m]	P[MW]	W[GWh]	Cost[mil.\$]
Бабуна	91,2	2x120	8,5	17,34	56,9	47,6
Згрополци	91,2	2x120	8,5	16,93	55,5	51,7
Градско	112,4	2x120	8,3	16,93	66,6	57,6
Кукуречани	147,6	2x120	8,3	16,93	79,5	57,0
Криволак	148,9	2x120	8,3	16,93	80,0	57,0
Дуброво	149,6	2x120	8,3	16,93	80,2	68,2
Демир Капија		2x120	12,0	24,48	116,4	80,4
Милетково	157,2	2x120	8,2	16,72	80,3	70,0
Ѓавато	161,8	2x120	8,2	16,72	83,2	78,8
Гевгелија	164,4	2x120	8,3	16,93	85,1	63,0

ХЕ Чебрен се предвидува да се изгради на Црна Река, блиску до селото Манастир, 7 км возводно од Расимбегов мост со инсталирана снага од 333/347 MW. Низводно од браната Чебрен се предвидува изградба на мала брана Орлов камен, за подобра работа на реверзибилните агрегати на ХЕ Чебрен. ХЕ Чебрен ќе работи како вршна електрана, при што волуменот на акумулацијата дозволува сезонско префрлање на протекувањата на вода.

ХЕ Галиште се предвидува да се изгради на Црна Река на почетокот на постоечката акумулација Тиквеш. Таа е прибранска електрана и ќе биде со инсталирана снага од 193,50 MW.

Животна средина

Цврст отпад

Управувањето со цврстиот отпад во Вардарскиот плански регион се сведува на негово собирање, транспорт и депонирање. За управувањето со цврстиот отпад одговорни се Општинските комунални претпријатија.

Табела бр.32 Количини на собран и создаден отпад

	Количини на создаден отпад (тони)			Количини на собран отпад (тони)			% на собран отпад		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Република Македонија	735.250	786.909	793.000	543.954	550.760	555.250	73,98%	69,99%	70,02%
Вардарски Регион	78.148	119367	129.411	65.256	62.144	67.411	83,50%	52,06%	52,09%
%	10,63%	15,17%	16,32%	12,00%	11,28%	12,14%	9,52%	-17,93%	-17,93%

Депонирањето на цврстиот комунален отпад, во овој регион се извршува на локалните т.н општински депонии, кои не ги задоволуваат ниту основните санитарно технички стандарди за безбедно депонирање на отпадот. Во овој регион постојат 5 депонии кои се евидентирани согласно националниот план за управување со отпад, а според ризикот за загадување на животната средина се класифицирани на следниот начин:

Депонии со висок ризик:

- „Немањици” општина Свети Николе

Депонии со среден ризик

- „Лески” општина Неготино

Депонии со низок ризик:

- „Мелци” општина Кавадарци
- „Пченични дупки” општина Демир Капија
- „Бунардере” општина Велес

График бр.16 Локации на депонии

Покриеноста на населението со услугата на подигнување и депонирање на отпадот кај урбаното население е 94%, додека кај руралното население тој процент изнесува 36%.

Табела 33 Покриенот на населението со услуга за отпад

Општина	Вкупно урбано население	Вкупно услужено урбано население	% од услужено урбано население	Вкупно рурално население	Вкупно услужено урбано население	% од услужено рурално население	Неуслужено население како % од вкупно
Велес	46.732	43.397	93%	8.376	2.889	34%	16%
Свети Николе	13.743	12.078	88%	4.754	0	0%	35%
Чашка			рурално	7.673	4.635	60%	40%
Лозово			рурално	2.858	2.305	81%	19%
Кавадарци	29.172	28.993	99%	9.569	2.200	23%	19%
Неготино	13.275	12.380	93%	5.937	0	0%	36%
Демир Капија	3.277	2.789	85%	1.268	0	0%	39%
Градско			рурално	3.760	3.472	92%	8%
Росоман			рурално	4.141	2.096	51%	49%
Вкупно	106.199	99.637	94%	48.336	17.598	36%	24%

Рециклирањето, односно селекцијата на рециклабилните фракции од комуналниот цврст отпад се врши на многу мал дел од отпадот и тоа преку селекција на отпадот во поставени садови за отпад во неколку општини. Неформалниот сектор ја собира отпадната пластика и метал директно од садовите за собирање на отпадот.

Организирано собирање постои само за отпадот од пакување.

Другите видови на отпад, како што се отпадни гуми, батерии и акумулатори, отпадни масти и масла, искористени возила и отпад од електрични и електронски апарати не се селектираат и завршуваат на депониите за комунален отпад.

Вода

Територијата на Вардарскиот регион го опфаќа сливното подрачје на река Вардар, односно под-подрачјето на Црна Река.

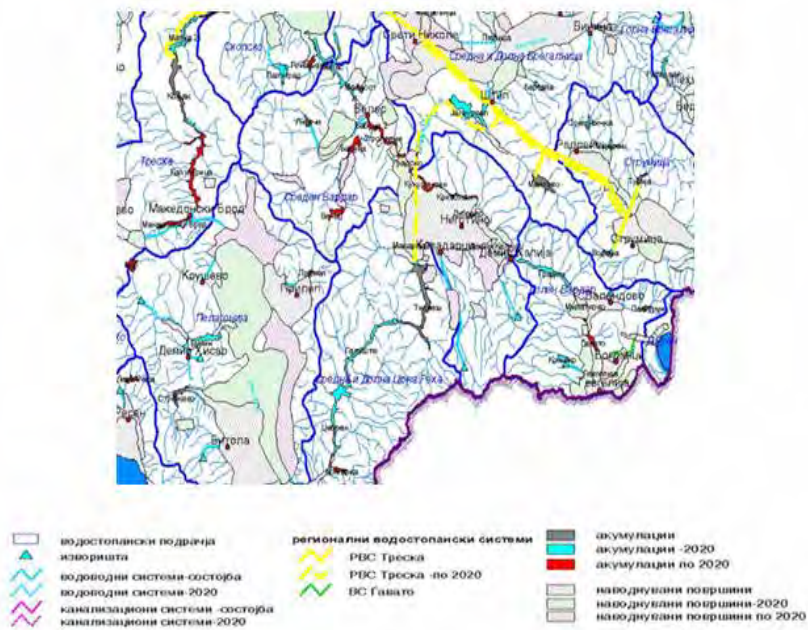
Во својата хидрографска структура регионот распола со разни видови на извори на вода и три вештачки акумулациони езера (Тиквешко Езеро, Младост и Лисиче). Во регионот постојат повеќе реки и мали сливови кои припаѓаат на под-сливот на Црна река.

График бр.17 Акумулации во Вардарски регион

Во однос на водниот потенцијал, во Регионот, постои можност за изградба на акумулации или брани на неколку локации: брана 10 локации на река Вардар, Чебрен и Галиште на Црна река, брана на река Дошница, брана на река Бошавица, брана на река Бабуна и други локации.

Подземните води се појавуваат во алувијалните терени покрај речните текови во рамничарскиот простор. Досега не се испитувани и не постои јасна слика за карактеристиките на подземните води.

Водостопанска инфраструктура (Просторен план на Република Македонија)

Водоснабдување

Водоснабдувањето и одведувањето на комуналните отпадни води во сите општини се одвива преку воспоставени претпријатија за таа намена.

Во сите урбани центри во регионот постои градски систем за снабдување со вода. Руралните места се снабдуваат со вода за пиење од локални водоводи или бунари.

Општина Велес ги опфаќа подрачјата на поголемите водотеци Бабуна,Тополка и Отавица, кои заеднички припаѓаат на сливот на реката Вардар.Реката Бабуна е прогласена за карактеристичен пејсаж од Советот на Општина Велес. Системите за водоснабдување користат води од главните водотеци Вардар, Бабуна, и Тополка, од вештачкото езеро Младост – река Отовица како и води од подземни извори и чешми.

Водоснабдувањето на градот Велес е од хидросистемот Лисиче, со изградба на овој хидросистем воглавн се задоволуваат потребите за вода за пиење на градот како и на осум рурални населби.

Јавните претпријатија кои се одговорни за снабдување со вода на населението и индустријата во општините во овој регион управуваат со 365 км водоводна мрежа, која претежно е лоцирана во урбаните центри на општините. Водата со која се снабдени домаќинствата се користи само како техничка. Градовите Неготино и Кавадарци и дел од селата во овие општини се врши од водоводниот систем Лукар. Покриеноста на населението со градски систем за вода за пиење во урбаните средини се движи од 90% во Општините Кавадарци и Неготино до 100% Велес. Додека во руралните населени места се движи од 20% до 100%. Населението во руралните населби кои не се приклучени на систем за снабдување со вода, со вода се снабдува од бунари, природни извори. Во дел од општините постојат села во кои не е решено водоснабдувањето.

Подземни води се користат за снабдување на градот Велес. Површински води по претходен третман на суровата вода користи Свети Николе. Комбинирано снабдување со изворска и површинска вода користат градовите Кавадарци и Неготино.

Скоро сите населени места се соочуваат со проблемот од недостаток на вода за пиење, кој е последица на високата просечна потрошувачка по жител, како и состојбата со системите за снабдување со вода кој се карактеризираат со големи загуби на вода (просечно преку 50%), пред сè поради нивната застареност (претежно постари од 15 години), недоволните волумени на резервоарите, пречистителните станици и другите објекти.

График бр.18 Регионални водоснабдителни системи

Недостаток на вода за пиење кој се јавува во одредени периоди во годината, во неколку општини од овој регион, може да се ублажи, а во некои општини и потполно да се елиминира со санација и реконструкција на постојните мрежи, со што ќе се намалат и техничките загуба на водата во дистрибутивните мрежи.

Табела 34. Снабдување, користење и заштита на водите од загадување во индустријата и рударството.

(во илјади м³)	Република Македонија			Вардарски регион			%		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Снабдување со вода	6.368.589	5.869.979	5.006.246	33.318	52.965	570.871	0,52%	0,90%	11,40%
Користени води за технолошки намени	6.251.678	4.953.364	4.923.165	1.084	52.731	552.247	0,02%	1,06%	11,22%
Испуштање на непречистени води	6.224.267	5.062.710	4.808.627	33.056	52.822	569.549	0,53%	1,04%	11,84%
Испуштање на пречистени води	20.131	77.573	92.492	288	283	2.397	1,43%	0,36%	2,59%
Испуштање на отпадни води во индустријата и рударството	1.435.562	820.679	1.045.121	2.584	5.296	121.018	0,18%	0,65%	11,58%

Отпадни води

Јавните претпријатија кои се одговорни за одведување на отпадните комунални, атмосферски и индустриски води управуваат со вкупно 198.8 км колекторска и градска мрежа која претежно е лоцирана во урбаните центри на општините.

Покриеноста на населението со канализациона мрежа во урбаните средини се движи од 95% во Велес и Кавадарци до 100% во градот Свети Николе, додека во руралните средини се движи од 0% во некои од селата (септички јами) до 70%. Во голем број од руралните населби не постојат канализациони системи.

Во Вардарскиот регион постои една станица за пречистување на отпадни води и е лоцирана во Свети Николе. Истата е со капацитет од 30.000 е.ж Покриеноста на населението со пречестителна станица за отпадна вода изнесува 13.8% (просечно во Македонија 12.5%).

Отпадните води од другите населени места се одведуваат без било какво пречистување директно во рецепиентот-површински водотеци.

Квалитет на водите

Податоците за квалитетот на водотеците се добиваат од Управата за хидрометеоролошки работи. Во Вардарскиот плански регион дефинирани се 2 мерни места на Црна река, на местата Скочивир и Возарци. Континуирано се следат органолептичките, минерализационите, кислородните, показителите на киселост, еутрофикационите детерминанти, штетни и опасни материи.

Табела 35

Црна Река	2009	2010	2011
Биохемиска потрошувачка на кислород (БПК5)	6,16	3,00	3,44
Вкупно амониум (mg/lN)	0,12	0,05	0,07
Нитрат (mg/lN)	1,35	1,13	1,17
Ортофосфат (mg/lP)	0,38	0,28	0,27

Количините на загадувачки материи на мерните места на Црна река се намалуваат во периодот од 2009 - 2011 година.

Водите на Црна Река се по квалитет во втора класа. Максималната вредност на сапробниот индекс на реките во 2012 година е регистрирана на мерното место Скочивир – Црна река,

Главниот потенцијален загадувач на површинските води со тешки метали Pb и Zn е Топилницата во Велес.

Главен потенцијален индустриски загадувач на вода е: фабриката за ѓубриво во Велес.

Наводнување

Системите за водоснабдување кои се лоцирани во Вардарскиот плански регион се карактеризираат со слаба техничка состојба на објектите, постројките и опремата, високи загуби на вода, ниска ефикасност на употреба, недоволен капацитет за промени на течењето низ каналите, нема регулација на проток во преносните структури (канали и цевководи) итн. Согласно Министерството за животна средина и просторно планирање причините за ваквата лоша состојба на системите се: недоволно одржување на каналите, лош квалитет на оригиналната конструкција, нецелосна изграденост според дизајнот, несоодветни решенија и дизајн, недоволен и слаб квалитет на хидромеханичката опрема, голем број на водокорисници, мала големина на парцелите, лоша финансиска состојба на организациите за управување со водата и емиграција од руралните области.

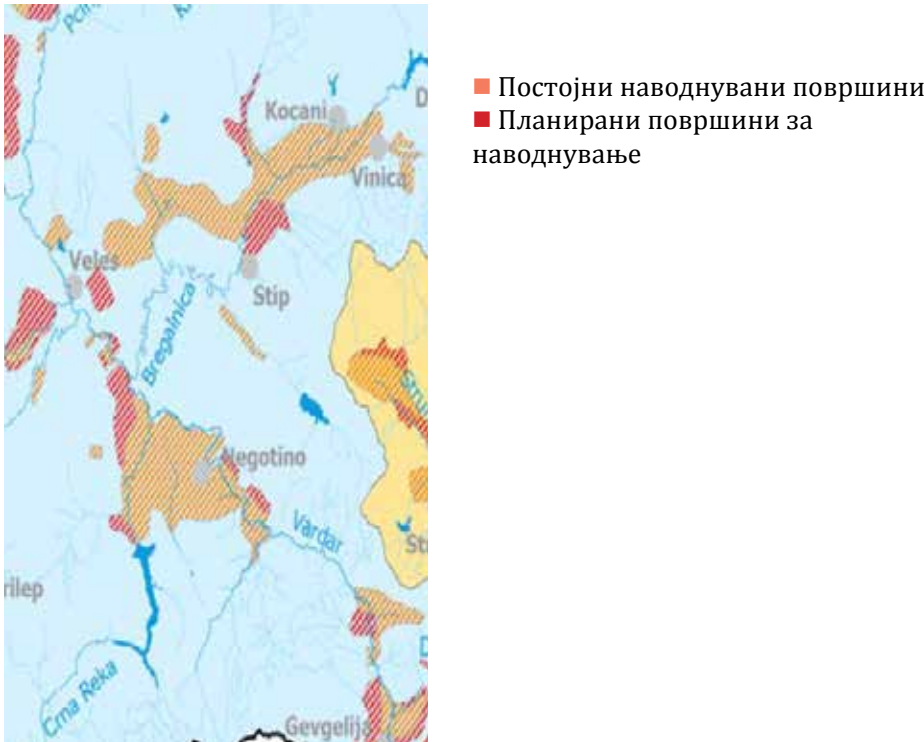

График бр.19

Во Вардарскиот регион постојат два система за наводнување:

- Подрачје Среден Вардар, реки Вардар, Бабуна, Тополка, Отавица опфаќа површина од 4.390 ха и располага со количина на вода 39.868 м³.
- Подрачје Средна и Долна Црна Река, Црна река опфаќа површина од 12.360 ха и располага со количина на вода 87.994 м³

График бр. 20 Подрачја во Вардарски регион

Почва

Нарушувањето на квалитетот на почвата во Вардарскиот регион произлегува од:

- Несоодветна преработка во земјоделски области, одгледување култури со интензивни вештачки ѓубрива и пестициди;
- Зголемена и неконтролирана употреба на пестициди;
- Уништување на почвените слоеви, ерозија, уништување на шумите и прекумерна испаша;
- Промени во физичката и хемиска структура на почвите под влијание на постоечките индустриски објекти, како и таложeње на седименти од загадениот воздух;
- Употреба на загадена вода за наводнување;
- Несоодветното управување со отпадот и отпадните води, итн

Индустриско загадување

- Индустриски контиминирана област
- Индустриска област
- Фабрики

график бр. 21Индустриско загадување во Североисточниот регион

Во Вардарскиот регион идентификувани се две индустриско контаминирани локалитети – „жаришта“:

1. МХК Злетово олово /цинк Топилница

2. МХК Злетово фабрика за ѓубрива.

Ерозија

Во Република Македонија како едно од подрачјата кои имаат повеќе од половина од територијата која се карактеризира со силна ерозија е подрачјето на Средна и Долна Црна Река каде 60,90% од територијата се карактеризира со силна ерозија. Вкупно на годишно ниво количината на количина на еродирани седименти во ова подрачје изнесува 211.668 (м³/год), додека пак количина на пресретнати седименти изнесува 107.961 (м³/год). Процентот на пресретнати седименти изнесува 51%.

Во подрачјето на среден Вардар вкупно на годишно ниво количината на количина на еродирани седименти изнесува 1.951.365 (м³/год), додека пак количина на пресретнати седименти изнесува 1.056.750 (м³/год). Процентот на пресретнати седименти изнесува 54,2%.

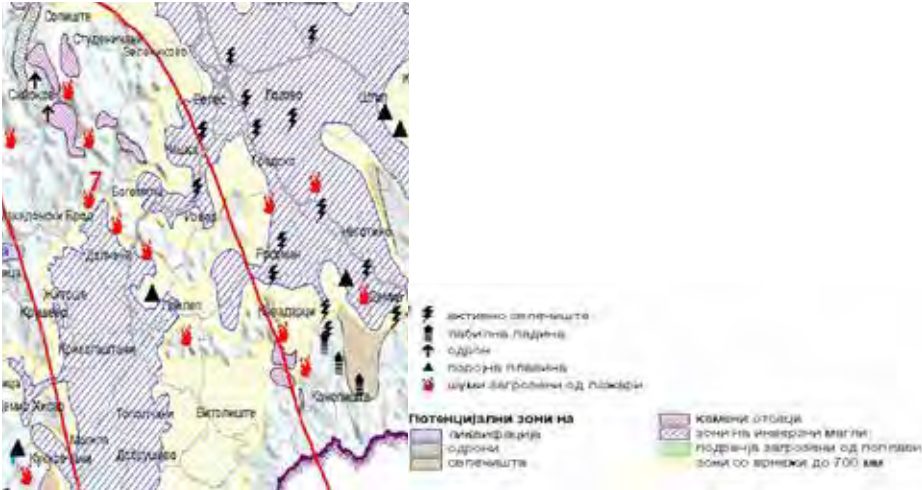

График бр. 22 Ерозија и природни hazardи- Просторен план на Р.Македонија

Интензитетот на ерозија на подрачјата во Вардарскиот плански регион изнесува:

Табела 36

Подрачје	Подрачје категорија I-III (км2)	Подрачје категорија IV-V (км2)	Општа категорија и коефициент
Средна и Долна Црна Река	1.166,54 (60,90 %)	748,82 (39,10 %)	III z=0,37
Среден Вардар	966,84 (37,82%)	1.589,72 (62,18%)	III z=0,41

Воздух

Квалитетот на воздухот во Вардарскиот плански регион се следи со фиксни станици за мониторинг и со уред за земање голем примерок, кои што се лоцирани во Велес (две) и Кавадарци (една), како дел од Националната мрежа за Мониторинг на квалитетот на воздухот организирана од страна на МЖСПП. Фиксните станица за Мониторинг ги следат еколошките и метеоролошките параметри: јаглерод моноксид CO (mg/m³), сулфур диоксид SO² (µg/m³), озон O³(µg/m³), суспендирани честички со големина на честички од 10 микрони (µg/m³), брзината и насоката на ветерот, температурата, притисокот, влажноста и други параметри.

Квалитетот на воздухот во Вардарскиот плански регион е релативно добар со исклучок на поедини урбани средини, каде во зимскиот период во годината има одредени покачувања на концентрацијата на загадувачки елементи и тоа претежно РМ честички, и мало пречекорување на концентрацијата на SO₂ и O₃ во Велес.

Табела 37 Квалитетот на воздухот

Мерно место	највисока просечна сред- но дневна концентрација на PM10 (µg/m³)			Просечна годишна концентрација на NO ₂ (µg/m³)			26 ^{та} највисока максимална осумчасовна средна концентрација на O ₃ (µg/m³)			4 ^{та} највисока просечна средно- дневна концентра- ција на SO ₂ (µg/m³)		
Гранични вредности	50 µg/ m³ која што не треба да биде надмината повеќе од 35 дена во една календарска година			40 µg/m³ средна годишна гранична вредност			120 µg/m³			125 µg/m³		
година	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Велес 1	91	85	78	15,81	12	12	123	118	121	54		
Велес 2	115	97	115	1852	22	21	121	99	102	39	65	16
Кавадарци	134	122	133	19,46			106	94	82	14	18	9

Со оглед на фактот дека топилничкиот комплекс во моментот (од 2003 година е затворен) и не функционира, резултатите од мерењата за квалитет на воздухот во градот Велес покажуваат дека вредностите за тешки метали во воздухот (олово, кадмиум и цинк) не само што не ги надминуваат максимално дозволените концентрации, туку се далеку пониски од овие вредности. Сулфур диоксидот, јаглеродниот моноксид и азотниот диоксид во воздухот исто така, не ги надминуваат максимално дозволените граници. Надминување на максимално дозволените вредности се јавува кај суспендираните честички со големина до 10 микрони PM10, како и на тропосферскиот озон во текот на летните месеци, поточно од мај до септември.

Природа

Природата во Вардарскиот плански регион се карактеризира со повеќе заштитени природни подрачја и еколошки коридори на националната еколошка мрежа за поврзување на заштитените области и еколошки важните области (вклучувајќи ги идните места од проектот Натура 2000), значајни растителни подрачја, значајни орнитолошки локалитети, како и Емералд подрачја.

На територијата на Вардарскиот плански регион делумно или целосно се лоцирани повеќе репрезентативни заштитени подрачја, како на пример: Јакупица, Долна Брегалница, Тиквеш, Демиркаписка клисура и др.

Јакупица согласно просторниот план е предложена за заштитено подрачје од највисок ранг, Национален парк, поради заштита на биолошката разновидност, Геоморфолошката важност, Заштита на водотецтите, Заштита на пејсажот и Хидролошкиот потенцијал. Идниот национален парк Јакупица се наоѓа речиси во централниот дел на Република Македонија ограничен на север со Скопската а на југ со Пелагониската Котлина. На исток е определен со сливното подрачје на реката Вардар додека кон запад со Поречкиот Басен.

Фауната на инсектите на Јакупица се одликува со голем број ендемични и реликтни видови тркачи. Во алпската зона се среќаваат *Nebria ganglbaueri matejkai*, *Zabrus albanicus jakupicensis*, *Z. ganglbaueri*, *Calathus jakipicaensis*, *Trechus pachycerus pachycerus*, *T. pachycerus jakupicaensis*, *T. goebli matchai*, *T. subnotatus golesnicensis*. Во мезофилните шуми се среќаваат следните ендемични видови: *Molops matchai*, *M. rufipes jakupicaensis*, *Tapinopterus miridita jakupicaensis*, *Tapinopterus macedonicus*, *Pterostichus macedonicus*, *Pcrassiusculus*. Од другите ендемични видови инвертебрати може да се споменат *Babuniella prouzai*, *Brachydesmus macedonicus* (стоногалки), краткокрилецот *Lathrobium jakupicense* (Staphylinidae, Coleoptera), *Otiorhynchus jakupicensis* (Curculionidaem Coleoptera), *Montenegrina janinensis jakupicensis*, *Gyalina gyalinaeformis*, *Alinda nordsiecki*, *A. serbica golesnicensis*, *Vitrea siveci*, *Chilostoma jakupicae* (полжави). На високите делови се среќава *Bohemanella frigida* - редок скакулец со дисјунктен ареал на распространување. На просторот на предложеното подрачје за заштита се наоѓаат голем број јами и пештери од кои се опишани многу троглобионтски видови.

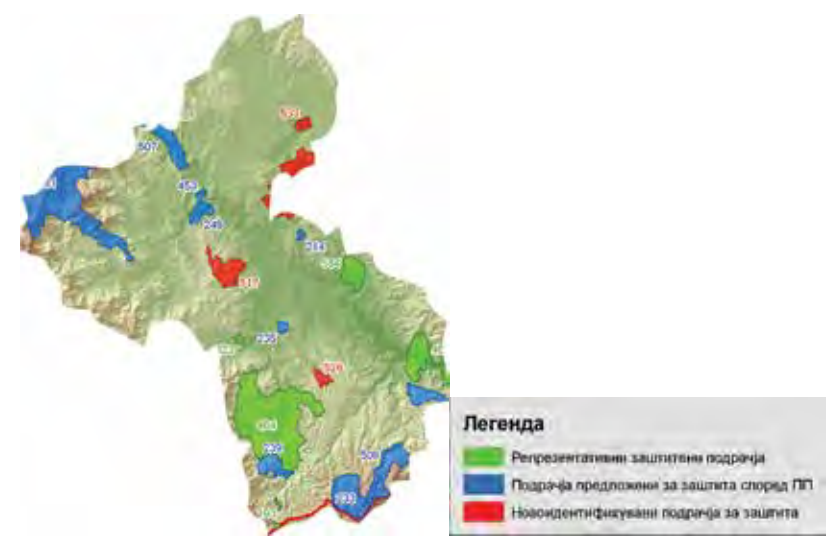
Репрезентативното природно подрачје Тиквеш, е предложено за споменик на природата. Тоа има голема биолошка, геоморфолошка и пејсажна вредност. Една од главните причини за назначување на Тиквеш за ЗП е неговата важност како место за гнездење на птиците грабливки, главно мршојадци. Заштитеното подрачје обезбедува безбедни, непопречувани локации за размножување и пристап од широк спектар на подрачја за лов и хранење во, и надвор од неговите граници.

Истражувањата идентификуваа неколку важни места за размножување за мршојадци и други птици грабливки во Тиквеш. Во ЗП се евидентирани 181 вид птици од вкупно 329 видови кои се евидентирани на национално ниво.

Други репрезентативни значајни подрачја на територијата на Вардарскиот регион се:

Таорска клисура, клисура на р.Тополка, Пешти, Енешево, Орлово брдо, Моклишко езеро, Љубаш, Мешник, Алшар, Лукар и Дошница. Сите овие локалитети имаат големи природни, палеонтолошки, геоморфолошки, и биолошки вредности.

График 23 Вардарски плански регион – Репрезентативна мрежа

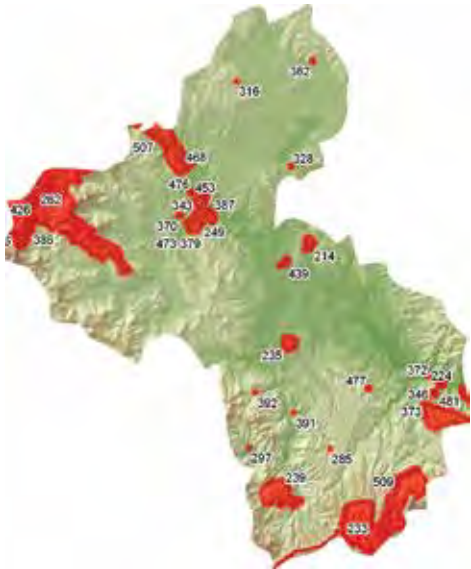

Новопредложените значајни природни локалитети се идентификувани индивидуално со нивните природни вредности, а некои од нив се интегрирани во поголемо природно подрачје.

Ново предложени природни значајни подрачја се:

- Извор на река Бабуна
- Пештерите: Дамјаница, Четири врати, Макаровец, Арамиска пештера, Бела Вода, Горен змејовец, Црквиче, како и пештерска црква Св.Марко.
- Клисурска река
- Вешје
- Уланци
- Немањици
- Пашинј мост
- Корица
- Башино село
- Сите овие локалитети имаат голема биолошка, зоолошка, палеонтолошка и геоморфолошка вредност, па нивната заштита влијае кон заштита на пејсажот и зачувување на ендемските видови.

График 24 Вардарски плански регион ново предложени подрачја

Планирање

Визија

Вардарскиот регион е насочен кон развој на конкурентна економија, одржлив развој на винскиот и културниот туризам, притоа зачувувајќи ја животната средина за подобар квалитет на животот.

Среднорочна цел 1

Подобрување на условите за живот преку унапредување на заштитата на животна средина

Вардарскиот регион е регион кој изобилува со водни ресурси, разнолика природа и во него се лоцирани повеќе заштитени природни подрачја и еколошки коридори на националната еколошка мрежа за поврзување на заштитените области и еколошки важните области, значајни растителни подрачја и значајни орнитолошки локалитети, како и Емералд подрачја. Состојбата со животната средина денеска се следи со само неколку мерни станици за вода и и воздух. Основните притисоци доаѓаат од загадувањата на индустријата, потоа од загадувањата на водите кои се последица од немањето третман на отпадните комунални води и од несоодветното управување со комуналниот цврст отпад.

Истовремено планирањето на развојот во Вардарскиот регион се базира на принципите на одржлив развој, што вклучува и зачувување на животна средина и со тоа создавање на здрава животна и работна средина.

Р.бр.	Индикатори	Индикатор Базна година	Индикатор 2019
1	Покриеноста на руралното население со услугата на подигнување и депонирање на отпадот	36%	55 %
2.	Процент на испуштени пречистени води во индустријата и рударството	0,42%	15%
3.	Покриеност на населението со пречистителни станици за отпадна комунална вода	0 % (13,8% не работи)	13,8 %
4.	Површина под шуми	136.830 ha	+5%

Силни страни	Слаби страни
- Природни ресурси (да се зачуваат)-пасишта, фауна - Ресурси за ОИЕ – сонце, ветер, биомаса, вода (мали ХЕЦ) - Споменик на природата – Демиркаписка клисура - Учество на јавноста при донесување на одлуки битни за ЖС - Усвоени стратешки документи на државно и локално ниво - Позитивни искуства во искористувањето на сончевата енергија - Постоење на ЕКО тимови во училиштата	- Незаштитени подрачја околу хидроакумулации - Недоследна примена на законска регулатива - Недоволна пошуменост до степен на дезертификација - Големо загадување со индустриски отпад - Постоење на енормно голем број дивни депонии - Неадекватна кадровска поставеност во управување и контрола со ЖС - Ниска свест кај населението и индустријата за заштита на ЖС - Нерешен систем со управување со цврстиот отпад - Непостоење на развиена комунална инфраструктура во руралните средини - Несоодветна пренамена на земјоделско во градежно земјиште
Можности	Закани
- Рационално искористување на хидропотенцијалите (Дошница, Бабуна, Бошава) - Решавање на отпадот преку странски инвестиции за добивање на ОИЕ - Едукација на ниво на почетен образовен процес за заштита на ЖС - Формирање на ЕКО полиција - Ревидирање на постоечката документација (ЛЕАП) - Прекугранична соработка - Изградба на мали хидроакумулации - ЕУ фондови за реализација на проекти за решавање на - Водоснабдување - Канализациони системи - Третман на отпадни води - Искористување на дезертифицирани и девастирани подрачја за лоцирање на фотоволт централи - Светски трендови за здрава храна, еко туризам - Активирање на ТЕЦ Неготино согасификација	- Недостаток од финансиски средства - Слаба Економска развиеност

SWOT анализа на Вардарски регион – Животна средина

Приоритети за остварување на оваа среднорочна цел се:

Приоритет 1.1

Комунална инфраструктура и комунални услуги

Излезни резултати	Индикатори
- Број на подготвени организирани јавни кампањи ; - Број реализирани проекти за намалување на технички загуби; - Број на откриени диви приклучоци; - Број на изградени филтер станици за водоснабдување; - Должина на новоизградени системи за водоснабдување во руралните средини; - Одржани обуки, работилници; - Подготвени упатства; - Број на мерни места; - Воспоставен мониторинг на подземни води; - Број на пречистителни станици; - Реконструирана и ставена во функција пречистителна станица во Свети Николе - Вкупен капацитет на пречистителни станици; - Должина на новоизградени системи за отпадни води; - Основано регионално јавно претпријатие; - Подготвен регионален план за управување со отпад; - Број на реализирани активности за воведување на селекција и рециклажа на отпадот;	- Процент на технички загуби (- 20%) - Процент на рурално население опфатено со систем за водоснабдување - Квалитет на вода за пиење; - Покриеност на население со пречистителни станици; - Концентрации на БПК5 во реките (- 20%); - Процент на собран отпад; - Покриеност на население со систем за подигнување на отпад;

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 1.1.1

Подобрување на постојните и изградба на нови системи за водоснабдување

Дел од населените места во Вардарскиот регион денеска се соочуваат со недостиг на вода за пиење. Овој недостиг е најизразен во текот на летниот и есенскиот период, дури и во години кои по количината на врнежи се над просечните. Истовремено дел од населените места се соочуваат со несоодветен квалитет на водата за пиење. Постојните системи за водоснабдување се карактеризираат со големи технички загуби во системите, како и со мал процент на наплата за потрошената вода. Со рационализација на потрошувачката на вода, односно со штедење на водата и намалување на техничките загуби на вода во дел од населените места ќе се елиминираат или во голема мера ќе се намалат проблемите со недостаток на вода за пиење. Со реализација на оваа

мерка ќе се обезбедат квалитетни и соодветни количини на вода за пиење за населените места во Вардарскиот регион. Имплементацијата на мерката ќе биде насочена кон:

- Одржливо користење на водата
- Подобрување на постојните и развој на нови водоснабдителни системи
- Подобрување и воведување на нови комунални услуги

Индикативни активности
- Организација на јавни кампањи; - Проекти за намалување на техничките загуби на водата; - Спречување на диви приклучоци; - Изградба на филтер станици; - Изградба на нови зафати за снабдување со вода; - Изградба на мали и средни водни акумулации за обезбедување на населението со вода за пиење (Дошница др.) - Изградба на нови резервоари и санација на постојните; - Реконструкција на регионалните водоснабдителни системи; - Изградба на водоснабдителни системи во руралните населени места; - Активности за подобрување на наплатата на ЈКП - Зајакнување на капацитетите на ЈКП - Воведување на е-услуги - Набавка на опрема за детекција на кварови на водоводната мрежа

Мерка 1.1.2

Развој на системите за одведување и пречистување на отпадните комунални води

Системите за одведување на отпадните комунални води се претежно лоцирани во урбаните населени места. Само мал од руралните населени места располагаат со канализациони системи. Единствената пречистителна станица за отпадни комунални води која е во Свети Николе е вон употреба. Во урбаните места сè уште не се комплетно изградени канализационите системи. Цел на мерката е создавање на материјално-технички услови за да се поттикне развојот на системи за третман на отпадните комунални води. Мерката ќе се реализира преку:

- Развој на системи за одведување на отпадните и атмосферските води
- Санација на постојните и изградба на нови пречистителни станици за отпадни води

Индикативни активности
- Реконструкција и градба на канализациони системи во урбаните места; - Реконструкција и градба на канализациони системи во руралните места; - Градба на атмосферска канализација; - Реконструкција на пречистителна станица во Свети Николе; - Градба на мали пречистителни станици; - Подготовка на техничка документација со пропратни студии за Кавадарци;

Мерка 1.1.3

Регионално управување со комуналниот цврст отпад

Регионалното управување со отпад согласно националните стратешки документи кои ја третираат оваа област, е дефинирано како единствено решение за проблемите кои ги имаме во однос на отпадот. Како и кај сите региони и во Вардарскиот регион несоодветно управување со отпад резултира со загадување на животната средина, особено на локациите на кој се лоцирани локалните депонии. Цел на оваа мерка е подобрување на управувањето со отпадот и започнување на воспоставување на регионалното управување со отпадот. Мерката ќе се имплементира преку:

- Подобрување на постојно управување со комуналниот цврст отпад
- Воведување на регионално интегрално управување со комуналниот цврст отпадот

Индикативни активности
- Отстранување на губриштата и дивите депонии; - Санирање и мерки за подобрување на постојните локални депонии; - Воведување на услуга за подигнување на отпадот во руралните населени места; - Воведување на примарната селекција на отпадот; - Активности за намалување на создавањето на отпад; - Селекција на опасниот фракции од комуналниот отпад (батерии); - Акции за чистење на одредени локалитети; - Подготовка на регионален план за управување со комуналниот отпад; - Воспоставување на регионално комунално претпријатие; - Институционално зајакнување; - Подготовка на физибилити студија и подготовка на пропратни студии (социо-економска анализа, студија за можност за плаќање и др.); - Подготовка на техничка документација за регионална депонија/и и депонии за инертен отпад;

Приоритет 1.2

Справување со последиците од Климатски промени

Иако климатските промени се глобален проблем, сепак преземањето на мерки за намалување на влијанието од климатските промени, како и преземање на мерки за адаптирање кон климатските промени се локални, односно регионални активности. Промените на климата веќе имаат големо влијание врз социо-економскиот развој скоро во секоја област на земјата. Потребни се промени во животниот стил и навиките за да се прилагодиме кон промените, но потребни се и мерки за ублажување и приспособување, како и мерки за справување со последиците од климатските промени. Вардарскиот регион во целина е регион кај кој ќе имаат големо влијание климатските проемни. Дел од Вардарскиот регион ќе биде опфатен повеќе, како рамничарскиот дел, каде промените можат да бидат најдраматични. Ваквите климатски промени би се одразиле негативно врз сите сектори од економијата, земјоделството, шумарството, водните ресурси, биодиверзитетот и врз здравјето на луѓето. Цел на овој приоритет е да се намалат негативните последици од климатските промени и да се придонесе кон намалување на причините за настанување на климатските промени.

Излезни резултати	Индикатори
- Пошумени површини; - Површини со автохтони видови на дрва; - Подготвена регионална стратегија за климатски промени; - Број на подготвена техничка документација; - Број на изградени мали хидроцентрали - Број на организирани јавни кампањи, работилници, обуки; - Број на јавни објекти со подобрена енергетска ефикасност; - Остварена заштеда во јавните објектите каде се превземени мерки за подобрување на енергетската ефикасност; - Подготвена техничка документација; - Изграден дел од примарната гасоводна мрежа; - физибилити студија; - Подготвена техничка документација; - Должина на изградена дистрибутивна мрежа; - Број на проекти за подобрување на енергетската ефикасност во приватниот сектор; - Реализирана подршка за соларни системи за топла вода;	- Површини под шуми; - Изградени нови зафати за вода и акумулации; - Број на проекти реализирани со други извори на финансирање; - Имплементиран пилот проект од регионална стратегија за климатски промени; - Удел на обновливите извори на енергија во вкупниот енергетски биланс (+1%); - Инсталиран капацитет за производство на електрична енергија (+2 MW) - Фотоволтаични централи (+ 0,5 MW) - Потрошувачка на енергија по сектори; - Број на проекти реализирани со други извори на финансирање; - Број на урбани места со пристап до гасовод (2); - Број на корисници на гас; - Потрошувачка на гас во м3; - Емисии на загадувачки гасови во воздухот;

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 1.2.1

Поттикнување на одржливо користење на енергијата

Промената на климата на целокупната земјина топка, во најголем дел е последица од емитирањето на стакленичките гасови при користење на конвенционалните енергенти. Производството на енергија од обновливите извори на енергија во голема мера придонесува за намалувањето на емисијата на стакленички гасови во атмосферата. Во рамките на претходните испитувања во регионот се идентификувани потенцијали за производство на енергија и тоа првенствено од сонцето, водата и биомасата. Мерката ќе се реализира преку:

- Поддршка на производство на енергија од обновливи извори- сонце и биомаса
- Искористување на хидро потенцијалот
- Развој на гасоводен систем

Индикативни активности
- Подготовка на физибилити студија за искористување на биомасата во енергетски цели; - Поддршка на приватниот сектор (обезбедување на локации, ослободување од комуналнии, пристапна инфраструктура) во инвестиции за биомаса од земјоделие; - Поддготовка на проекти за искористување на ОИЕ; - Реализација на пилот проект за искористување на биомасата ; - Поддршка на поставување на сончеви колектори за топла вода - Поддршка на инвестициите преку олеснување на административните процедури; - Изградба на мали хидроцентрали (до 1 MW) - Подготовка на физибилити студија; - Подготовка на техничка документација; - Градба на примарната гасоводно мрежа; - Подготовка на физибилити студија; - Подготовка на техничка документација; - Градба на дистрибутивна градска мрежа;

Мерка 1.2.2

Подобрување на енергетската ефикасност

Зголемување на енергетската ефикасност е една од најадекватните мерки кои се преземаат за намалување на причините за климатски промени. Големата потрошувачка на енергија е еквивалентна на поголемата емисија на стакленички гасови и зголемено загадување на животната средина. Денеска во Вардарскиот регион енергијата во најголем број на случаи се користи на начин кој може да го оцениме како неефикасен. Имплементацијата на активностите во рамките на оваа мерка ќе ја подигне свеста кај населението со што директно ќе се придонесе за намалување на потрошувачката во домовите, ќе се намали загадувањето на животната средина и ќе се придонесе кон заштеда на домашниот буџет. Најефикасен начин за намалување на загадувањето на животната средина од емисиите при производство на енергија е намалување на потрошувачката на енергијата. Мерката ќе се реализира преку:

Подигнување на јавната свест за енергетска ефикасност

- Промовирање на нови начини на загревање на домовите и јавните објекти
- Подобрување на енергетската ефикасност

.

Индикативни активности
• Подготовка на јавни кампањи; • Подготовка на информативен материјал; • Едукативни активности во образовниот систем; • Подготовка на едукативни и промотивни материјали; • Воведување на субвенции за инвестиции во нови начини на греење; • Замена на постојните котли со греење на пелети во јавните објекти; • Реализација на пилот проекти; • Подобрување на контролата врз цврстите горива кои се користат за загревање; • Анализа на топлинските загуби на јавните објекти; • Подготовка на техничка документација за подобрување на енергетската ефикасност; • Проекти за воведување на штедливи сијалици во јавните објекти; • Реализација на проекти за подобрување на енергетската ефикасност во јавните објекти; • Замена на улични светилки со енергетско ефикасни светилки;

Приоритет 1.3

Заштита на природата и биодиверзитетот

На територијата на Вардарскиот регион се лоцирани повеќе заштитени природни подрачја и еколошки коридори на националната еколошка мрежа за поврзување на заштитените области и еколошки важните области, значајни растителни подрачја и значајни орнитолошки локалитети, како и Емералд подрачја. Делумно или целосно се лоцирани повеќе репрезентативни заштитени подрачја, како на пример: Јакупица, Долна Брегалница, Тиквеш, Демиркаписка клисура и др.

Фауната на одредени локалитети се одликува со голем број ендемични и реликтни видови тркачи. Од особена важност е репрезентативното природно подрачје Тиквеш, кое е предложено за споменик на природата. Тоа има голема биолошка, геоморфолошка и пејсажна вредност. Една од главните причини за назначување на Тиквеш за ЗП е неговата важност како место за гнездење на птиците грабливки, главно мршојадци.

Заштитата на природата и бидиверзитетот е една од примарните приоритети во Вардарскиот регион. Со имплементација на мерките од овој приоритет, ќе се намали понатамошната деградација и загадување на природата, ќе се овозможи заштита на заштитените растителни и животински видови и ќе се намали притисокот врз природата од економските дејности во регионот.

Излезни резултати	Индикатори
• Број на мониторинг станици на реките; • Број на мониторинг станици за квалитет на воздухот; • Број на реализирани проекти за заштита на биодиверзитетот; • Пошумени површини вон шума; • Пошумени површини; • Број на донесени планови за управување на заштитени подрачја;	• Број на заштитените подрачја во Вардарскиот плански регион; • Бесправна сеча м³ • Бројна состојба на дивечот • Заштитени растителни видови • Број на заштитени животински видови • Движење на бројноста на белоглавиот мршојадец во Македонија (по колонии) • Катастар на загадувачи во регионот

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 1.3.1

Заштита на површинските и подземните води

Иако Вардарскиот регион изобилува со водени ресурси, голем дел од нив, особено површинските води се со намален квалитет поради досегашното загадување на истите. Реката Вардар и Црна река со под постојан притисок како од комуналните отпадни води така и од отпадните води од индустријата и земјоделството. Заштитата на водите е обврска и кон идните генерации. Имплементацијата на оваа мерка ќе придонесе до намалување на загадувањето на површинските и подземните води и истата ќе се реализира преку:

- Воведување на современо управување со водите

• Подобрување на мониторингот на водните токови

• Зачувување на рибниот фонд

Индикативни активности
• План за управување со речниот слив на Црна Река; • Зајакнување на капацитетите на институциите одговорни за управување со водите; • Заштитни зони околу изворите на води; • Зголемување на бројот на мерни места на површинските токови; • Воспоставување на регионален систем за мониторинг на површинските токови; • Воспоставување на мониторинг на подземни води; • Порибување; • Заштита на рибниот фонд;

Мерка 1.3.2

Зачувување на биолошката разновидност

Познавањето и зачувувањето на биолошката разновидност претставува единствен одржлив концепт за заштита на природата, истовремено овозможувајќи рационално користење на природните богатства. Зачуваната биолошка разновидност на природните екосистеми има глобално значење и претставува највисок услов за одржлив развој на еден регион. Алармирачките податоци укажуваат на перманентно намалување на биолошката разновидност, односно постојано намалување на разните видови на биолошко богатство, поради што е неопходно преземање на мерки на регионално и локално ниво за намалување и ублажување на штетните влијанија врз биолошката разновидност. Имплементацијата на мерката ќе овозможи согледување на состојбата со биодиверзитетот во Вардарскиот регион и намалување на притисоците врз биодиверзитетот. Мерката ќе опфати:

- Зголемување и промоција на заштитенините подрачја

• Ревитализација на загрозените екосистеми

• Намалување на загаденоста на почвата

•

Индикативни активности
• Активности за прогласување на нови заштитени подрачја; • Проекти за заштита на биодиверзитетот во заштитените подрачја; • Проценка за основните компоненти на биолошката разновидност во биогеографски контекст, заедници и станишта и видови • Планови за управување со заштитени подрачја • Едукативни и промотивни активности • Проекти за „Ex - situ“ заштита на загрозени рстителни врсти • Проект Мариово: ревитализација на селата од аспект на производство на еколошка храна, развој на еколошко сточарство, екотуризам, изградба на сместувачки капацитети, соларни центри итн. • Проект Криволак: производство на екохрана и соларна енергија • Проекти за пошумување со автохтони видови на дрва; • Проекти за зголемување на бројот на автохтони видови на дивеч и риби; • Рекултивација на нарушени, или загрозени предели од природни непогоди; • Зајакнување на контролата на собирање на самоникли растенија; • Проекти за заштита на природата и биодиверзитетот • Пошумување, затревување, мелиорација на деградирани шуми и пасишта • Мелиорација на деградирани земјишта-почви • Градежно -технички зафати за заштита од ерозија • Активности за намалување на загаденоста на почвата • Санација и рехабилитација на индустриски жешки точки

Среднорочна цел 2

Развој на современ транспорт и инфраструктура

Еден од основните услови за подинамичен развој на еден регион е постоење на современа транспортна и комуникациска инфраструктура. Добрата инфраструктура значително ги намалува трошоците на работење на компаниите и создава услови за јакнење на трговската соработка.Покрај тоа што развојот на инфраструктурата поттикнува развој и на повеќе економски гранки, генерира и нови работни места. Развојот на еден регион зависи од повеќе фактори. Еден од позначајните е квалитативниот и квантитативниот степен на изградба на транспортната инфраструктура. Покрај овозможување на интензивен одржлив развој, добро развиената транспортна инфраструктура е еден од основните услови и за безбедно одвивање на сообраќајот.

Вардарскиот регион со својата централна географска положба во Македонија е регион во кој поминуваат сите поважни транспортни и комуникациски правци. Овој регион е регион во кој се лоцирани главните патни и железнички коридори. Состојбата на транспортната инфраструктура на одредени патни делници не е соодветна на стандардите за современо одвивање на сообраќајот. Коловозната конструкција на одредени патни правци е доста оштетена, а железничката инфраструктура е во релативно лоша состојба, почнувајќи од железничките станици, па се до железничките пруги. Квалитетот на транспортните услуги е доста низок. Комуникациската инфраструктура е добро развиена. Во тек се градежни активности кои во голема мера ќе придонесат за подобрување на состојбата со транспортната инфраструктура. Развојот на инфраструктурата е невозможен без соодветно планирање на просторот. Руралните населени места во Вардарскиот регион се многу малку покриени со планска документација со што се ограничува развојот на руралните места.

Индикатори - остварено влијание			
Ред.бр.	Индикатор	Базична вредност	Планирана вредност (2019)
1	Просечен годишен дневен сообраќај на А и регионални патишта А1 Градско - Неготино Р 1107 Кавадарци - Дреново	5743 2628	+15%
2	Број на превезени патници со железница - ж.с.Велес	384.002	+30%
3	Превезени стоки во железничкиот превоз (тони) - ж.с. Велес	637.731	+ 50%
4	Број на е услуги на ниво на општина	/	+2

SWOT анализа на Вардарскиот регион - Транспорт

Силни страни	Слаби страни
- Развиена патна мрежа - Регионални водоснабдителни системи - Транспортна раскрсница - Леталиште и спортски аеродром - Железничка мрежа - Коридор 10 - Покриеност со телекомуникациска мрежа - Системи за наводнување - Хидро потенцијал - Покриеност со електрична дистрибутивна мрежа - Потенцијали за сончева енергија - Акомулации	- Слаба покриеност со урбанистичко планска документација - Недоизградена патна мрежа - Недоизградени локални патни правци - Несоодветна хоризонтална и вертикална сигнализација - Нема одмаралишта на патните правци - Неквалитетни железнички услуги - Застарена железничка инфраструктура - Слаба безбедност на железнички премини - Несоодветен систем на наплата на автопат - Неразвиена спортска и стопанска авијација - Слаба покриеност со системи за канализација во руралните средини - Застарена водоводна мрежа и големи загуби на вода - Недостаток на пристапни патишта во земјоделеие - Мала покриеност на руралните места со системи за водоснабдување - Не е во употреба пречистителната станица во Свети Николе - Недоволна покриеност со пречистителни станици за отпадни води - Недоволна искористеност на обновливи извори на енергија - Нема пристап до гасовод - Недостаток на паркинзи во урбаните места
Можности	Закани
- Интенција на влада за развој на гасоводна мрежа - Проекти на влада за реконструкција на железничка инфраструктура - Несоодветна осовинса оптовареност на патиштата - Стандард фондови на ЕУ - Донатори - Либерализација на железничкиот транспорт - Кредити - Јавно приватно партнерство - Надградба и градба на "А" и регионална патна мрежа - Кредит на светска банка	Траспортна политика на ЕУ Лоша економска состојба Политичка нестабилност Промени на транспортни навики на население

Приоритети за остварување на оваа среднорочна цел се:

Приоритет 2.1

Подобрување и модернизација на транспортната инфраструктура

Патната инфраструктура е неопходна за нормално живеење и работење. Развиена патна мрежа еден од основните услови за интензивен одржлив развој на еден регион. Во ситуација кога патниот транспорт и е единствениот вид на транспорт во поголемиот дел од еден регион, значењето кое го има патната инфраструктура за овозможување на одржливиот развој на регионот повеќекратно се зголемува. Со развојот на и подобрување на патната мрежа на индиректен начин се придонесува кон подобрување на конкурентноста на економијата во Вардарскиот регион. Квалитетна и современа патна инфраструктура придонесува кон безбедно одвивање на сообраќајот. Секако дека треба да се нотира дека овозможувањето на соодветен пристап до секој дом или до секое работно место е предизвик за секој регион или општина која сака да обезбеди услови за подобрување на квалитетот на животот на своите граѓани, но и да обезбеди услови за зголемување на инвестициите во регионот. Железничката инфраструктура е неопходна ако сакаме одржлив развој на еден регион, бидејќи железничкиот транспорт од аспект на заштита на животната средина и од економски аспект е најприфатлив. Денешната состојба со железничката инфраструктура е далеку од посакуваната.Целта на овој приоритет е развој на современа и квалитетна патна мрежа и подобрување на железничката инфраструктура во Вардарскиот регион.

Излезни резултати	Индикатори
- Должина на реконструирани делници „А“ и регионални (35 км) - Должина на изградени делници „А“ и регионални (147,7) - Должина на реконструирани локални патишта (30 км); - Должина на реконструирани железнички пруги; - Број на реконструирани железнички станици;	- Просечен годишен дневен сообраќај (+20%) - Просечна брзина на патување по километар кај реконструирани патни правци (-10%) - Број на патници во патниот сообраќај (+15%); - Број на спроведени проекти (10); - Број на превезени патници во железничкиот сообраќај; - Вкупно превезена стока во железничкиот сообраќај;

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве основни мерки:

Мерка 2.1.1

Реконструкција и градба на патната мрежа

Патната мрежа во Вардарскиот плански регион е добро развиена. Општински центри се добро поврзани со државната А и регионалната патна мрежа. Одредени „А“ и регионални патни правци не се изградени. Пристапот на дел од регионот до главните патни правци во државата е отежнат поради несоодветните технички карактеристики на „А“ и регионалните патни правци. Локалната патна мрежа е добро развиена, но од аспект на квалитет на постојните правци може да се каже дека е со слаб квалитет. Реализацијата на оваа мерка ќе овозможи подобрување на квалиетот на патната мрежа во регионот и изградба на посовремени патишта.

Реконструкција, надградба и градба на „А“ и регионални патишта³

- Реконструкција и изградба на локални патишта

- Безбедност во сообраќајот

Индикативни активности
- Реконструкција на постојната мрежа на “А” патишта „А1“ делници: Неготино - Демир Капија и Велес - Катланово „А3“ делници: Велес - Штип - Градба на нови делници на мрежата на “А” патишта „А1“ делници: Демир Капија - Смоквица и Градско - Прилеп (Росоман) „А4“ делници: Миладиновци (Свети Николе) - Штип - Реконструкција на постојните регионални патишта: - Р 2336 Лажани - Ропотово - Црнилиште - Подготовка на техничка документација; - Реконструкција на локални патишта; - Проекти за сигналитика и сигнализација - Проекти за соодветно означување на хоризонтално вкрстување на патиштата со железницата - Јавни кампањи, работилници, едукативни активности

Мерка 2.1.2

Реконструкција на железничка инфраструктура

Железничкиот превоз денеска, не само во Вардарскиот регион, туку и на ниво на Република Македонија зазема едвај 10% од вкупниот сувоземен транспорт во Македонија. Железничките транспортни услуги се од аспкет на квалитет на многу ниско ниво и поради тоа во последните неколку години имаме големо намалување на обемот на превоз на стока и патници со железница. Малата просечна брзина, честите кварови на локомотивите, непостоење на мултимодални јазли се само дел од причините за ниското ниво на услуги во овој вид на транспорт. Цената на транспортот може да достигне и 15% од крајната цена на производот. Поради тоа обезбедувањето квалитетен и евтин превоз е од клучно значење за конкурентноста на македонските компании на странските пазари. Постоењето на ефикасен и квалитетен *железнички транспорт ја подобрува конкурентноста на економијата. Овој вид на транспорт е нај прифатлив од аспект на загадување на животната средина.* Со имплементација на оваа мерка ќе се придонесе кон подобрување на железничката инфраструктура и подобрување на квалитетот на железничкиот транспорт. Мерката е составен од две компоненти:

- Железнички станици⁴

- Железнички пруги

Индикативни активности
- Реконструкција на железничките станици во: - Велес - Богомила - Чашка - Демир Капија - Градско и - Неготино - Реконструкции на делници од коридор 10 и крак 10d

Приоритет 2.2

Осовременување на јавниот транспорт и зголемување на мобилноста

Јавниот превоз во Вардарскиот регион е претежно насочен кон одржување на сообраќајни врски на руралните населени места со општинските центри, како и врски на општинските центри со Скопје. Освен патниот во дел од местата во регионот кои имаат железнички линии постои и железнички патнички транспорт. Јавниот транспорт, односно поврзаноста на руралните населени места со општинските центри и со Скопје е организирана од страна на приватниот сектор. Квалитетот и на патниот јавен транспорт и на железничкиот патнички транспорт е на многу ниско ниво. Не постои интегрирано управување со сообраќајот, само мал дел од урбаните центри имаат организиран градски јавен превоз (Велес), а железничкиот патен сообраќај е нередовен, неквалитетен и бавен. Со имплементацијата на овој приоритет ќе се подобри организираноста и квалитетот на јавниот транспорт. Промоцијата и создавање на услови за развој на алтернативните форми на транспортот ќе овозможи зголемување на мобилноста на населението во Вардарскиот плански регион.

Излезни резултати	Индикатори
- Креиран информационен систем за јавниот транспорт на ниво на регион - Број на набавени нови локомотиви и вагони - Должина на изградени велосипедски патеки - Број на промотивни настани (без автомобил) - Број на промовирани алтернативни форми на транспорт - Висина на субвенции на јавниот транспорт - Број на нови автобуски линии - Број на проекти за адаптација на инфраструктурата и опремата за движење на лица со посебни потреби - Број на транспортни средства адаптирани за превоз на лица со хендикеп	6

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве основни мерки:

3 Со „А“ и регионалните патишта управува Агенцијата за државни патишта на Р.Македонија

4 Со железницата управува Македонски Железници. Со процесот на реструктуирање на овој сектор е предвидено издвојување на сообраќајот од управувањето со инфраструктурата. По завршување на овој процес се отвара можност за појава на приватни железнички оператери.

Мерка 2.2.1

Осовременување на јавниот транспорт

Современ и ефикасен јавен транспорт, како во урбаните, така и кон руралните населени места, води кон намалување на патувањата со сопствени возила, што има повеќе позитивни влијанија не само кон животната средина, туку и кон развојот на економијата, зголемувањето на мобилноста, опстанокот на руралните населени места и подобар квалитет на живот. Постојните системи за јавен транспорт се доволни само за задоволување на основните транспортни потреби на населението, без притоа да се согледаат и развојните потреби на регионот. Имплементацијата на оваа мерка ќе овозможи подобрување на квалитетот на јавниот транспорт и негова поголема достапност до населението.

- Јавен патен транспорт
- Железнички транспорт

Планирани активности
• Криерање на информационен систем за јавниот транспорт на ниво на регион • Реконструкција и санација на постојните автобуски постројки • Изградба на нови автобуски постројки • Воведување на ГП системи кај автобускиот превоз • Воведување на нови линии • Проекти за алтернативни форми на јавен транспорт • Набавка на нови локомотиви и вагони

Мерка 2.2.2

Зголемување на мобилноста на населението

Одржливата мобилност во урбаните населени места е предизвик за развојот на било кое урбано место. До 2020 година се очекува 60% од популацијата да живее во урбаните места. Поради транспортните системи во урбаните места ќе бидат под голем притисок. Поради тоа е неопходно да се преземат мерки со кои ќе се зголеми мобилноста на населението, но при тоа ќе се овозможи одржливост на мобилноста. Класичниот начин на транспорт кој денеска е најмногу присутен во урбаните места на долг рок не може да го издржи тој притисок и во одреден момент ќе почне да претставува проблем за развој на регионот во целина. Промовирање на алтернативните форми на транспорт ќе овозможат одржливост на сообраќајните системи и ќе придонесат кон намалување на загадувањето на животната средина. Истовремено алтернативните форми на транспорт како што се возење на велосипед, пешачење имаат позитивно дејство и на здравјето на луѓето. Денеска во урбаните места во Вардарскиот регион транспортната инфраструктура, а и транспортните средства не се прилагодени, односно не овозможуваат непречено движење и транспорт на лицата со посебни потреби. Неприлагодените тротоари, семафори и другата инфраструктура и опрема се пречка за непречено движење на овие лица.

Алтернативни форми на транспорт

- Адаптација на инфраструктурата и транспортот за лицата со посебни потреби
-

Планирани активности
• Градба на велосипедски патеки • Градба на пешачки патеки • Организација на промотивни настани за алтернативни форми на транспорт • Подготовка на едукативни и промотивни материјали • Организација на едукативни настани • Вклучување во „Европската недела на мобилност“ • Промоција на јавниот транспорт • Промоција на електрични возила • Воведување на систем на бесплатни паркиралишта на перифериите, а скапи паркинзи во центрите на градовите • Услуга за изнајмување на велосипеди • Адаптација на тротоари и друга сообраќајна инфраструктура • Адаптација на семафори и сообраќајни знаци • Набавка на соодветни возила • Воведување на услуга за транспорт на лица со посебни потреби • Подготовка на карти со означени патеки каде нема архитектонски бариери за непречено движење на лица со хендикеп

Приоритет 2.3

Развој на информатичко општество

Информациско комуникациските технологии денеска се основна алатка во секојдневниот живот и работа на населението. Подобрување на конкурентноста на една економија во голема мера зависи од пристапот и користењето на овие технологии. Пристапот до овие технологии мора да биде овозможен за сите граѓани без разлика на нивото на нивно образование, нивната возраст, местото на живеење, дали се работи за лица со посебни потреби или лица од маргинализираните групи и тн. Особено е важно да се обезбеди соодветен пристап до овие технологии на руралното население со цел намалување и на миграцијата село град. Воведувањето на е-услугите од страна на локалните самоуправи е процес кој бара релативно високи финансиски средства и обучен кадар. Користењето на новите ИТ технологии овозможуваат воведување на е-услуги на регионално ниво преку еден центар. Создавањето на електронското владеење, согласно Европскиот совет, го опфаќа користењето на ИТ технологиите во следните три области од јавните работење: релации помеѓу јавните институции и граѓанскиот сектор, функционирање на јавните институции во сите етапи од демократскиот процес на една земја и понуда на јавни услуги. Истовремено и електронското работење на јавниот сектор е дел од современото работење на една јавна институција.

Излезни резултати	Индикатори
• Воспоставен ГИС на ниво на регион • Воведени е услуги • Обуки и тренинзи за подобрување на е-вештините • Воспоставен пристап до интернет • Број на апликации прилагодени за користење на лица со посебни потреби	• Број на корисници на ГИС • Број на подлоги во ГИС; • Број на поднесени барања преку е-услуги • Број на корисници на прилагодени апликации • Покриеност на населени места со пристап до интернет

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве основни мерки:

Мерка 2.3.1

Подобрување на е-пристапноста и дигиталната писменост

Искористување на придобивките од развојот на информатичкото општество е потреба на сите граѓани. Овозможувањето на пристап до интернет е особено важно за луѓето кои се маргинализирани, постарите лица, лицата со посебни потреби, лицата кои живеат во руралните населени места кои се оддалечени од општинските центри, како и лицата кои имаат ограничени можности за користење на новите технологии. Истовремено со овозможување на е-пристапот неопходно е да се подобри и дигиталната писменост, односно да се подобрат ИКТ вештини и способности на целните групи. Имплементацијата на оваа мерка ќе ја подобри е пристапноста на населението и ќе ги зголеми знаењата и вештините за ИКТ на населението.

- Подобрување на е- пристапноста
- Дигитална писменост

Планирани активности
• Инсталирање на хот спот за Интернет во руралните населени места; • Отварање на бесплатни интернет клубови во руралните населени места; • Набавка на асистивни и дистрибуција на асистивни уреди за лица со инвалидитет; • Обезбедување на широко појасен интернет во руралните области • Поддршка на проекти за подобрување на е-пристапноста • Спроведување на обуки за основни ИТ вештини за маргинализирани лица, лица со посебни потреби, постари лица, невработени и др. • Подготовка на едукативен и промотивен материјал; • Едукативни активности во основните школи, особено во руралните населени места; • Одржување на едукативни семинари и работилници;

Мерка 2.3.2

Воведување на е-услуги и развој на е-владеење

Овозможување на граѓаните да ги користат услугите на единците на локалните самоуправи во регионот од дома, без да мора да доаѓаат во општините е една од придобивките во користењето на ИКТ. Ова е особено важно за граѓаните кои живаат во поодалечените населени места, како и за лицата кои поради одредена попреченост не се во можност да дојдат во самите општини. Истовремено бизнис секторот ќе може на ефикасен начин на ги користи услугите од општините кои се потребни за функционирање и развој на бизнисот. Воведувањето на е-услугите овозможува и остварување на заштеди како од страна на општините, така и од страна на населението, што ќе овозможи е-услугите да се поефтини од класичниот начин на добивање на услугите. Истовремено со воведување на е-влада на локално ниво ќе се обезбеди стандардизација на работењето на јавната администрација и ќе се намали времето на подготовка на документи и времето на давање на услуги кон населението. Имплементацијата на оваа мерка ќе го подобри користењето на информатичко комуникациските технологија во секојдневниот живот и работа на населението и бизнис секторот и ќе создаде еднакви услови за сите во однос на пристапот до ИКТ.

- Воведување на е-услуги
- Е-влада/владеење
-

Планирани активности
• Набавка на соодветен софтвер ; • Подобрување на инфраструктурата; • Обуки за јавната администрација; • Подготовка на промотивен материјал и упатства; • Проекти за воведување на е-услуги на регионално ниво (ЈПП партнерство, провајдери на cloud computing услуги) • Промоција на е- услуги • Криерање на WEB портали на кои граѓаните ќе можат да учествуваат во донесување на одлуките на локално ниво; • Обука за е-влада; • Набавка на софтвер; • Подршка на проекти за развој на е-владеење; • Воведување на ИТ работење на локалните самоуправи;

Приоритет 2.4

Просторно планирање

Планирање на просторот, односно подготовката на планска документација е еден од првите чекори за овозможување на развој на едно населено место или област. Основен документ кој го дефинира просторот е просторниот план. До денеска не е изработен просторен план за Вардарскиот регион како посебна целина. Во однос на планската документација, урбаните населени места може да се каже дека се покриени со изработена планска документација, додека само мал број на рурални населени места се покриени со планска документација. Со приоритетот ќе се придонесе кон зголемување на просторот кој е покриен со планска документација и ќе се започне со изработка на просторниот план на регионот.

Излезни резултати	Индикатори
• Број на подготвени секторски студии за изработка на просторен план; • Број на ажурирани ГУП; • Број на изработени ГУП; • Број на ажурирани ДУП; • Број на изработени ДУП;	• Покриеност на просторот и населените места со планска документација (ha); • Покриеност на руралните населени места со планска документација (ha)

Остварувањето на овој приоритет ја вклучува следнава мерка:

Мерка 2.4.1

Развој и ажурирање на планската документација

Подготовката на регионалниот просторен план ќе овозможи постигнување на усогласен просторен и одржлив развој, како и оптимална просторна разместеност на населението во регионот заради што подготовката на овој план како приоритет се наметнува како исклучително значаен. Појдовен чекор кон реализација на регионалниот просторен план е подготовката на секторските студии. Истовремено е неопходно да се ажурира постојната и да се развие нова генерална и детална урбанистичка документација. Вниманието треба да биде насочено кон урбанизација на руралните места преку изработка на соодветна планска документација. Голем дел од руралните населени места, не се покриени со просторно планска документација, што е една од основните пречки за развој на овие подрачја.

Индикативни активности
• Изработка на регионален просторен план; • Ажурирање и изработка на Генерални Урбанистички Планови (ГУП); • Ажурирање и изработка на Детални Урбанистички Планови (ДУП); • Изработка на планска документација за рурални населени места;

Среднорочна цел 3

Одржлив развој на винскиот и културниот туризам со користење на предностите на сите останати видови туризам преку ревитализација на руралните средини

Вардарскиот регион го зафаќа централниот дел на Република Македонија и се протега по течението на реката Вардар и Овчеполската Котлина. Овој регион, според податоците за 2013 година, има најмал број на жители, односно 7.4% од вкупното население. Се простира на 16.2% од територијата на Република Македонија и истовремено е и најретко населен регион со само 38.0 жители на км².

Туристичките трендови во изминатите години пројавиле досега невидени промени и измени. Туристичката побарувачка се променила во нови современи насоки, што не можело да се предвиди од страна на туристичката понуда. Се променила структурата на туристичката клиентела, но исто така и нивните барања и потреби кои станале специфични и сегментирани. Туристите започнале да патуваат во места кои се генерално непознати, односно тоа се дестинации каде масовниот туризам се уште немал свое големо влијание, но постепено, овие локации почнале да се карактеризираат со се поголема туристичка посетеност. Иако кај овие дестинации, туризмот нема доминантна позиција, тој влијае врз нивниот општ развој, па затоа и кај нив се поголемо внимание се посветува на креирањето на туристичките развојни планови, програми и стратегии. Анализирањето на туристичките трендови вклучуваат утврдување на бројот на туристи, просечниот број на остварени ноќевања, процентуалното учество на Вардарскиот регион во вкупниот промет на Република Македонија и бројот на легла.

Р.бр.	Индикатори	Индикатор Базна година	Индикатор 2019
1	Вкупен број на туристи во регионот	17196	25000
2.	Просечен број на остварени ноќевања во регионот	1,79	2,79
3.	Процентуално учество на туристичкиот промет на Вардарскиот плански регион во вкупниот промет на РМ	2,45%	3,45%
4.	Број на легла	1819	2100

Во наредниот период се очекува зголемување на вкупниот број на туристи и тоа за околу 45% од базната година, а тоа би значело дека во 2019 година Вардарскиот регион ќе биде посетен од 25000 туристи. Ваквата проценка произлегува од анализата на изминатиот петгодишен период каде бројот на туристите драстично расте. Исто така се зголемува бројот на субвенционирани земји во РМ, но не треба да се занемари и фактот дека повеќе туристи се заинтересирани да посетат нови за светскиот туристички пазар непознати дестинации. Зголемувањето на бројот на туристите ќе биде и резултат на остварувањето на зацртаната среднорочна цел како и на нејзините приоритети.

Проценетото зголемување на вториот индикатор се базира на воведените субвенции за подолг престој на туристи од соседните земји, со што ќе се зголеми бројот на туристи од соседните земји, но исто така ќе се зголеми и должината на нивниот престој. Од друга страна, ваквата проценета вредност претпоставува дека бројот на домашните туристи кои доаѓаат на одмор нема да се намалува драстично. Затоа пресметувањето покажува дека ќе се зголеми за 1 ден и би изнесувал 2,79.

Очекуваме пораст и во процентуалното учество на туристичката потрошувачка на Вардарскиот плански регион во вкупната туристичка потрошувачка во Република Македонија во однос на претходниот три годишен период. Со оглед на тоа дека станува збор за временски период на предвидување од пет години, а се однесува на регион со релативно мало учество во вкупната потрошувачка предвидуваме пораст од 1% и би изнесувал 3,45%.

Во однос на динамиката на порастот на сместувачките капацитети т.е. бројот на легла може да се очекуваат слични тенденции на пораст и тоа во 2019 година во Вардарскиот регион би имало околу 2100 легла. Тоа произлегува од зголемениот број на туристи во наредниот период. Ваквото зголемување во однос на базната 2013 година се должи и на подобрените услови за инвестирање во хотелски капацитети.

SWOT анализа на Вардарскиот регион – Туризам

Силни страни	Слаби страни
- Вино, вински туризам и винова лоза - Археолошки локалитет Стоби и други археолошки локалитети - Манастирска тура низ регионот - Стари занаети - Комплексна мрежа на музеи - Комплекс на села погодни за развој на руралниот туризам - Етнографија - Кластер за туризам (Туристички вински пат) - Етнографија - Голем број на манифестации - Постоење на ЦЕНЕТ - Спортски туризам - Веб страна за промоција - Исклучително природно наследство - Природни ресурси	- Слаба координација на стејкхолдерите - Недоволно компетентни човечки ресурси - Лоша туристичка инфраструктура - Слаба имплементација туристички стратешки проекти (стратегии за маркетинг, веб страна) - Лоша пристапност до туристичките локалитети кои имаат потенцијал за развој - Лоша евиденција на туристи - Лоша координација при организирање на манифестации во туризмот - Неинтегриран туристички производ - Слаба промоција на регионот - Нема категоризација на сместувачките капацитети - Слаба иницијатива и непознавање за туризмот од страна на локалното население - Недоволен број на сместувачки капацитети - Непостоење на одделение за туризам во ЛЕР освен во Кавадарци - Немање на оригинални сувенири - Немање на туристичко информативно биро во регионот
Можности	Закани
- Меѓународни програми - Домашни програми за инвестирање - Позитивни промотивни кампањи за развој на туризмот - Светски тренд на алтернативен туризам - Кружни тури - Транзитен туризам - Опременување на инфо точки - Меѓуопштинска соработка	- Незаинтересираност на туроператорите за регионот - Диви копачи на археолошки локалитети - Регионални депонии - Лошо еколошко имање на регионот - Лоша дистрибуција на големи комунални услуги

Приоритети за остварување на оваа среднорочна цел се:

Приоритет 3.1

Развој на инфраструктурата и угостителско сместувачките капацитети

Излезни резултати	Индикатори
- Број на донесени урбанистичко архитектонски планови - Должина на асфалтирани комуникации во км - Број на изградени туристички павилјони - Број на паркинзи во регионот - Број на изградени инфо центри и точки - Број на привезоци за чамци на пристаништа на езерата - Број на изградени и реконструирани сместувачки капацитети во руралните средини - Број на поставени информативни табли	- Ставени во функција туристички павилјони - Ставени во функција сместувачки капацитети - Ставени во функција инфо центри и точки - Износ на инвестициски фондови во обновена инфраструктура

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве мерки:

Мерка 3.1.1

Изготвување на урбанистичко – планска документација

За да се обезбедат услови за развој на туризмот првенствено треба да се преземат активности за надминување на проблемот со урбанистичко – планската документација во регионот. Мерката би се реализирала преку:

- Изработка на елаборати во согласност со законската регулатива
- Извршување на адекватна категоризација на туристичките објекти

Индикативни активности
- Изготвување на урбанистичко – архитектонски планови, документи - Спроведување на категоризација на туристичките објекти - Изготвување на предлози за регулирање на степенот на заштита на природните и културните вредности - Изработување на елаборати за капацитетот на просторот во окружувањето на туристичкиот објект - реализација на планска документација за инфо – точки и инфо центри - Изготвување архитектонски решенија за ревитализација на стари куќи во сместувачки и угостителски капацитети

Мерка 3.1.2

Обезбедување инфраструктура до туристичките атракции

Во секоја туристичка дестинација за да можат да се посетат туристичките атракции кои претставуваат и главниот мотив за доаѓање на посетителите и туристите истите треба да бидат уредени и пристапни. Тоа ќе може да се реализира преку изградба на адекватна инфраструктура како што се патиштата или паркинзите. Мерката би се реализирала преку:

- Изработка на студии за локалитетите
- Реконструкција на патиштата до атракциите
- Опременување на просторот со опрема како: клупи, тоалети, натстрешници и друг вид на опрема

Индикативни активности
- Обезбедување на инфраструктура до Каласлари и Пешти - Обезбедување на инфраструктура до Горно Врановци - Обезбедување на инфраструктура до Богословец до манастирот Св. Никола - Обезбедување на инфраструктура до Градско Св. Архангел Михаил - Обезбедување на инфраструктура до Вешје – градот - Обезбедување на пристаниште на Тиквешко Езеро (Ресава) - Уредување на дел од брегот на езерото Младост - Изградба на Туристички павилјони Стоби и Билазора - Инфраструктура до граничен премин Пуљевац - Обезбедување на инфраструктура до Саат кула Неготино

Мерка 3.1.3

Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети и категоризација

Целта за зголемување на посетеноста во дадена дестинација може да се постигне преку зголемување на капацитетите за сместување и подобрување на нивниот квалитет. За тоа да се оствари треба да се генерираат поволни услови за изградба на сместувачките капацитети за туристичките потреби. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Решавање на имотно – правните односи
- Конзистентна имплементација на категоризацијата

Индикативни активности
- Адаптација на населби во Бошавијата за рурален туризам - Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети Село Клисурс (Демир Капија) - Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети Село Вешје (Неготино) - Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети во реонот на Азот - Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети Горно Врановце - Обезбедување на поволни улови за изградба на сместувачки капацитети Село Трстеник (Свети Николе) - Формирање на комисија за категоризација

Мерка 3.1.4

Обезбедување сигнализација и визуализација на туристички атракции

Движењето на туристите во просторот налага постоење на јасна и повеќе јазична сигнализација во дестинацијата. Туристичките атрактивности од природен и културен карактер би останале непознати доколку не се знае нивната точна локација. Пожелно е во самите локалитети со туристички ресурси да располагаат со определени општи и информации за посетителите и туристите на дадени инфо-табли. Со тоа ќе се придонесе за унапредување на имиџот на определениот регион како туристичка дестинација.

Како би се реализирала оваа мерка:

- План за изградба и опремување на инфо-точките и инфо центрите
- Мапирање и определување приоритети на туристичките ресурси кои ќе се сигнализираат, како

и определување на локации за поставување на таблите

- План за сигнализација на важните туристички атракции на главните комуникации
- Селектирање на атрактивности за кои ќе се изработи софтвер за визуализација

Индикативни активности
- Реализација на проектот за сигнализација и визуализација - Изработка на патокази и информативни табли до туристичките атракции - Подобрување на постоечките и изградба на нови комуникации и сигнализација - Електронски информативни табли - Реализација на зацртани инфо точки - Интегрирање на софтвер во инфо-точките со информации за туристичките атракции во цел регион - Изготвување на апликации (програми) за презентација на позначајните културни атракции во регионот

Мерка 3.1.5

Користење на системи на електронска резервација

Регионот како туристичка дестинација треба да овозможи услови на комуникација и соработка како помеѓу давателите на туристички услуги, така и со туристите. Современото работење во туризмот овозможува информирање за туристичките дестинации од дома како и резервација преку електронските медиуми односно вршење на електронски резервации. Поради тоа треба регионот да се адаптира на овие современи услови преку имплементација на различни електронски системи кои го овозможуваат тоа. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Презентација на давателите на услуги за сместување за придобивките од електронска резервација
- Поврзување на институциите кои ги собираат податоците за туристите со сите засегнати во туризмот

Индикативни активности
- Обуки за букинг системите - Иницијатива за промена на законската регулатива која ќе биде во согласност со моменталната состојба на туристичкиот пазар - Изработка на анкетни прашалници за мерење на степенот на задоволство кај туристите

Мерка 3.1.6

Користење на инвестициски фондови за ревитализација, конзервација и заштита на природното и културното наследство

Вардарскиот плански регион располага со извонредни можности за развој на туризмот односно застапеност на туристички вредности од природен и културен карактер. Целта за зголемување на туристичката посетеност во овој регион налага ставање во функција на туризмот на сите туристички ресурси. Поради потребата за имплементирање на одржливи туристички форми треба да се развијат и имплементираат методи и средства за ревитализација, конзервација и заштита на ресурсите. Оваа мерка ќе се реализира преку:

- Тренинг и обуки за придобивките од заштитени и конзервирани природни и културни ресурси.
- Изработка на студии за природните и културните туристички вредности за степенот на загрозеност и потребата за заштита.
- Користење на искуства за заштита на природното и културното наследство од земјата и странство

Индикативни активности
• Обуки на домицилното население за значењето на културното и природното наследство • Обезбедување на видливост на потенцијалите за туризмот во целиот регион • Креирање на политика за субвенционирање за инвестирање во руралните средини • Користење на искуства од странство за заштита на туристичките вредности

Приоритет 3.2

Зајакнување на капацитетите за развој на туризмот

Излезни резултати	Индикатори
• Број на сектори/одделенија за туризам во регионот • Број на општински туристички бироа • Број на склучени договори помеѓу туристичките бироа • Број на реализирани состаноци помеѓу стејкхолдерите • Изработен календар на настани • Број на печатени флаери и брошури • Број на одржани работилници и обуки • Број на учества на саеми • Периодични состаноци на членовите на кластерот	• Ставени во функција сектори/одделенија за туризам • Ставени во функција општински туристички бироа • Ставен во функција календар на настани • Дистрибуирани флаери и брошури • Функционална вебстраница • Процентуално учество на туристичките стејкхолдери во кластерот

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве мерки:

Мерка 3.2.1

Креирање на систем на туристички бироа

Туристите при доаѓањето во туристичката дестинација имаат потреба од информирање за туристичките вредности, даватели на услуги и поврзани туристички активности кои се нудат во тоа место. Таа потреба ја задоволуваат најчесто во туристичките бироа или центри. Поради тоа во регионот треба да се воспостави и утврди дефиниран на информативни туристички бироа. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Соработка помеѓу ЛЕР секторите/одделенијата
- Формирање на систем на туристички бироа
- Обуки за значењето на туризмот во регионот

Индикативни активности
• Формирање на секторите/одделенија за туризам во сите општини во регионот • Формирање на општински туристички бироа • Мрежно поврзување на туристичките бироа во регионот • Организирање состаноци на вклучените во туризмот во регионот на цикличен интервал

Мерка 3.2.2

Организирање систем обуки за подигање на компетенциите на вклучените во туризмот

Вардарскиот плански регион има потреба од организирање на систем на обуки и тренинг активности на сите инволвирани страни поврзани со туризмот со цел подобрување и стекнување на нови знаења и способности од доменот на туризмот. Во современи услови на работење во туризмот се јавуваат брзи, скоро непредвидливи промени во сите аспекти на туризмот. Оваа мерка ќе се реализира преку:

- Организирање на тренинг активности на ново вработените
- Имплементирање на програми за доживотно учење на веќе вработените
- Преземање на искуства од странство

Индикативни активности
• Зајакнување на улогата на формалните и неформалните образовни центри • Обука на давателите на услуги во рурални средини • Организирање на едукативни патувања во странство • Примена на современи технологии за размена на искуства

Мерка 3.2.3

Промотивни кампањи и материјали за развој на туризмот

Засилените конкурентски односи кои се јавуваат во туризмот налагаат употреба на се поинтензивни методи и средства за промоција. Таква потреба се јавува во Вардарскиот плански регион за избор на кампањи и материјали од областа на промоцијата на туризмот. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Селекција на туристички вредности
- Избор на најдобри промотивни средства и методи наменети за дефинирани пазарни сегменти

Индикативни активности
• Изработка и печатење на календар на настани • Изработка на флаери и брошури за туристичките атракции во регионот • Учествовање на специјализирани саеми за вински туризам и култура • Ажурирање на регионалната веб страна • Означување, мапирање на туристичките атракции на глобалните системи за мапирање

Мерка 3.2.4

Зајакнување на ингеренциите на кластерот Тиквешки вински пат

Вардарскиот плански регион како засебна туристичка дестинација има потреба од поврзување на различните стејкхолдери поврзани со туризмот. Со тоа би се подобрила услугата на давателите на туристички услуги односно би се специјализиран нивните производи и услуги. Бидејќи постои кластер за ова да се реализира во овој регион треба да се работи на зајакнување на ингеренциите на кластерот кој има веќе искуство во оваа смисла. Оваа мерка ќе се реализира преку:

- Јасно дефинирање на организациската структура на кластерот
- Презентација за придобивките од учеството во кластерот на лицата вклучени во туризмот
- Одржување на циклични средби

Индикативни активности
• Промоција на придобивките од кластерите и другите видови на здружувања • Организирање на редовни состаноци на членовите на кластерот • Промовирање на работата на кластерот • Формирање на организациска структура на кластерот • Поврзување со туристичките агенции и бизнис секторот

Мерка 3.2.5

Систем за евиденција на туристи

Туристичкото работење станува се покомплицирано во сите домени на неговото функционирање. Така во многу брзо темпо се променуваат барањата и потребите на самите туристи и стануваат се посоефицирани. Поради тоа не е доволно да се има само евиденција на туристи која се темели на само статистички податоци туку треба да бидат применети нови модели за евиденција кои се однесуваат на нивните барања и преференции. Таква потреба постои во овој регион. Оваа мерка ќе се реализира преку:

- Одбирање на методологии и методи за евиденција на туристите според различни основи
- Соработка помеѓу туристичкиот бизнис сектор, општинските администрации, стручни лица за креирање на средства и методи за испитување
- Поврзување на институциите кои ги собираат податоците со сите засегнати во туризмот

Индикативни активности
• Воведување на систем за евиденција на туристи • Обработка и презентација на податоците од страна на општинските сектори/одделенија за туризам • Изработка и дистрибуција на стандардизирани анкетни прашалници

Мерка 3.2.6

Создавање клима за јавно – приватно партнерство

За реализација на проектите потребна е соработка помеѓу различните засегнати страни. Исто така за остварување на проектите според зададени цели и приоритети постојат бројни модели. Еден од значајните модели претставува јавно – приватно партнерство, каде се усогласуваат и соединуваат чинителите од јавен и приватен карактер.

Мерката ќе се реализира преку:

- Информирање и обуки за аплицирање во јавно – приватно партнерство
- Промоција за придобивките јавно – приватно партнерство

Индикативни активности
• Креирање процедури за јавно-приватно партнерство и концесии • Одржување обуки за заинтересирани за ЈПП • Склучувања договори за ЈПП • Формирање на заеднички тела за менаџирање со атракциите со модел на ЈПП

Приоритет 3.3

Креирање на регионална туристичка понуда

Излезни резултати	Индикатори
• Број на изработени интерактивни мапи • Број на утврдени тематски тури • Број на одржани промотивни денови на туризмот • Број на учества на специјализирани саеми за селективни видови туризам • Број на одржани средби помеѓу бизнис секторот и други чинители на туризмот • Број на етно ресторани • Број на традиционални винарии кои даваат услуги во туризмот • Изработени заеднички проекти од страна на општинската администрација и туристичкиот бизнис сектор • Остварена соработка помеѓу регионот со друг регион од соседството • Изработени туристички програми (производи)	• Ставени во употреба интерактивни мапи • Број на туристи кои ги купиле тематските тури • Ревитализирани рурални средини • Број на продадени туристички аранжмани • Зголемен број на туристи • Продолжен туристички престој • Зголемена вонпансионска потрошувачка

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве мерки:

Мерка 3.3.1

Мапирање на туристичките атракции

За да се овозможи рамномерен развој и вклучување на помалку посетените објекти и локалитети треба да се изработат туристичките мапи. Со тоа туристите ќе можат сами да си ги одберат своите рути на движење и да имаат поголем избор во понудата. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Ажурирање на инвентаризацијата и валоризацијата на туристичките ресурси и нивно мапирање
- Тематско и програмско поврзување на атракциите
- ГИС локализирање на најзначајните атракции

Индикативни активности
• Изработка на интерактивни мапи • Осовременување на интерактивни мапи со нови програмски пакети • Внесување на содржини од целиот регион во мапите • Туристичка ревалоризација на туристичките вредности и планови за нивно одржливо користење • Туристичко валоризирање на археолошките локалитети

Мерка 3.3.2

Вмрежување и поддршка на туристичките манифестации

Вардарскиот плански регион располага со бројни и значајни манифестации кои можат да се стават во функција на туристичкиот развој. Меѓутоа тие делуваат изолирано и се недоволно промовирани за да ги искористат целосно нивните потенцијали. Поради тоа постои потреба за нивно вмрежување и дополнителна поддршка. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Обуки за значењето на туристичките манифестации
- Изработка на календар на туристички манифестации
- Организирање на континуирани средби помеѓу организаторите на туристичките манифестации и другите чинители од туризмот

Индикативни активности
• Вмрежување и поддршка на туристичките манифестации (од типот на организирање на Св. Трифун и сл.) • Изработка на организациона структура за манифестации • Организирање на промотивни денови на туризмот

Мерка 3.3.3

Брендирање на винскиот туризам

Вардарскиот регион претставува најразвиен вински регион во Република Македонија. Во однос на другите региони во овој регион се среќаваат најразвиените форми на вински туризам. Меѓутоа во меѓународни рамки регионот треба да стане поконкурентен, а тоа би се реализирало преку развивање на препознатлив бренд за вински туризам на овој регион. Имено оваа туристичка форма е доминантната која се јавува во регионот. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Организирање континуирани средби на различните даватели на туристички услуги
- Промовирање на дестинацијата за вински туризам
- Промовирање со слични дестинации во светски рамки

Индикативни активности
• Промовирање на потенцијалите • Изработена студија со предлог за брендирање на регионот за вински туризам • Организирање континуирани средби на различните даватели на туристички услуги • Настап на специјализирани саеми за селективни форми на туризам

Мерка 3.3.4

Формирање на заеднички туристички програми

Регионот како засебна дестинација кој се стреми за развивање на туристички бренд треба да понуди заеднички програми во кои ќе бидат вклучени сите општини од регионот. Со тоа туристичкиот промет би се дистрибуирал порамномерно и би се зголемила целокупната понуда која му стои на располагање на туристот. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Организирање на средби помеѓу туристичките агенции со другите даватели на туристички услуги во целиот регион
- Одбирање на најдобрите предлог идеи за туристички програми и промоција
- Изработување на туристички аранжмани кои ги вклучуваат селективните видови на туризам и културниот туризам
- Избор и приоритетизација на културните ресурси во регионот за вклучување во друг видови на туризам

Индикативни активности
• Склучување на договори за соработка во давањето на туристички услуги • Обезбедување на видливост на потенцијалите за туризмот во целиот регион • Ревитализација на селските средини • Селектирање на тематски тури (5 до 6) кои најдобро би го претставиле регионот • Поврзување на организациската структура со бизнис секторот за туризам • Анализа на конкурентните региони и земји

Мерка 3.3.5

Развој на гастрономска понуда

Вардарскиот плански регион располага со автентични, традиционални гастрономски производи кои треба да се стават во функција на туристичката понуда. Првенствено за тоа да може да се реализира треба домицилното население да ги негува овие традиции како и да ги прифати придобивките од нивното вклучување во туризмот. Оваа мерка би се реализирала преку:

- Едукативни програми за домицилното население за важноста на гастрономската понуда
- Размена на искуства за приготвување на традиционалните специјалитети
- Организирање на саеми и манифестации за традиционална храна во регионот

Индикативни активности	
• Развој на гастрономска понуда (отворање на етно ресторани со нагласена македонска традиција) • Креирање на нови менија и вмрежување на етно рестораните во регионот • Промовирање на гастрономските вредности на регионот • Изработка на традиционални храна сувенири во регионот • Сертифицирање на националните ресторани • Организирани работилници за приготвување на традиционалните специјалитети • Поврзување на гастрономијата со традиционалното производство на храна и прехранбени продукти	

Среднорочна цел 4

Конкурентен регион со оптимално искористени потенцијали

Вардарскиот регион има релативно ниско учество во креирањето на вкупниот бруто домашен производ (БДП) на ниво на Република Македонија. Во 2013 година, БДП на регионот изнесува 35,722.00 милиони денари. Забележителен е позитивен тренд од 2009 до 2013 година каде БДП и неговото учество постојано расте.

Сепак, треба да се напомене дека Вардарскиот регион има најмалку бројно население, и имајќи ја предвид слабата населеност, по глава на жител БДП придонесот е сосема добар. Имено, Вардарскиот регион има доста поволен бруто домашен производ по жител од 232,737.00 денари. Во периодот 2008-2012, индексот на БДП по глава жител бележи раст и во 2011 и 2012 година го надминува државниот просек.

Регионот располага со добра база за економски развој, со што сумирано, главен фокус би можел да се даде на три развојни компоненти:

преработувачка индустрија која има особени потенцијали и каде голем дел од приватниот сектор сектор е ангажиран

- здружување и заеднички настап на приватниот сектор на странските пазари и во домашната економија
- оптимално искористување на растечкиот тренд на странски инвестиции преку поврзување со локалната економија

Р.бр.	Индикатори	Индикатор Базна година	Индикатор 2019
1	БДП, во милиони денари	35.722	38.223 (+7%)
2.	Стапка на невработеност	35.9 %	24 %
3.	Бруто-додадена вредност, во милиони денари	30.827	32.985 (+7%)

Економија

Како една од клучните предности за економски развој на вардарскиот регион се наведуваат индустриските зони. Заинтересираните страни се задоволни од искористеноста на овој инструмент за поддршка на приватниот сектор и привлекување на инвестиции. Регионот располага и со развиена прехранбена индустрија со добри потенцијали за извоз.

Процесот на подготовка на индустриските зони подразбира изготовка на техничка документација која претставува слабост. Изготовката на оваа документација зема доста време и е особено битна за подготовка на зоните кои се одлична можност за економски развој. Она што беше особено потенцирано како слабост е недостатокот на кадар со технички струки. Голем дел од инвестициите во новите индустриски зони имаат потреба од ваков вид на работна сила која не е особено расположлива во регионот. Коридорот 10 претставува одлична можност за развој на мали бизнис на тој патен правец, за жал искористеноста на оваа можност е многу мала.

Вардарскиот регион се соочува со низа закани кои во голем дел се слични како и другите региони (освен Скопје), како што се изумирање на селата, миграција и сл. Вредно е да се издвои и неискористеноста на објекти во државна сопственост кои истовремено би можеле да бидат одлична можност за приватниот сектор.

SWOT анализа на Вардарскиот регион - Економија

Силни страни	Слаби страни
- Доизграден коридор 10 - Транзитна локација - Осовременување на железничкиот сообраќај - Постоечки индустриски зони - Присуство на странски директни инвестиции (СДИ) - Локални фирми соработуваат со СДИ - Развиена прехранбена индустрија - Добра ИТ покриеност - Постоечка мрежа за инклузивен развој - Намалена невработеност	- Недостиг на инфраструктура во индустриските зони - Техничка документација за индустриски зони - Неквалификувана работна сила - Несоодветна понуда и побарувачка на труд - Недостиг на професионална ориентација на работната сила - Сертификација на поволно бизни опкружување - ИСО сертификација на единиците на локална самоуправа - Недостиг на угостителски објекти по коридор 10 - Недостиг на сместувачки капацитети - Недостиг на кластери - Недоволна искористеност на природни ресурси - Слаба искористеност на фондовите/програмите за прекугранична соработка - Недоволна информираност за програмите за финансирање - Недоволна соработка на единиците на локално самоуправа и бизнис секторот - Мали буџети на општините (недоволен капацитет за кофинансирање)
Можности	Закани
- Влез на инвестиции во индустриските зони - Субвенционирање на инвестициите во индустриските зони (субвенционирани придонеси) - Евтино градежно земјиште - Континуирано искористување на активни мерки за вработување - Програми за преквалификација преку Агенција за вработување на Република Македонија - ИПА фондови - Зголемен буџет за развој на Вардарски регион - Потенцијали за обновливи извори на енергија - Зголемен буџет на општините од инвестиции (промет на имот)	- Миграција на квалификувана работна сила - Изумирање на селата - Неповрзаност на бизнис и образовен сектор - Неискористеност на објекти во државна сопственост - Недостаток на технолошко индустриска развојна зона - Миграција на населението - Раст на цената на енергенсите - Неповолни услови за кредитирање - Изумирање на традиционални занаети

Приоритети за остварување на оваа среднорочна цел се:

Приоритет 4.1

Усогласување на потребите на бизнис секторот со понудата на труд

Неусогласеноста на понудата и побарувачката на труд е чест проблем во многу земји, па слична ситуација е и во Република Македонија. Конкретно, во вардарскиот регион се повеќе има можности

за вршење на стручни работи, но како прво бројот на лица кои се образуваат за ваков тип на струки е се помал, а второ значително е намален и интересот кај младите. Ваквата констатација произлегува директно од регионот и лицата кои се инволвирани во процесот на образование. Дополнително, агресивната владина политика за привлекување на странски директни инвестиции почнува да дава резултати во вардарскиот регион, се отвораат работни места кои бараат специфични знаења од областа на техничките струки. Ваквите случувања се повеќе го зголемуваат јазот помеѓу потребите на бизнис секторот и понудата на труд, па од таа причина одредени активни мерки се неопходни.

Излезни резултати	Индикатори
• Број на реализирани обуки, работилници и сл. • Изработени анализи • Спроведени анкетни прашалници • Број на фирми опфатени во истражување за потребите на пазарот на труд • Промоција на вештини барани на пазарот на труд • Број на подготвен и поделен информативен материјал • Број на реализирани проекти • Број на активности за усогласување на понудата со потребите на пазарот на труд	• Број на фирми кои земале учество во мерките за усогласување на понудата и побарувачката на труд • Степен на задоволство на фирмите кои земале учество во мерките за усогласување на понудата и побарувачката на труд • Број на лица кои учествувале во програми за квалификација, доусовршување и сл. • Зголемени капацитети/Стекнати знаења на лицата кои учествувале во програми за квалификација, доусовршување и сл.

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.1.1

Истражување на потребите на пазарот на труд

Одредени државни институции во Република Македонија веќе реализираат активности за осознавање на потребите на бизнис секторот од аспект на човечки ресурси. Се работи за активности кои се одвиваат во континуитет повеќе години, но и покрај тоа усогласеност на пазарот на труд недостига. Во таа насока, треба да се размислува за воведување на комплементарни активности на локално и регионално ниво кои ќе дадат квалитативна верификација на добиените информации од истражувачките активности за потребите на пазарот на труд. Институциите кои делуваат на локално и регионално ниво се многу добро запознаени со профилите на фирми кои работат во регионот, кои информации би биле репрезентативни и добра појдовна основа за елиминирање на разликите на пазарот на труд.

Индикативни активности
• Изготовка на база на фирми кои ќе бидат опфатени во истражувањето; • Изготовка и дистрибуција на анкетни прашалници; • Комуникација со фирмите кои ќе бидат опфатени во истражувањето; • Анализа која ги рефлектира потребите на бизнисот; • Подготовка и реализација на проекти кои ќе одговорат на заклучоците од истражувањето за потребите на пазарот на труд; • Промоција и зголемување на информираноста за потребите на пазарот на труд; • Соработка со Државен завод за статистика и Агенција за вработување

Мерка 4.1.2

Поддршка за подготовка на програми за квалификација, согласно побарувачката за труд

Со истражувањето на потребите за труд на приватниот сектор ќе се добијат добри информации врз основа на кои ќе се изготват активности во обид да се адресираат дел од утврдените предизвици. Меѓу другото, ќе се работи на изготовка на програми за квалификација, преквалификација и доусовршување со кои понудата на труд би се доближила до побарувачката. Целта е да се поддржи приватниот сектор во нивните напори за обезбедување соодветна работна сила и истовремено да се придонесе кон решавање на проблемите на невработеноста и миграцијата.

Оваа мерка ќе се имплементира во блиска соработка и координација со релевантните институции на национални ниво. По утврдувањето на програмите за градење на капацитети, ќе следат интензивни активности за подигнување на свеста и информираноста за дефицитарните кадри на пазарот на труд во вардарскиот регион. Особено битно да се напомене е дека во реализацијата на оваа мерка ќе има целосна вклученост на приватниот сектор, од активности со консултативен карактер па се до активности кои подразбираат директна вклученост како обуки, пракса и сл.

Индикативни активности
• Утврдување на потребите за програми за обука • Изготовка на програми квалификација, доусовршување и сл. • Подготовка на информативен материјал • Инволвирање на приватниот сектор, односно соработка со фирми за заедничка реализација на обуки • Соработка со приватен сектор за зголемување на нивните капацитети/човечки ресурси • Поврзување на образовните институции и приватниот сектор за реализација на пракса • Изготвени едукативни материјали • Соработка со Агенција за вработување и Агенција за поддршка на претприемништвото

Приоритет

4.2 Промоција на можностите на регионот и зголемување на инвестициите

Низа фактори влијаат на создавање на севкупната бизнис клима во еден регион. Тоа се институциите на државно ниво, макроекономската стабилност на државата, даночната политика, но тука свое влијание имаат и институциите и организациите на локално и регионално ниво. Од таа причина, во наредниот период вардарскиот регион ќе биде фокусиран на подобрување на бизнис климата преку зголемување на ефикасноста и ефективноста на институциите на локално и регионално ниво. Понатаму, ќе се работи на поттикнување на соработката во бизнис секторот, како и промовирање на условите за привлекување на инвестиции.

Излезни резултати	Индикатори
• Број на оддржани обуки • Број на работилници • ИСО сертификација • Сертификација за поволно бизнис опкружување • Број на одржани средби • Број на компании инволвирани • Изработени технички студии • Изработени студии за потенцијалите на природните ресурси • Информативен материјал • понудата со потребите на пазарот на труд	• Ниво на инвестиции во вардарскиот регион • Стапка на невработеност • Број на склучени партнерства, односно фирми кои започнале соработка врз основа на реализираните мерките за зголемување на соработката помеѓу фирмите • Обем на економска соработка на фирмите кои започнале соработка врз основа на реализираните мерките за зголемување на соработката помеѓу фирмите • Број на вработени во фирмите кои земале учество во мерките за зголемување на соработката помеѓу фирмите • Инвестиции во обновливи извори на енергија

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.2.1

Сертификација на Единиците на локалната самоуправа

Единициите на локална самоуправа и воопшто вардарскиот регион се свесни за потребата од унапредување на сопствените процеси, за зголемување на ефикасноста и конечно за улогата која ја имаат во создавањето на бизнис климата на регионално и локално ниво. Од таа причина, во наредниот период ќе се работи на сертификација на општините за ИСО стандарди, поволно бизнис опкружување и сл. Ваквите активности ќе овозможат подобрување на внатрешната комуникација, оптимизација на користењето на ресурси и нивна поефикасна алокација, подобро управување со време и поефективна организациска поставеност.

Индикативни активности
- Обуки и работилници - Ангажирање на експерти и консултанти за поддршка - Изработка на прирачници - Промотивни активности

Мерка 4.2.2

Вмрежување

Вардарскиот регион ќе работи на промоција на соработката во бизнис секторот и поврзување на фирмите со цел зголемување на трговијата. Оваа мерка е насочена кон продлабочување на врските помеѓу домашните фирми, но и поврзување на домашните фирми со странските инвестиции. Ќе бидат организирани настани каде што ќе се среќаваат фирми од иста или слична дејност со цел зголемување на можностите за воспоставување соработка. Ваквиот тип на активности за вмрежување и слични, ќе биде имплементиран во тесна со соработка со репрезентативни организации на приватниот сектор.

Индикативни активности
- Подготовка на информативен материјал - Соработка со стопанските комори - Соработка помеѓу единиците на локална самоуправа - Анализа на фирми кои делуваат во регионот - Средби - Јавни настани

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.2.3

Изработка на студии и документација

Процесот на изработка на техничка документација во функција на привлекување инвестиции, се покажа како еден од најпотребните и истовремено најтешки за реализација. Од таа причина, општините во вардарскиот регион, заедно со центарот за развој заеднички ќе работат на изготвката овие документи со цел поголема подготвеност за влезот на инвеститори во регионот.

Дополнително, ќе се анализаат потенцијалите на природните ресурси во вардарскиот регион со цел нивно поефективно искористување и привлекување инвестиции. Како резултат, ќе се изготват документи кои ќе дадат индикација за можностите за инвестирање во обновливите извори на енергија.

Индикативни активности
- Анализа на потребите за изготовка на техничка документација - Средби помеѓу единиците на локална самоуправа за споделување на искуства и заедничко решавање на потребите - Обезбедување на извори на средства за изготовка на документацијата - Идентификување на можностите за вложување во обновливи извори на енергија - Изготовка на студии за потенцијалите на природните ресурси

Приоритет 4.3

Поголема искористеност на програми за финансирање

Пристапот до финансии е тема од интерес за секого. Се повеќе се отвораат фондови и програми за финансирање за јавните институции, приватниот сектор, НВО секторот и други. Во процесот на обезбедување на финансиски средства, конкуренцијата е огромна. Често, голем е бројот на можни апликанти, што значи дека високо квалитетни проектни апликации се неопходни за успешен пристап до програмите за финансирање.

Излезни резултати	Индикатори
- Број на реализирани студиски посети - Реализирани обуки - Број на развиени курикулуми за обука - Број на учесници во настани за градење на капацитети - Број на институции, организации и фирми информирани за разни програми за финансирање - Број на институции, организации и фирми кои аплицирале за разни програми за финансирање	- Број на компании, институции и организации кои обезбедиле финансирање од надворешни извори - Износ на обезбедени средства на ниво на вардарски регион од (надворешни) програми за финансирање (искористеност на програмите) - Импакт на реализирани проекти финансирани преку надворешни извори (програми за финансирање) - Степен на задоволство на учесниците во во настани за градење на капацитети - Ниво на стекнато знаење на учесниците во настани за градење на капацитети

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.3.1

Зголемена информираност за достапните програми за финансирање

Во моментов постојат голем број на програми и фондови за финансирање за кои македонските институции, фирми и организации се подобни за аплицирање. Секоја програма има одредена намена и цел, предвидува одредени активности, произлегува од различни донатори и сл. Сепак, голем број од заинтересираните страни не се во целост информирани и свесни за постоењето на сите програми. Потребно е да се воспостави систем на следење на овие можности за финансирање, но исто така да се подигне нивото информираност за самите програми, бидејќи разбирањето на овие програми ќе води кон изготовка на поквалитетни проектни апликации.

Индикативни активности
Утврдување на листа на контакти кои редовно ќе се информираат за постоечките програми за финансирање
Инфо сесии за програмите и фондовите за финансирање
Работилници за дискусија околу програмите и фондовите за финансирање
Редовно информирање на заинтересираните страни за можностите за финансирање

Мерка 4.3.2

Подигнување на капацитетите

Постои потреба од подобрување во делот на искористеноста на програмите и фондовите за финансирање од надворешни извори. Имено, успешноста при аплицирањето за вакви средства не е на високо ниво што се должи на повеќе фактори како што се недостаток на знаење, човечки и финансиски капацитети, комплицираност на самите програми и сл.

Сепак, во една ваква ситуација некои институции/организации се поуспешни од други. Значи самите институции/организации покажуваат различни капацитети и способност за аплицирање до дадени извори на финансирање. Имплементацијата на оваа мерка ќе биде насочена кон:

- подигнување на капацитетите за подготовка на проектни апликации
- подигнување на капацитетите за финансиско планирање
- размена на искуства

Индикативни активности
• Студиски посети • Обуки • Работилници • Соработка помеѓу единиците на локална самоуправа за размена на искуства • Поддршка на помалите општини, од страна на помалите за изготовка на проектни апликации • Споделување на информации за можни партнери • Студии на случај

Приоритет 4.4

Зголемување на извозот и конкурентноста

Преработувачката индустрија е една од клучните гранки во вардарскиот регион. Има голем потенцијал за извоз, особено во регионот на Југоисточна Европа. Потребно е да се работи во делот на промоција и пристап на странски пазари со цел зголемување на извозот, а со тоа и економијата во вардарскиот регион. Голем број на фирми кои делуваат во овој сектор се мали споредено со конкуренцијата во светски рамки, па оттука неопходно е размисли за заеднички настап и здружување на фирмите.

Добрите резултати во последните неколку години во делот на привлекување на инвестиции можат да генерираат уште поголем бенефит, но за тоа да се случи потребна е поддршка на инвеститорите кои веќе се во регионот, како и на оние кои размислуваат за влез. Во таа насока, институциите на локално и регионално ниво ќе работат заеднички за развивање на разни форми на поддршка на инвеститори.

Излезни резултати	Индикатори
• Број на формирани кластери • Број на фирми во кластери • Број на заеднички активности на фирмите во регионот • Број на настани во кој се презентирани производи од регионот • Број на одржани средби за промоција на производи од регионот • Број на изготвени информации, анализи, студии • Број на поддржани фирми	• Ниво на извоз од вардарски регион • Бруто додадена вредност на вардарски регион • Ниво на извоз на преработувачката индустрија во вардарски регион • Брутододаденавредностнапреработувачката индустрија во вардарски регион • Раст на приходи на фирмите кои се дел од кластер

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.4.1

Поттикнување на кластери

Настапот на странските пазари на фирмите од вардарскиот регион во голем дел зависи од нивната здруженост. Имено, фирмите се толку мали што натпреварувањето на светскиот пазар со глобално конкурентните фирми е скоро невозможно. За настап на странски пазари, потребно е вложување во промоција, бренд, организација, дистрибуција, соодветно ниво на понуда/производство итн., а се ова подразбира средства и капацитети кои ретко која македонска фирма ги има. Употребата на кластери како инструмент за регионален развој е можна солуција на овие проблеми. Кластерот подразбира здружување/концентрација на фирми од иста географска локација. Користите од кластерите се сведуваат на зголемена продуктивност на фирмите, делење на трошоци, делење на инпути, обезбедување на соодветна понуда за големите добавувачи, заедничка промоција итн.

Индикативни активности
• Анализа на сектори за воспоставување на кластер • Поддршка на постојните кластери • Иницијативи за воспоставување на кластер • Реализација на обуки, работилници и инфо сесии за користите од здружување на приватниот сектор • Посета на саеми • Студиски посети • Соработка со министерство за економија • Идентификација на фирми со интерес за здружување и заеднички настап • Реализација на кластерски активности

Мерка 4.4.2

Промоција на препознатливи индустриски производи

Промоција е начин да се стигне до купувачот, односно начин да се подигне информираноста и свеста за постоењето на даден производ. Во вардарскиот регион ќе се работи на идентификување на препознатливите индустриски производи, идентификувањето на потенцијалните пазари и реализација на активности за заедничка промоција. Идејата е да се поддржи приватниот сектор преку истовремено промовирање на самиот регион и производите кои ги нуди.

Индикативни активности
• Мапирање на препознатливите индустриски производи и нивно усогласување помеѓу заинтересираните страни преку работилници и други настани • Идентификување на потенцијалните пазари и настани на кои може да се промовира регионот и производите кои ги нуди • Посета на саеми • Студиски посети • Обуки и работилници • Изготовка на промотивни материјали

Мерка 4.4.3

Поддршка на инвеститори

Поддршката на инвеститорите може да се подели на два сегменти: инвеститори кои размислуваат за вложување во регионот и инвеститори кои веќе вложиле и се присутни со свои капацитети.

Со цел привлекување на инвеститорите кои размислуваат за вложување треба да се работи на нивна поддршка, обезбедување на информации од терен кои се релевантни за нив како на пример расположливост на работна сила, можни локации за започнување бизнис, присуство сродни и придружни индустрии и сл.

Во делот на поддршка на инвеститорите кои веќе се присутни во регионот, треба да се работи на зајакнување на врската со нив, обезбедување на поволна бизнис клима за работење и сл.

Индикативни активности
- Мапирање на локации - Мапирање на браунфилд локации - Обезбедување на информации за расположливост на работа сила - Обезбедување на информации за локалните фирми можни соработници кои делуваат во регионот

Приоритет 4.5

Поттикнување на креативни индустрии

Креативните индустрии се однесуваат на економските активности кои произлегуваат од знаење. Нивното значење се повеќе зема замав и се перцепираат како особено важни за една економија. Во оваа категорија влегуваат занаетчиството, истражување и развој, архитектура, филм, софтвер итн. Значителни средства се издвојуваат од ЕУ за поддршка на креативните индустрии, но нема доволно организации кои работат во оваа област. И на ниво на Република Македонија некои од линиските министерства (министерство за култура, министерство за економија и др.) имаат свои надлежности во оваа област, како и издвоен буџет за поддршка на ваков тип на активности.

Излезни резултати	Индикатори
- Промотивен материјал за креативни индустрии - Промотивен материјал за користите од водење на бизнис во бизнис инкубатор - Број на бизнис инкубатори - Број на обуки - Број на работилници	- Бруто додадена вредност на креативните индустрии - Број на фирми кои се дел од креативните индустрии - Број на вработени во бизнис инкубатори - Број на фирми во бизнис инкубатори

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 4.5.1

Поттикнување на бизнис инкубатори

Бизнис инкубаторите претставуваат инструмент за креирање на работни места и стимулирање на претприемнички дух. Се работи за форма на организирање на старт-ап фирми на едно место кои имаат потреба од делење на трошоци, делење на услуги, вмрежување, советување за водење на бизнис итн. Во наредниот период ќе се работи на стимулирање за отворање на бизнис инкубатори со цел поддршка за развој на тие мали бизниси кои ќе бидат лоцирани таму.

Индикативни активности
- Обезбедување локации за бизнис инкубатори - Поддршка на фирмите во бизнис инкубаторите - Инфо сесии за користите од бизнис инкубатори - Огласување на повик за вклучување на фирми во бизнис инкубатор - Советување на фирмите во бизнис инкубатор - Обуки - Работилници - Изготовка на инфо материјали

Мерка 4.5.2

Поддршка на стари занаети

Вардарскиот регион има традиција и култура на стари занаети. Поддршката на занаетчиството придонесува за идентификација на регионот и привлекување на посетители. Се работи за добар поддржувач на локалната економија и особено придонесува за диверзификација на економските активности во руралните средини. Сепак, како и во многу други држави и региони, така и во вардарскиот регион занаетчиството се соочува со предизвикот од изумирање, односно се повеќе се губат старите вештини, традиции и интересот на луѓето за оваа гранка.

Индикативни активности
- Обезбедување на локации - Промоција на стари занаети и нивните производи - Одржување на јавни настани, манифестации и сл - Отворање на заеднички специјализирани продавници - Обуки - Работилници

Приоритет 4.6

Подрачја со специфични развојни потреби

Излезни резултати	Индикатори
- Должина на изграден или реконструиран локален пат до местата со специфични развојни потреби - Должина на изграден водовод или канализација во местата со специфични развојни потреби - Број на проекти за подршка на инвестициите во местата со специфични развојни потреби - Број на урбанистички планови за местата со специфични развојни потреби	- Износ на инвестиции во местата со специфични развојни потреби - Број на население во местата со специфични развојни потреби - Износ на инвестиции во местата со специфични развојни потреби - Број на жители во местата со специфични развојни потреби

Согласно утврдените критериуми и индикатори, во рамките на секој од планските региони идентификувани се подрачја со специфични развојни потреби. Надминување на економските и социјалните разлики меѓу урбаните и руралните подрачја во регионот, односно подобрување на условите за живот и работа преку обезбедување на основна патна и комунална инфраструктура

во подрачјата со специфични развојни подрачја се императив за рамномерен развој на Вардарскиот регион. Намалување на економските и социјалните диспаритети во одделни подрачја и урбаните центри на општините, како и економска и социјална консолидација на подрачјата со специфични развојни потреби е нешто што ќе се постигне со остварување на овој приоритет. Во рамките на приоритетот следните мерки ќе се имплементираат

Мерка 4.6.1

Подобрување на условите за живот во местата со специфични развојни потреби преку изградба на сообраќајната и комуналната инфраструктура

Недостатокот на основна инфраструктура во одредени населени места го оневозможува развојот на тие места. Нормална последица од ова е иселување и опустошување на овие места. Со реализација на оваа мерка ќе се придонесе за намалување на причините за развојни потешкотии во овие подрачја кои заостануваат во развојот.

Мерка 4.6.2

Создавање на услови за ревитализација на местата со специфични развојни потреби.

Недостатокот од работа и можност за обезбедување на егзистенција, како и нискиот степен на социјален развој се ограничувачки фактори за ревитализација на местата со специфични развојни потреби. Подршката на инвестициите преку подготовка на урбанистичко планска документација, обезбедување на соодветна обука на локалното население за користење на природните ресурси, како и промоција на можностите за развој на овие места ќе овозможи ревитализација на местата со специфични развојни потреби. Покрај овие мерките кои се нотирани во Приоритетот 4.6, населените места со посебни развојни потреби ќе бидат опфатени и со другите мерки за поттикнување на регионалниот развој, кои се однесуваат на планските региони како единици на развојот.

Ревитализацијата на местата со специфични развојни потреби ќе се реализира преку:

- Изработка на планска документација за подрачјата со специфични развојни потреби;
- Поттикнување на прекуграничната соработка на пограничните места во економски, културни, социјални и други цели;
- Подршка на инвестициите.

Среднорочна цел 5

Развој на компетенти човечки ресурси и подобрување на социјалната заштита

Задоволување на потребите од кадар на стопанските субјекти е единствено можно преку развој на соодветен образовен систем, како и преку соработка на образовните институции со стопанството. Иако во последните години забележлив е трендот на намалување на бројот на лицата со ниска школска подготовка и зголемување на бројот на лицата со висока школска подготовка сепак се поставува прашањето дали се добиваат кадри ко ги бара стопанството.

Создавање на одржлив систем за континуирано неформално образование ќе овозможи создавање на кадри кои ќе одговараат на специфичните потреби на знаење кои ги имаат различните стопански субјекти. Истовремено неопходно е да се зголеми практичната настава во средните училишта, особено во техничките.

Подобрувањето на социјалната заштита ќе овозможи зголемување на опфатот на луѓето од ранливата социјални категории кои во моментот се соочуваат со социјална исклученост. Истовремено неопходно е да се создадат услови за целосна училишната инклузија на децата со посебни потреби, како и подобрување на условите во кои се одвива образовниот процес преку реконструкција на објекти и набавка на соодветна опрема. Здравствениот систем во регионот е релативно добро развиен, но постои голема разлика помеѓу урбаниот и руралниот дел на регионот. Неопходно е да се зголеми број на амбуланти во руралните населени места, но и да се подобрат условите во постојните објекти.

Р.бр.	Индикатори	Индикатор Базна година	Индикатор 2019
1.	Деца на возраст од 0 до 5 год. во детски градинки (%)	25,8	43
2.	Корисници на социјална парична помош	2397	-16%
3.	Ученици во редовните средни училишта	5782	+ 5 %
4.	Број на корисници на домови за возрасни лица	179	350
5.	Број на училишни установи прилагодени кон потребите на лицата со посебни потреби	0	4

Образование и социјална политика

Училишните објекти во вардарскиот регион во поголем дел од урбаните делови на општините се во добра состојба. Сепак во руралните делови училишната инфраструктура се идентификува како слабост. Од неодамна регионот располага со добро опремен регионален центар за едукација кој би можел да биде одлична можност за неформално образование на лица, вид на образование кои беше посочено како слабост. Во иднина би требало повеќе да се работи на усогласување на вештините на работната сила со потребите на пазарот на труд.

Во делот на здравството, позитивно беше оценет проектот “рурален доктор“, додека две поголеми слабости се одливот на здравствени работници од регионот и примарната заштита во руралните средини. Дополнитено, има и недостаток на здравствени работници во руралните средини.

SWOT анализа на Вардарскиот плански регион – Образование и социјална политика

Силни страни	Слаби страни
- Училишните објекти се во релативно добра состојба - Регионален центар за едукација (лоциран во Демир Капија) - Голем избор на средни училишта - Расположливи дисперзирани студии - Рурален доктор - Соодветен пристап за лица со посебни потреби - Во поголем дел општини има центри за лица со посебни потреби - Во секоја општина има лице назначено за грижа на лица со посебни потреби - Добра информираност на населението за социјална помош/поддршка	- Недоволен број на градинки - Училишната инфраструктура во руралните средини и Св. Николе - Недостаток на спортски сали во руралните средини - Мал број на ученици (миграција) - Недостиг на пракса на младите кадри - Недостиг на понуда за неформално образование - Недоволна искористеност на програми за мобилност - Недоволен број на соодветни стручни кадри - Недостаток на интерес за технички струки - Недоволна информираност на населението за потребите на пазарот на труд - Недоволен број на здравствени работници во руралните средини - Недоволен капацитет на итната помош - Во руралните средини, примарната здравствена заштита не се зема под концесија - Недостиг на финансиски средства за центрите за лица со посебни потреби - Несоодветна категоризација на деца со посебни потреби - Недостаток на програми за социјална инклузија
Можности	Закани
- Европски програми за мобилност - Програми за доживотно учење - Отварање на приватни училишта - Владина кампања за образование - Употреба на ИКТ во процесот на образование - Достапно образование од аспект на цена - Обуки од министерство за образование за претприемачи, иновации и сл. - Отварање приватни градинки - Влијание преку “родителски совет“ - Споделување позитивни искуства за спроведени прокети (на ниво на регион помеѓу заинтересираните страни)	- Одлив на мозоци - Нормативи за наставнички кадар - Стареење на населението - Неповрзаност на образовен и бизнис сектор - Одлив на здравствени работници

Во рамките на оваа среднорочна цел предвидени се следните приоритети и мерки:

Приоритет 5.1

Развој на инфраструктурата во образовните институции

Во дел од општините во вардарскиот регион инфраструктурата во образовните институции е во релативно добра состојба. Но ситуацијата не е ваква во сите општини. За таа цел, потребно е да се

идентификуваат потребите за инфраструктурно подобрување на објектите, како и потребите од нови објекти. Во таа насока, регионот има потреба од поголем број на градинки, како и спортски објекти кои ќе придонесат во изградбата на здрави личности. Дополнително, потреба е поддршка за јавните институции на локално ниво во изготвката на ваков вид на инфраструктурни проекти.

Излезни резултати	Индикатори
- Број на изготвени проектни апликации за зголемување или подобрување на училишната инфраструктура - Број на изготвени проекти за зголемување или подобрување на училишната инфраструктура - Број на изготвени проектни апликации за зголемување или подобрување на училишната инфраструктура, имајќи предвид мерки за енергетска ефикасност или искористување на обнивливи извори на енергија - Број на изготвени проекти за зголемување или подобрување на училишната инфраструктура, имајќи предвид мерки за енергетска ефикасност или искористување на обнивливи извори на енергија - Број на одржани состаноци и работилници за изготовка на проекти/проектни апликации за зголемување или подобрување на училишната инфраструктура	- Број на образовни институции/ објекти со подобрена инфраструктура - Намалена потрошувачка на енергија по квадратен метар - Потрошувачка на енергија од обновливи извори - Број на успешни проектни апликации за подобрување на училипна инфраструктура - Број на ученици во образовните институции

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 5.1.1

Истражување за инфраструктурните проблеми во училиштата

Училишните објекти во вардарскиот регион се во различна состојба. Некои општини наведуваат дека немаат потреба од посериозни инвестиции во овој дел, додека други потенцираат дека состојбата на објектите е лоша и потребно е доста да се работи на нивно подобрување. Истражување ќе биде спроведено кое има за цел да ги идентификува инфраструктурните проблеми со кои се соочуваат училиштата во регионот, но исто така ќе се направи приоритизација на потребите и истите ќе се искомунуцираат со надлежните институции во државата кои можат да дадат придонес во решавањето на утврдените проблеми.

Индикативни активности
- Идентификација на извори за финансирање на реконструкција на образовни институции/ објекти - Идентификација на извори за финансирање на мерки за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија. - Истражување/мапирање на состојбата во која се наоѓаат објектите на образовните институции - Поставување на листа на приоритети на ниво на регион

Мерка 5.1.2

Поддршка за изработка на инфраструктурни проекти

Изработката на инфраструктурни проекти е предизвик за голем број општини, особено за помалите и руралните. Но, за било која општина да може да се обрати до потенцијален донатор или било каков извор на финансирање, неопходно е да се има изготвена проектна апликација која ќе даде индикација кои се идентификуваните проблеми, колку ќе чини нивното отстранување (санација) и што ќе се постигне со тоа. Во наредниот период ќе се работи на подигнување на капацитетите на

општинската и училишната администрација за изготовка на ваков вид проекти, но и ќе се поттикне соработката помеѓу општините со цел размена на искуства и знаење и заедничкомагање.

Индикативни активности
- Поддршка за изготовка на проекти - Обуки и работилници - Ангажирање на експерти - Размена на искуства помеѓу општините - Средби и состаноци помеѓу општините за пренесување на знаење во однос на изготовка на проектни апликации - Одржување на редовни средби со училиштата и градинките со цел нивно инволвирање во процесот на изготовка на проектни апликации и подигнување на нивните капацитети - Инфо сесии за можни извори на финансирање

Приоритет 5.2

Развој на човечки ресурси

Целта на поставувањето на овој приоритет е зголемување на човечкиот капитал во регионот, односно сеопфатно подигнување на капацитетите на заинтересираните страни кои можат да дадат значаен придонес за развој на регионот. Во современата литература за регионален развој, човечкиот капитал се смета за еден од клучните ендогени фактори кои придонесуваат за развој на даден регион.

Различни заинтересирани страни ќе бидат вклучени во постигнувањето на овој приоритет, секоја од нив има можност да придонесе за развој на регионот на свој начин.

Излезни резултати	Индикатори
- Број на обуки - Број на работилници - Број на средби - Број на изготвени проекти во соработка со НВО секторот - Број на лица кои се вклучиле во програми за мобилност - Број на лица кои учествувале во настани за градење на капацитети - Број на наставен кадар кои учествувале во настани за градење на капацитети	- Искористеност на програмите за мобилност - Искористеност на програми и фондови за финансирање од страна на НВО секторот - Ниво на стекнати знаења

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 3.2.1

Зголемување на соработката со НВО секторот

Соработката со НВО секторот е исклучително важна за развој на регионот. Моносите за синергија и комплементарност се огромни. Голем дел од активностите кои треба да се реализираат за развој на регионот, можат да бидат имплементирани од страна на НВО секторот. Многу често целите на единиците на локална самоуправа и НВО секторот се слични. Со реализацијата на почести средби ќе се осигура комплементарност и усогласеност во работењето, и ќе има можност да произлезат иницијативи за заедничка соработка. Проектните апликации од страна на НВО секторот се често подобри доколку имаат поддршка од јавна институција каде јасно се гледа дека предвидените активности се од корист за регионот.

Индикативни активности
- Организирање редовни средби со НВО секторот - Одржувањен на редовен консултативен форум со НВО секторот - Обезбедување поддршка на НВО секторот при аплицирањето и реализацијата на проекти - Идентификување на активности кои можат да бидат реализирани во соработка со НВО секторот - Иницијативи за заедничка соработка - Изготовка на јавна база со профилите на НВО организациите кои делуваат во регионот

Мерка 5.2.2

Искористување на програми за мобилност

За разлика од претходниот период, денес постојат голем број на програми за мобилност кои овозможуваат размена на искуства, студиски престои, градење на капацитети, посети на други земји и сл. Сето ова би придонело за градење на човечките капацитети во регионот и примена на најдобри практики. Она што претставува прашање во регионот е нивото на информираност и свест кај населението за постоењето на овие програми и поволностите кои ги нудат. Имплементацијата на оваа мерка ќе биде насочена кон:

- Зголемување на информираноста за програмите за мобилност
- Поддршка во процесот на аплицирање за програмите за мобилност

Индикативни активности
- Организирање на инфо денови - Промотивни материјали - Соработка со Националната агенција за европски образовни програми и мобилност и организирање на заеднички презентации - Соработка со образовните институции во регионот - Поддршка за аплицирање - Промоција на програмите за мобилност

Мерка 5.2.3

Подигнување на капацитетите на наставничкиот кадар

Наставничкиот кадар има особено важна во улога во развојот на човечките ресурси во регионот. Повеќе институции од различните нивоа на власт можат да придонесат во градењето на капацитети на наставничкиот кадар. Покрај државните институции, постојат и можности за учење преку дадени надворешни програми како што се програмите за мобилност.

Имплементацијата на оваа мерка е насочена кон подигнување на капацитетите на наставничкиот кадар преку обуки, работилници, размена на искуства, студиски посети и сл.

Индикативни активности
- Анализа на потребите за градење на капацитети - Реализација на обуки - Реализација на работилници - Вклучување во програми за мобилност - Студиски посети - Размена на искуства

Мерка 5.2.4

Развој на претприемничка мисла

Стимулирањето на претприемничкиот дух кај населението е особено важно и може да придонесе во многу сегменти на секојдневното работење. Активности за развој на претприемничката мисла би придонеле за поттикнување на потенцијалите за развој на МСП, НВО, подобар пристап во процесот на образование итн.

Индикативни активности
Работилници и обуки за креативност, иновативност и сл.
Промовирање на претприемничка мисла
Проекти за подршка на млади претприемачи
Промоција на успешно реализирани идеи

Приоритет

Приоритет 5.3

Подобрување на здравствената заштита

Надлежностите на институциите на регионално и локално ниво во делот на здравствената заштита се мали, но сепак има можност за спроведување на комплементарни активности, иницирање активности и соработка со соодветните надлежни иституции. Идентификувани слабости се недоволниот број на здравствени работници во руралните средини, недоволниот капацитет на итната помош и тоа што во руралните средини, примарната здравствена заштита не се зема под концесија.

Излезни резултати	Индикатори
Број на мобилни екипи за примарна здравствена заштита	Број на здравствени работници
Број на здравствени работници вработени во мобилните екипи	Број на лица кои имаат добиено здравствена услуга од страна на мобилни екипи
Број на населени места во кои мобилните екипи работат	
Анализа на потребите за здравствени работници	
Број на иницијативи за зголемување на здравствената заштита	

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 5.3.1

Организирање на мобилни екипи за примарна здравствена заштита

Населението во руралните средини на вардарскиот регион е особено задоволно од иницијативите за покривање на руралните населени места со здравствена заштита. Во таа насока, идентификувано е дека има потреба од дополнителни иницијативи кои ќе придонесат за поголема покриеност со примарна здравствена заштита на населените места во кои пристапот до здравствените услуги е потежок.

Индикативни активности
Идентификување на населените места во кои се потребни мобилни екипи за примарна здравствена заштита
Иницијативи за формирање на мобилни екипи за примарна здравствена заштита
Соработка и средби со надлежните институции за дискутирање на потребите за примарна здравствена заштита на населението чиј пристап до здравствени услуги е отежнат

Мерка 5.3.2

Идентификување на потребите за здравствени работници

Во вардарскиот регион се наоѓаат 6.34% од вкупниот број здравствени работници во Република Македонија. Општини кои се издвојуваат како места со ваков тип на услуги се Велес, Кавадарци, Неготино и Свети Николе, со вкупен број на вработени од 1769 здравствени работници. Сепак, населението во вардарскиот регион ја нагласува потребата од дополнителни здравствени работници кои ќе помогнат во обезбедувањето на соодветна здравствена заштита за сите лица во регионот

Индикативни активности
Истражување за потребите од здравствени работници
Комуникација со надлежните институции и презентација на изготвената анализа
Запознавање на градоначалниците со резултатите од изготвената анализа

Приоритет 5.4

Зголемување на социјалната заштита

Потребите за социјална заштита во вардарскиот регион имаат растечки тренд. Се повеќе се нагласуваат потребите од нови градинки, домови за стари лица, соодветна грижа за лицата со посебни потреби итн. Во делот на задоволувањето на овие потреби, повеќе институции имаат свои надлежности. Институции од различните нивоа на власт можат да дадат свој придонес. Во таа насока, битно е да се поттикне соработката на овие инситуции како подобро би се одговорило на потребите на населението.

Излезни резултати	Индикатори
Број на поддржани градинки	Број на објекти во кои е обезбеден пристап за лица со посебни потреби
Број на поддржани домови за стари лица	Број на лица за посебни потреби чиј пристап е олеснет
Број на пензионерски клубови	Вкупна површина реализирана преку проекти која овозможува полесно движење на лица со посебни потреби
Број на реализирани меѓуопштински проекти	Број на деца во ново-отворени градинки
Број на објекти со подобрени услови за пристап на лица со посебни потреби	Број на лица во домови за стари лица
Број на реализирани проекти за подобрување на условите за движење на лица со посебни потреби	Број на лица во пензионерски клубови
Број на изготвени проекти за зголемување и подобрување на здравствената и социјалната заштита	

Остварување на овој приоритет ги вклучува следните основни мерки:

Мерка 5.4.1

Поддршка за отворање на градинки и домови за стари лица

Идентификуван проблем во вардарскиот регион е недоволниот број на градинки и недостатокот на домови за стари лица. Дополнително, коефициентот на старосна зависност е малку над државниот просек и во 2013 година изнесува 41.3. Ова укажува на една просечна оптеретеност на работоспособното население, споредено со другите региони. Имајќи предвид дека коефициентот бележи раст во последните 3 години, ова е нешто што треба да се следи внимателно со цел навремено да се реагира на дадени можни социјални импликации.

На национално ниво веќе се превземаат дадени мерки во насока на поволности за отворање на приватни градинки и домови за стари лица. Во наредниот период институциите на локално и регионално ниво од вардарскиот регион ќе работат на комплементарни мерки и активности за решавањето на овој проблем.

Индикативни активности
- Анализа на потребите за градинки - Соработка со Министерство за труд и социјална политика за промовирање на мерки за стимулирање на отворање на приватни градинки и домови за стари лица - Организирање на инфо сесии за потенцијални инвеститори - Изготовка и реализирање на комплементарни мерки од страна на локалната самоуправа - Мапирање на локации и обезбедување на локациски поволности - Пренамена на објекти - Доградба - Промовирање на ЈПП како форма на инвестирање - Мобилни екипи за домашна нега

Мерка 5.4.2

Отворање на пензионерски клубови во руралните средини

Пензионерските клубови се одличен инструмент за интеракција помеѓу постарите лица, делење на заеднички интереси, организиран настап за прашања од заеднички интерес и сл. Министерството за труд и социјална политика има ингеренции во оваа област, но интересот и иницијативата треба да дојде од локалното население.

Индикативни активности
- Идентификување на локации со интерес за отворање на пензионерски клубови - Промовирање на користите од пензионерските клубови - Соработка со министерството за труд и социјална политика за отворање на пензионерски клубови

Мерка 5.4.3

Изработка на програма за поддршка на маргинализирани групи

Недостатокот на инклузија на маргинализираните групи е една од клучните слабости идентификувани во делот на социјалната заштита во вардарскиот регион. Со цел подобрување на ваквата состојба, ќе се изготви програма со цел подобро разбирање на проблемите со кои се соочуваат маргинализираните групи, идентификување на начините за промоција и заштита на нивните права, подигнување на свеста кај поширокото население за лицата од овие групи и утврдување на активности и заинтересирани страни кои можат да обезбедат поддршка.

Индикативни активности
- Воспоставување на форум на соработка со НВО секторот кој делува во оваа област и соодветните државни институции - Усогласување со стратешките документи на национално ниво - Одржување на работилници и консултативни средби - Промоција на програмата - Инфо материјали

Мерка 5.4.4

Олеснет пристап за движење на лицата со посебни потреби

Тековната сообраќајна инфраструктура во целост не овозможува непречено движење на лицата со посебни потреби. Направени се одредени законски измени кои се во насока на подобрување

на ваквата состојба, но имплементацијата допрва следи. Дел од активностите се спроведуваат, но најголемиот дел за работа преостанува за наредниот период. Во таа насока, има потреба од вклучување на институциите на локално и регионално ниво со свои активности како би се поддржале овие напори за поддршка на оваа категорија на лица.

Индикативни активности
- Идентификација на приоритетни сообраќајници за имплементација на мерки за подобрување на условите за движење на лицата со посебни потреби - Идентификување на јавни објекти каде не е обезбеден пристап за лица со посебни потреби - Сигнализација - Изработка на проекти - Лоцирање на можности за финансирање - Реализација на инфраструктурни проекти - Соработка со релевантни здруженија - Заеднички настап на неколку образовни институции за обезбедување средства од потенцијални донатори - Организација на активности во рамки на самите образовни институции за обезбедување на средства

Мерка 5.4.5

Поддршка за соодветен кадар за лица со посебни потреби

Во делот на грижата за лица со посебни потреби е битно многу да се внимава на изборот на соодветен и стручен кадар. Во вардарскиот регион повеќе слабости се идентификувани во овој сегмент како недостаток на дефектолози во училиштата, несоодветна категоризација на децата со посебни потреби и недостиг на финансиски средства за центрите за лица со посебни потреби. Во наредниот период ќе се работи на подигнување на капацитетите на соодветните установи за грижата на овие лица преку разни форми на поддршка.

Индикативни активности
- Идентификација на потребите од кадар во установите за лица со посебни потреби - Изготовка на проекти - Утврдување на можности за финансирање - Иницијативи за ангажирање на стручен кадар за грижа на лица со посебни потреби

Среднорочна цел 6

Искористување на регионалниот потенцијал за современо земјоделство и диверзифициран рурален развој

Вардарскиот плански регион има одлични климатски карактеристики за развој на земјоделството воопшто и посебно за одгледување на винова лоза. Во овој регион има околу половина од вкупните лозови насади во републиката и таа гранка е со најголема традиција. Од успехот на лозарството т.е. исходот на приносите и откупот зависи голем дел од населението во регионот. Тука се сконцентрирани и најголемиот број на винарии во Република Македонија, особено во општината Кавадарци. Лозарите се најорганизирани земјоделци, но сепак недоволно за униформност на производството и следење на трендовите на побарувачка на нови сорти винско и трпезно грозје. Површините се многу фрагментирани и парцелите кај индивидуалните производители мали, што претставува најголем проблем за користење на механизацијата. Среднорочната цел за земјоделство и рурален развој во следниот период од пет години се базира на комбинирање на потенцијалите од регионот за добивање по современ и конкурентен регион преку соодветна инфраструктура.

Р.бр.	Индикатори	Индикатор Базна година	Индикатор 2019
1	Вкупно земјоделско производство во тони	185.095	226.000
2.	Вредност на регионалното земјоделско производство во милиони денари	8.011	10.000
3.	Наводнувани површини во ха	13.022	15.000

SWOT анализа на Вардарскиот плански регион - Земјоделство

Силни страни	Слаби страни
- Биодиверзитет - Почеток на формирање на ЛАГ-ови - Голем број органско сертифицирани фарми - Постоење на индустриски капацитети за откуп и птреработка на примарни производи - Инвестирање во рурална инфраструктура - Добра покриеност од АПРЗ и добра координација со општините	- Неорганизирани земјоделци (малку здруженија и задруги) - Нема неформално образование за земјоделство и рурален развој - Неорганизиран откуп на примарни земјоделски производи - Доцна исплата на субвенции - Неискористен воден потенцијал - Задоцнета наплата за предадени производи - Некористење на модерни системи за наводнување - Недостаток на истражувања за развој на руралните средини
Можности	Закани
- Помасовна имплементација на ГАП - Искористување на Тиквешко езеро за туризам, риболов и др. За Рурален развој - Искористување на новите брани (Чебрен и Галиште) за наводнување - Потенцијал за екстензивно сточарство во руралните средини - Искористување на природните ресурси (вода, планини) за алтернативен туризам - Договори за откуп на земјоделски производи - Искористување на потенцијал за шумски плодови - Поголема неформална едукација за земјоделците - Подобрување на ланецот на трпезно грозје	- Емиграција на младите - Стареене на населението - Климатски промени

Приоритети за остварување на оваа среднорочна цел се:

Приоритет 6.1

Зголемена конкурентност на земјоделството во регионот

Излезни резултати	Индикатори
- Број на работилници; - Остварени студиски посети - Формирано тело за функционално поврзување на државните и локалните институции за прашања од земјоделството - Број на состаноци на телото - Број на одлуки донесени	- Зголемена свесност за здружено работење - Меѓуопштински проекти за заедничка корист

Остварувањето на овој приоритет ја вклучува следнава основна мерка:

Мерка 6.1.1

Јакнење на капацитетите на јавниот и индивидуалниот сектор.

Јавниот и приватниот сектор имаат само повремена и неорганизирана соработка за заедничките меѓузависни цели. Заклучок е дека и покрај добрата структура на регионалните установи како што се општините и месните заедници со своја внатрешна поделба на обврските и постоење на преставници за развој на секоја област, треба да се изградат капацитетите кои се најпотребни за соработка со приватниот сектор во земјоделството и руралниот развој воопшто. Од друга страна пак покрај потребата од градење на капацитетите во приватниот сектор, итно е потребно и развој на нови и реактивирње на старите облици на здружување за да постојат одговорни лица за соодветна комуникација со државниот сектор, но и за искористување на сите понудени поволности за финансирање и планирање на сопствениот развој и развојот на заедницата. Имплементацијата на мерката ќе биде насочена кон:

- Настани за јакнење на капацитетите на сите чинители
- Организирање на локалните чинители за подобра координација и
- Изготвување студии како база за иден развој

Индикативни активности
- Работилници за подигање на свеста за здружено работење на земјоделците - Студиски посети во други региони за размена на практични искуства - Формирање на тело за фумкционално поврзување на државните и локалните институции како и приватниот сектор - Изготвување на студија за конкурентни производи од регионот со цел за нивна промоција - Настани за промоција на конкурентни производи и современи технологии на производтсво - Обуки за маркетинг на земјоделски производи - Работилници, обуки за можностите за користење на средства од ИПАРД и од програмата за Рурален развој - Промоција на националниот кредитен гарантен фонд за рурален развој - Промоција на рибарството и аквакултрата

Приоритет 6.2

Поставување на поволна инфраструктура за развој на земјоделството и руралниот туризам

Излезни резултати	Индикатори
- Изработена на физилбилити студија техничка документација за изградба на сточен пазар ; - Физибилити студија и технички документација за промотивни и продажни центри - Број на изградени промотивни, продажни центри и друга придружна инфраструктура - Изготвен проект за промоција на современо наводнување на земјоделски површини - Одржани настани за промоција на системот капка по капка и други системи - Број на изработени промотивни материјали за рурален туризам во регионот - Изготвен календар на сите постоечки и нови настани за промоција на земјоделските производи (храна и пијалоци) од регионот - Изготвена планска документација за локации на објекти за рурален туризам	- Поседување основа (тех. Документ.) за понатамошни процедури за реализација на сточен пазар - Започната градба на сточен пазар – доколку тое го предвидува физибилити студијата - Примена на нови системи за наводнување - Зголемена површина под наводнување - Зголемен број на домаќинства кои наводнуваат - Искористени средства за наводнување од програмата за рурален развој - Пристапност и прегледност на информациите до потенцијалните посетители - Основа за инвестирање во туризмот во регионот.

Остварувањето на овој приоритет ги вклучува следниве мерки:

Мерка 6.2.1

Развој на руралната инфраструктура, наводнување и откупни центри

Покрај потребата за проширување на основната и секундарната мрежа на канали за наводнување, во регионот е потребно јакнење на капацитетите за разбирање и осовременување на наводнувањето на типичните култури. Според статистичките податоци, во вардарскиот регион има голем процент на стопанства кои користат наводнување од вкупниот број на стопанства кои имаат можност за наводнување. Сепак ефектите можат значајно да се зголемат доколку се користат модерни системи кај индивидуалните стопанства кои се во просек по 1.5 ха и за кои не се потребни огромни средства за инвестирање. Исто така, локалните патишта за поврзување на селата се од големо значење.

Индикативни активности
- Изработка на база на податоци за состојбата на постоечките рурални патишта и приоритетите за реконструкција на истите и потребата за изградба на нови патишта - Изработка на физибилити студија и техничка документација за изградба на Центар за промоција и продажба на традиционални производи - Проекти за локални патишта - Изготвување на проект за промоција на современо наводнување на земјоделски површини - Одржување на промотивни настани за модерно наводнување (капка по капка и др) - Техничка подршка на земјоделци кои сакаат да инвестираат или аплицираат во фондови со цел наводнување

Мерка 6.2.2

Развој на рурален туризам

И покрај предностите кои ги има регионот за искористување на растителното и сточарското производство, како и преработувачките капацитети во служба на сеопфатен развој на руралните подрачја, тие не се искористени. Тука се мисли на развој на инфраструктура од секаков вид потенцирајки ја инфраструктурата за правилно насочување на предностите кон потенцијалите за рурален туризам.

Индикативни активности
- Изработка на промотивни материјали за рурален туризам. - Изработка на календар на настани за промоција и презентација на можностите за рурален развој - Подотвнување на планска документација за инфраструктура на потенцијални објекти за рурален туризам

Финансирање на имплементацијата на програмата за развој

Вардарскиот плански регион со Одлуката за класификација на планските региони според степеност на развиеност за периодот 2013-2017 со која планските региони се класифицирани врз основа на Одлуката за поблиски критериуми и индикатори за определување на степенот на развиеност на планските региони, е класифициран како 7 и после Североисточниот регион е најнеразвиен плански регион во однос на другите.

Според методологијата на распределба на средствата од програмата за регионален развој на Република Македонија која се спроведува преку Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој и која се врши согласно степенот на развиеност на регионите, за финансирање на проекти за развој во Вардарскиот регион, во периодот 2013-2017 изнесува 14,7% од вкупните средства за сите региони.

Покрај оваа програма, Законот за рамномерен регионален развој, како извори на финансирање на регионалниот развој ги наведува и:

- Буџетот на Република Македонија,
- Буџетите на единиците на локалната самоуправа,
- Расположивите фондови на ЕУ,
- Други меѓународни извори,
- Донации и спонзорства од физички и правни лица и
- Други средства утврдени со закон.

Согласно Законот за рамномерен регионален развој, за поттикнување на рамномерниот регионален развој од Буџетот на Република Македонија годишно треба да се издвојуваат средства во висина од најмалку 1% од БДП. Дел од овие средства се и дел од годишните програми на министерствата и преку нив се реализираат.

Во Законот за рамномерен регионален развој се дефинирани следните инструменти за поттикнување на регионалниот развој: капитални влогови; неповратни грантови; финансирање и кофинансирање на подготовка на анализи, студии, плански документи и акциони планови; финансирање на градењето на институционалните капацитети за регионален развој на Република Македонија, како и државна помош во вид на заеми под поволни услови, гаранции за заеми, осигурување на кредити, даночни олеснувања, субвенции и други инструменти, согласно закон.

Постигнување на реален регионален развој не е можно без обезбедување на финансиски средства со кои ќе се потикне тој развој. Неопходно е да Вардарскиот регион во следниот програмски период оствари поголем економски раст во однос на другите плански региони. Досегашното искуство покажа дека потребните финансиски средства, нема да можат да се обезбедат од буџетите на општините, ниту само од средствата за поддршка на рамномерниот регионален развој, туку ќе треба да се искористат секторските програми на министерствата. При дефинирањето на стратешките цели, приоритетите и мерките во Програмата, извршено е нивно поврзување со релевантните секторски документи, со цел да се обезбеди поефикасна имплементација на мерките. Координацијата е посебно значајна од финансиски аспект, имајќи ја предвид потребата од големи финансиски средства за имплементација на политиката за регионален развој.

